

VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

İLKÖĞRETİM SEKİZİNCİ SINIF DERS KİTABI

8

Yük. Lis. Bilyana Sinadinovska Shotarovska

Yük. Lis. Tatyana Gjeorgievska

Dr. Pece Trifunovski

VATANDAŞLIK EĞİTİMİ 8 ilköğretim sekizinci sınıf ders kitabı

Telif hakları © 2026, Ars Lamina – yayıncılık

Yayınevi

Ars Lamina – yayınları, Üsküp 2026

Genel Yayın Yönetmeni

Branka Bugariska

Editör

Tatyana Dimovska-Atanasova

Yazarlar

Yük. Lis. Bilyana Sinadinovska Shotarovska

Yük. Lis. Tatyana Gjeorgievska

Dr. Pece Trifunovski

Makedoncadan çeviri

M-r Selsebil Karaağaç

Orijinalin başlığı: „Граѓанско образование 8 учебник за осмо одделение во основно образование“

Dil redaksiyonu

Önder Özgürlü

Bilimsel redaksiyon

Prof. Dr. Zoran Matevski – Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi (UKIM) Sosyoloji Enstitüsü, Üsküp

Prof. Dr. Makedonka Radulović – Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi (UKIM), Aile Araştırmaları Enstitüsü, Üsküp

Simona Petkovska Ilieska – “Vlado Tasevski” İlköğretim Okulu, Üsküp

Prof. Dr. Trajçe Stoyanov, “Goce Delçev” Üniversitesi – İştip, Eğitim Fakültesi

Grafik ve teknik düzenleme

Ars Lamina – yayınları

Tasarım

Pointer Creative Agency

Baskı

Branko Gapo, Grafik üretim, Üsküp 2026

Baskı adedi (tirajı)

900

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, yayının yazılı izni olmaksızın; fotokopi, ses kaydı veya bilgi erişim sistemlerinde depolama dâhil olmak üzere elektronik ya da mekanik herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz, yeniden yayımlanamaz veya aktarılamaz. Bu ders kitabı, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Millî Eğitim ve Bilim Bakanlığının 20.05.2026 tarihli ve 26-640/1 sayılı ilköğretimin VIII. sınıfı için Vatandaşlık Eğitimi ders kitabının onaylanması ve kullanımına ilişkin kararıyla, dokuz yıllık ilköğretimde kullanılmak üzere onaylanmıştır.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

373.3.016:37.035(075.2)–512.161

SINADINOVSKA Shotarovska, Bilyana

Vatandaşlık eğitimi 8 : ilköğretim sekizinci sınıf ders kitabı / Bilyana Sinadinovska Shotarovska, Tatyana Gjeorgievska, Pece Trifunovski ; Makedoncadan çeviri Selsebil Karaağaç]. - Üsküp : Ars Lamina – yayınları, 2026. - 115, [4] str. : ilüstr. ; 29 cm

Превод на делото: Граѓанско образование 8 : учебник за осмо одделение во основно образование. - Sözlük: str. [116-117]. - Bibliografija: str. [118-119]

ISBN 978-608-280-331-9

1. Gjeorgievska, Tatyana [автор] 2. Trifunovski, Pece [автор]

COBISS.MK-ID 69118725

GİRİŞ

Sevgili öğrenciler,

Bu ders kitabının içerikleri aracılığıyla, Vatandaşlık Eğitimi dersinin sekizinci sınıf için öngörülen “İnsan ve Çocuk Hakları” ile “Toplum, Devlet, Vatandaşlar” konularını araştırma fırsatı bulacaksınız. İçeriklere yönelik atölye çalışmaları ve sunulan etkinlikler aracılığıyla, sizleri eleştirel düşünmeye ve günlük yaşamınızla ilgili önemli konularda sorun çözmeye teşvik etmeyi amaçlıyoruz.

Başlangıçta, Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, uluslararası sözleşmeler ve bunların mevzuatımız üzerindeki etkileri gibi insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik dünya çapındaki kuruluşlar ve belgelerle tanışacaksınız. İnsan hakları, özgürlükler ve sorumluluklar kavramını ve bunların insanların yaşamındaki önemini anlayabileceksiniz. Ayrıca, hakların nasıl korunduğunu ve insan ile çocuk haklarının geliştirilmesi ve korunması için hangi kurumların ve araçların bulunduğunu keşfedeceksiniz. Devletimizde insan haklarının korunmasında kurumların rolü ve sivil toplumun faaliyetleri hakkında bilgi edineceksiniz. Çocuk haklarını, neden özel olarak korunduklarını, nasıl uygulandıklarını ve ihlal edilmeleri durumunda bu hakları kimin koruyabileceğini öğreneceksiniz.

Daha sonra, toplum ve devletin ne olduğunu, insanların nasıl iş birliği yaptığını ve toplum içinde nasıl bağlantılı olduklarını keşfedeceksiniz. Toplum ile devlet arasındaki farkı ayırt edebilecek duruma geleceksiniz.

Çağdaş dünyadaki farklı devlet düzeni türlerini tanıyıp açıklayabileceksiniz. Sunulan içerikler, örnekler ve etkinlikler aracılığıyla, oy verme ve gönüllülük, dayanışma faaliyetleri ile gençlerin katılımı gibi vatandaşlık aktivizminin bir ifadesi olan diğer katılım biçimleri yoluyla toplumda karar alma süreçlerine katılmanın neden önemli olduğunu keşfedeceksiniz. Vatandaşlık Eğitimi, bu değerleri neden benimsememiz gerektiğini ve toplumun sorumluluk sahibi ve aktif üyeleri olmanız gerektiğini anlamanıza yardımcı olacaktır.

Devletin rolünün ne olduğunu, vatandaşların hak ve çıkarlarını korumak için neler yapabileceğini ve neler yapması gerektiğini anlayıp açıklayabileceksiniz. Sunulan içeriklerin ve önerilen etkinliklerin sizleri motive edeceğini ve araştırma yapmaya ilgi uyandıracağını; uygun sorular sormanızı, sorunları keşfetmenizi, durumları analiz edip değerlendirmenizi ve karşılaştığınız zorlukların üstesinden gelmek için öneriler ve çözümler sunmanızı teşvik edeceğini umuyoruz. Toplumsal rollerinizi gerçekleştirme yolunda, toplumun aktif üyeleri olmanızı diliyoruz.

Yazarlardan

BU DERS KİTABI NASIL KULLANILIR

Ders kitabı iki bölümden oluşmaktadır.

İnsan Hakları ve Çocuk Hakları

Toplum, Devlet, Vatandaşlar

Dersin başlangıcında kısa bir alıntı.

- Seni konu hakkında düşünmeye teşvik eder;

Fotoğraflar ve şekiller

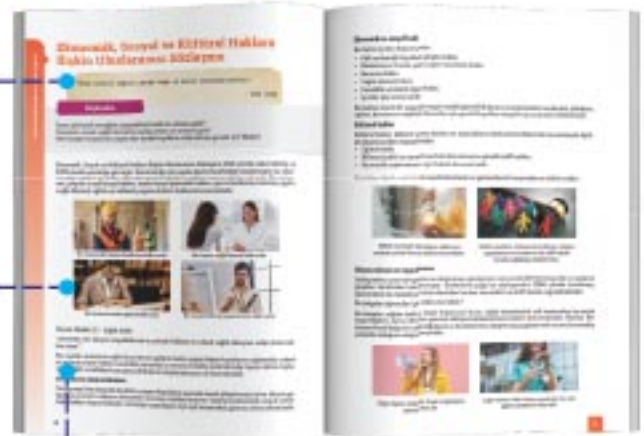
Fotoğraflar sana şu konularda yardımcı olur:

- Konuyu daha kolay anlamana;
- İçeriği gözünde canlandırmana;
- Onu gerçek yaşamla ilişkilendirmene.

Ana metin

Burada yeni ders açıklanmıştır:

- Açık ve anlaşılır şekilde;
- Örneklerle;
- Yaşına uygun olarak.

Analiz et ve eleştirel düşün

Bu bölüm seni şunlara teşvik eder:

- En önemli olanı fark etmeye;
- Neden ve nasıl gerçekleştiğini düşünmeye;
- Kendi sonucunu çıkarmaya.

Etkinlikler

Etkinlikler sana şu konularda yardımcı olur:

- Anlayarak öğrenmeye;
- Düşünmeye ve tartışmaya;
- Bireysel veya grup hâlinde çalışmaya.

En önemli bilgileri ayır

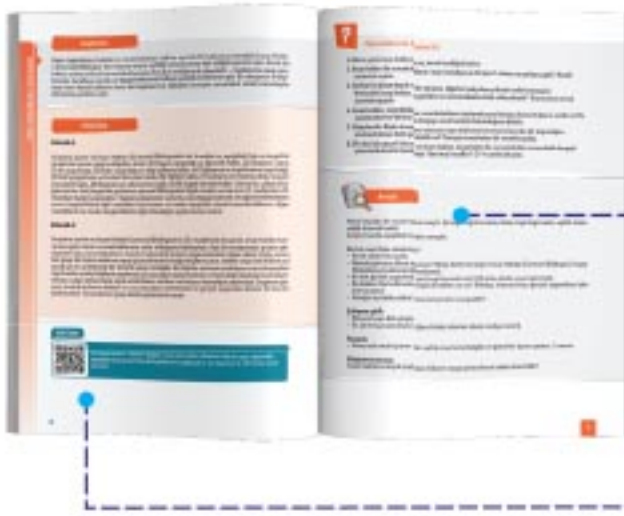
Bu bölüm sana şu konularda yardımcı olur:

- En önemli kavramları ayırmaya;
- Temel bilgileri tekrar etmeye;
- Öğrendiklerini daha kolay hatırlamaya.

Düşündürücü sorular

Bu sorular:

- Her zaman tek bir doğru cevaba sahip değildir;
- Sana eleştirel düşünmeyi öğretir;
- Görüşünü ifade etmene yardımcı olur.

Daha Fazla Araştır

Bu bölüm seni şu konularda teşvik eder:

- Kendi başına araştırma yapmaya;
- İnternet ve kitaplar kullanmaya;
- Bilgini genişletmeye.

QR kodu

QR kodunu tarayarak:

- Özel olarak hazırlanmış bir internet sitesine gidersin;
- Videolar izler veya daha fazla bilgi okursun;
- Yetenekli öğrenciler için ek etkinlikler elde edersin.

Tablolar ve ikonografikler

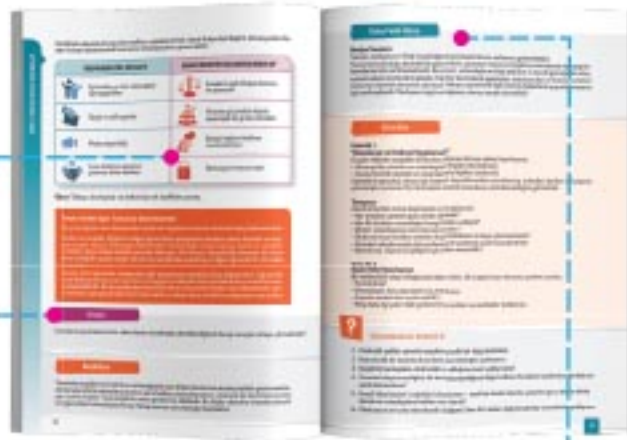
Bunlarla:

- Bilgileri karşılaştırırsın;
- Kavramları daha kolay hatırlarsın;
- En önemli bölümleri ayırırsın.

Düşün

Bu bölüm seni şunlara teşvik eder:

- Okudukların hakkında düşünmeye;
- Onları günlük yaşamla ilişkilendirmeye;
- Kendi görüşünü ifade etmeye.

Daha Fazla Öğren

Bu bölüm seni şunlara teşvik eder:

- Yeni bilgiler edinmeye;
- Yeni kavramlar ve örnekler araştırmaya;
- Konuyu daha geniş şekilde anlamaya.

İÇİNDEKİLER

Konu I: İNSAN HAKLARI VE ÇOCUK HAKLARI	8
Birleşmiş Milletler Örgütü ve Evrensel Bildirge	10
İnsan Hakları, Özgürlükler ve Sorumluluklar	14
Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	18
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	22
Uluslararası Sözleşmelerin Devletimizdeki Mevzuat Üzerindeki Etkisi	26
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	30
Avrupa Konseyi	34
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	38
Çocuk Hakları Sözleşmesi	42
Çocukların Hakları ve Sorumlulukları	46
Ülkemizde Ombudsman	50
Vatandaş Haklarının Korunmasında Anayasa Mahkemesinin Rolü	54
İnsan Haklarının Destekleyicisi ve Koruyucusu Olarak Sivil Toplum	58
İnsan Haklarının Korunmasında Medyanın Rolü	62
Konu II: TOPLUM, DEVLET, VATANDAŞLAR	66
Toplum ve Devlet – Özellikleri ve Farklılıkları	68
Toplumumuz – Çokkültürlü Bir Topluluk	72
Demokratik ve Otokratik Devlet	76
Yönetim Biçimlerine Göre Devletler	80
Cumhuriyet – Parlamenter ve Başkanlık demokrasisi	84
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Devlet Yapısı	88
Demokratik Toplumda Aktif Vatandaş	92
Sivil Aktivizm ve Gönüllülük	96
Sınıftan Doğuya: Vatandaşlık Sorumluluğumuz	100
Hakların koruyucusu ve düzenin sağlayıcısı olarak devlet	104
Kamu Malları ve Hizmetleri	108
Piyasanın Düzenlenmesi ve Dış Politika	112
Sözlük	116
Kaynaklar	118

Konu I

İNSAN HAKLARI VE ÇOCUK HAKLARI

KONU YA GENEL BAKIŞ

Ne öğreneceğim:

1. İnsan hakları kavramını ve bunların dünya ile Avrupa düzeyindeki korunmasına yönelik temel belgeleri ve mekanizmaları açıklamayı;
2. Çocuk hakları kavramını ve Çocuk Hakları Sözleşmesinin rolünü açıklamayı;
3. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde insan haklarının korunmasında kurumların rolünü ve sivil toplumun faaliyetlerini açıklamayı;
4. İnsan ve çocuk haklarına saygı gösterme ve onları koruma konusunda bilinç geliştirmeyi.

Birleşmiş Milletler Örgütü ve Evrensel Bildirge

"Dünya, kötülük yapanlar yüzünden kötülükle dolu değildir. Dünya, hiçbir şey yapmayanlar yüzünden kötülükle doludur."

- Albert Einstein

Düşünelim

"Haklar" söz cüğü ne anlama gelir? Hepimizin sahip olduğu bir hakka örnek verebilir misin?

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Kuruluşu

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması fikri, dünyanın büyük acılar, yıkımlar ve milyonlarca insan kaybı gördüğü İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında ortaya çıkmıştır. Devletler, dünya güvenliğini koruyacak, gelecekteki savaşları önleyecek ve **insan hakları ile özgürlüklerini** savunacak uluslararası bir örgütün var olması gerektiğini anlamışlardır.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması girişimi, o dönemin dört büyük gücü olan ABD, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve Çin tarafından başlatılmış, daha sonra onlara birçok başka devlet de katılmıştır. Kurucu belge olan Birleşmiş Milletler Şartı, 50 devlet tarafından imzalanmış, kısa bir süre sonra Polonya da katılmış ve böylece kurucu üye sayısı 51 devlet olmuştur.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün temel amaçları şunlardır:

- Uluslararası barış ve güvenliği korumak.
- Devletler arasında dostluğu ve iş birliğini teşvik etmek.
- İnsan haklarını ve temel özgürlükleri korumak.
- Yoksulluk, hastalıklar ve okuma yazma bilmeme gibi uluslararası sorunların çözümüne yardımcı olmak.

Birleşmiş Milletler (BM), 24 Ekim 1945 tarihinde ABD'nin San Francisco şehrinde kurulmuştur. O gün, bu örgütün resmi olarak kurulmasını sağlayan belge olan Birleşmiş Milletler Şartı imzalanmıştır.

Günümüzde Birleşmiş Milletlerin 193 üye devleti bulunmaktadır; bu da neredeyse tüm dünyanın bu örgütün bir parçası olduğu anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin ana merkezi ABD'nin New York şehrinde bulunmaktadır; ayrıca Cenevre, Viyana ve Nairobi'de de ofisleri vardır.

Birleşmiş Milletler, devletlerin görüşmeler yaptığı, anlaşmalar sağladığı ve dünyadaki sorunlara barışçıl çözümler aradığı bir yeri temsil etmektedir; bunun amacı yeni çatışmaları önlemek ve tüm insanlar için onurlu bir yaşam sağlamaktır.

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin giriş bölümünü oku.

Oku, düşün ve tartış!

1. Dünyadaki tüm insanlar, nerede yaşadıklarına, nasıl göründüklerine veya neye inandıklarına bakılmaksızın aynı haklara sahip olmalı mıdır?
2. Sizce, insan haklarını ve özgürlüklerini koruyan kurallar var olmasaydı dünyada neler olurdu?

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Birleşmiş Milletlerin kurulmasından sonra dünya hâlâ İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç etkileriyle sarsılmış durumdaydı – toplama kampları bütün şehirlerin yok edilmesi ve sivil halkın yaşadığı büyük acılar.

İnsan hakları hiçbir zaman İkinci Dünya Savaşı sırasında olduğu kadar tehdit altında ve tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmamıştır. Naziler ve onların müttefikleri tarafından 55 milyon insan öldürülmüş, büyük maddi zarar meydana gelmiş, bütün şehirler yerle bir edilmiş, çok sayıda çocuk da dâhil olmak üzere insanlar evlerinden sürülmüş ve yerlerinden edilmiştir. Bu korkunç olaylarda, sivilere ve sivil yapılara insancıl davranışı düzenleyen Cenevre Sözleşmelerinin tüm kuralları ihlal edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Nazi ve faşist devletler tarafından halkların acımasız şekilde "yok edilmesi" ve yerlerinden edilmesi sonucunda, Makedon halkı ile Makedonya'da yaşayan diğer topluluklar da büyük acılar çekmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylar, insan haklarını uluslararası kamuoyunun dikkat merkezine yerleştirmiştir. Birleşmiş Milletler, insani nedenlerle insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini temel hedeflerinden biri olarak ilan etmiştir.

Bu nedenle, Birleşmiş Milletlere üye devletler; milliyet, din, ırk veya cinsiyet farkı gözetmeksizin her insanın hak ve özgürlüklerini koruyacak sade ve evrensel bir belgenin oluşturulması gerektiğini anlamışlardır. Böylece 1948 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini kabul etmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, eski Amerikan başkanı Franklin Roosevelt'in eşi Eleanor Roosevelt'in liderliğinde hazırlanmış olup, Eleanor Roosevelt bildirgenin hazırlanması ve kabul edilmesinde çok büyük bir rol oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudi halkının tamamen yok edilmesine yönelik bir plan vardı. Holokost, altı milyon Yahudi'nin öldürüldüğü en büyük suç ve soykırımı ifade eden bir kavramdır; bunların 1,5 milyonu çocuktur. Holokostun kurbanları arasında Romanlar, fiziksel ve zihinsel engelli insanlar, tutuklular ve çok büyük sayılarda öldürülen diğer insanlar da bulunmaktaydı. Yahudilerin toplu ve tamamen yok edilmesi amacıyla gaz odalarına sahip toplama kampları kurulmuş, bu kamplarda kurbanlar boğularak öldürülmüş ve ardından yakılmıştır.

Makedonya Yahudileri Holokost Anı Merkezi

Makedonya Yahudileri Holokost Anı Merkezi

"Çatışma alanındaki yaralı askerlerin durumunun iyileştirilmesini" kapsayan ilk Cenevre Sözleşmeleri, Uluslararası Kızılhaç Komitesinin kurucusu Henri Dunant'ın önerisi üzerine ilk olarak 1864 yılında kabul edilmiştir.

Günümüzde, savaş mağdurlarının korunmasına ilişkin 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi yürürlükte:

1. Savaş hâlindeki silahlı kuvvetlerde bulunan yaralı ve hastaların durumunun iyileştirilmesine ilişkin sözleşme;
2. Deniz kuvvetlerinde bulunan yaralı, hasta ve kazazedelerin durumunun iyileştirilmesine ilişkin sözleşme;
3. Savaş esirlerine uygulanacak muameleyle ilişkin sözleşme;
4. Savaş sırasında sivillerin korunmasına ilişkin sözleşme.

Bildirgede Belirtilen Temel İnsan Hakları

Evrensel Bildirge, tüm insanların temel haklarının belirtildiği 30 maddeden oluşmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Yaşam, özgürlük ve güvenlik hakkı.
- Eğitim hakkı.
- Çalışma ve insanca yaşam hakkı.
- Düşünce ve ifade hakkı.
- Kanun önünde eşitlik hakkı.
- İşkence görmeme, esir edilmemek veya aşağılanmamak hakkı.

Her çocuğun eğitim hakkı vardır.

Evrensel Bildirge ile; insanların vatandaşlık, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları; milliyet, din, cinsiyet, ırk, ten rengi, maddi durum, dil ve yaş farkı göz etilmeksizin

desteklenmektedir. Bu Bildirge, tüm demokratik devletlere; bütün temel insan haklarını en büyük demokratik değer olarak kendi anayasalarına yerleştirmeleri ve korumaları yönünde iyi niyet göstergesi ve tavsiye olarak kabul edilmiştir. Bu belge, insan haklarının korunmasını düzenleyen daha sonraki birçok sözleşmenin temelini oluşturmaktadır.

Bu belge, tarihte insan hakları ve özgürlüklerini ayrımcılık olmaksızın dünyadaki tüm insanlar için ilan eden ilk insan hakları bildirgesidir. Dünyadaki bütün insanları kapsadığı için evrensel bir öneme sahiptir. Bildirgede, Birleşmiş Milletlerin temel amacının gelecek nesilleri savaşın korkularından kurtarmak ve "temel insan haklarına, insanın onuruna ve değerine, kadınlar ile erkeklerin eşit haklarına olan inancı yeniden doğrulamak" olduğu vurgulanmaktadır.

Daha sonra uluslararası toplum, Bildirge ilkelerinin güvenli biçimde korunması amacıyla çok sayıda önemli hukuki belge kabul etmiştir.

Daha Fazla Öğren

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yasal güç taşımasına rağmen çok büyük bir etkiye sahiptir. Dünyadaki birçok anayasa ve kanunun yanı sıra, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966 yılında kabul edilen iki belge) gibi diğer önemli uluslararası belgelerin de temelini oluşturmuştur.

Keşfettim

BM ve Evrensel Bildirge nasıl bağlantılıdır?

BM, Bildirgeyi oluşturan ve kabul eden örgüttür. Onun görevi, devletlerin Bildirgede belirtilen haklara saygı göstermelerini takip etmek ve onların adil toplumlar oluşturmalarına yardımcı olmaktır. Başka bir ifadeyle, BM koruyucudur; Bildirge ise insan hakları için verilen uluslararası mücadelenin kalbidir.

Etkinlik 1

Küçük gruplara ayrılın ve öğretmenin sorduğu sorulara kimin daha hızlı cevap vereceği konusunda yarışın (her soru için 30 saniye). Her sorudan sonra cevabı yazınız ve en çok doğru cevabı veren grup kazanır. Doğru cevaplar flip-chart kâğıdına yazılır.

Sorular:

1. BM ne zaman ve nerede kurulmuştur?
2. Kaç devlet tarafından kurulmuştur ve bugün kaç üyesi vardır?
3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ne zaman, nerede ve hangi örgüt tarafından kabul edilmiştir?
4. Bildirge kaç maddeden oluşmaktadır?

Yarışmadan sonra kısa bir tartışma yapılır.

1. BM neden kurulmuştur?
2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kabul edilmesine ne sebep olmuştur?

Etkinlik 2

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 1. ve 2. maddelerini okuyunuz ve gruplar hâlinde kısaca analiz ediniz.

Madde 1

Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2

Bu Bildirgede belirtilen bütün haklar ve özgürlükler; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bütün insanlara aittir. Ayrıca, kişinin bağlı olduğu ülke veya bölgenin siyasi, hukuki veya uluslararası statüsü de dikkate alınmayacaktır; bu ülkenin bağımsız olup olmadığına, vesayet altında bulunup bulunmadığına, kendi kendini yönetip yönetmediğine veya egemenliğinin herhangi başka bir biçimde sınırlanmış olup olmadığına bakılmayacaktır.

Aşağıdaki sorular hakkında konuşunuz:

1. Bildirgede yer alan haklar kimleri kapsamaktadır ve bu haklar her zaman ve her yerde geçerli midir?
2. Maddeler eşitliği ve ayrımcılık yapılmamasını nasıl vurgulamaktadır?
3. Hakların kazanılmadığı, aksine insanların insan olmaları nedeniyle herkese ait olduğu nasıl görülmektedir?

Her grup cevaplarını kısaca sunar.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Devletlerin neden İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra BM'yi kurmaya karar verdiklerini açıkla.
2. Kendini BM'de bir büyükelçi olarak hayal et. Dünyada insan haklarının korunması için hangi üç şeyi önerirdin?
3. BM ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi nasıl bağlantılıdır? Birinin diğerini nasıl desteklediğini açıkla.
4. Eğer İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine yeni bir madde yazman gerekseydi, hangi hakkı eklerdin ve neden?

İnsan Hakları, Özgürlükler ve Sorumluluklar

"Eskisi altında olan insanlar için yalnız olmadıklarını bilmeleri çok önemlidir. Hiçbir zaman bir başkasının sana yaptığının önemsiz olduğunu söylemesine izin verme."

- Desmond Tutu

- İnsan hakları konusunda Güney Afrikalı aktivist

Düşünelim

Dünyadaki her insanın; yaşına, dinine veya milliyetine bakılmaksızın sahip olması gereken şey nedir? Haklar kendiliğinden mi gelir, yoksa onlarla birlikte sorumluluklarımız da var mıdır? Hepimiz tam bir özgürlüğe sahip olsaydık, ancak hiçbir sorumluluğumuz olmasaydı ne olurdu?

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde açıklanan insan özgürlükleri, hakları ve sorumlulukları kavramını inceleyelim ve tam da bu düşüncelerin neden adil ve barışçıl bir toplumun temeli olduğunu anlayalım.

İnsan Hakları Nedir?

İnsan hakları, her insana sadece insan olduğu için ait olan temel haklar ve ilkelerdir. Bunlar doğuştandır; yani doğduğumuz anda sahip oluruz. Evrensel; çünkü bütün insanlara aittir. Devredilemezdir; çünkü sebepsiz yere elimizden alınamazlar. Eşittir; çünkü herkes için aynı şekilde geçerlidirler. İnsan hakları; milliyet, din, cinsiyet, yaş veya başka herhangi bir farklılığa bakılmaksızın her zaman ve her yerde geçerlidir.

İnsan hakları neden önemlidir?

İnsan hakları; özgürlüğümüzü, onurumuzu ve güvenliğimizi korur. Kötüye kullanımı, ayrımcılığı ve adaletsizlikleri önler ve her insanın nasıl muamele görmesi gerektiğine ilişkin asgari standartları belirler.

Bildirgeden örnekler:

- Yaşam hakkı;
- Eğitim hakkı;
- Eşit muamele görme hakkı;
- İfade özgürlüğü hakkı;
- Özel hayatın gizliliği hakkı;
- Çalışma ve adil koşullar hakkı.

Bildirgeden örnekler:

- Konuşma özgürlüğü - düşünceni söyleyebilirsin;
- Din özgürlüğü - inanabilir veya inanmayabilirsin;
- Seyahat özgürlüğü - istediğin yere seyahat edebilir veya yaşayabilirsin;
- Düşünce özgürlüğü - hiç kimse düşüncelerini kontrol edemez.

Özgürlükler nedir?

Özgürlükler, insanların düşünmesine, konuşmasına ve hareket etmesine engel olunmadan izin veren özel bir insan hakları türüdür — ancak bu durum başkalarının haklarını ihlal etmediği sürece geçerlidir.

Özgürlükler neden önemlidir?

Özgürlükler bize seçim yapma, gelişme ve topluma aktif şekilde katılma imkânı sağlar. Özgürlükler olmadan yaşam sınırlı ve adaletsiz olurdu.

Sorumluluklar nedir?

İnsan hakları kavramında sorumluluklar, diğer insanlara ve topluma karşı sahip olduğumuz görevlerdir. Bildirge, haklarımızın korunmasını istiyorsak bizim de başkalarının haklarına saygı göstermemiz gerektiğini açıkça vurgulamaktadır.

İnsan hakları, özgürlükler ve sorumluluklar birlikte nasıl işler?

Bu üç kavram bir denge oluşturur:

- İnsan hakları bizim onurumuzu korur.
- Özgürlükler, hareket etmemize ve kendimizi ifade etmemize izin verir.
- Sorumluluklar, özgürlüğümüzle başkalarına zarar vermeyeceğimizi garanti eder.
- Denge örneği: Bir öğrencinin eğitim hakkı ve derste kendini ifade etme özgürlüğü vardır; ancak herkesin öğrenebilmesi için öğretmene ve sınıf arkadaşlarına saygı gösterme sorumluluğu da vardır.

Sorumluluk örnekleri:

- Düşünceni söyleme hakkına sahipsin; ancak başkalarını hakaret etmemek ve aşağılamamak sorumluluğun da vardır.
- Eğitim hakkına sahipsin; ancak öğretmenlerine ve sınıf arkadaşlarına saygı gösterme sorumluluğun da vardır.
- Güvenlik hakkına sahipsin; ancak başkalarının güvenliğini tehlikeye atmama sorumluluğun da vardır.
- Başkalarının özgürlüklerine saygı göstermek.
- Ne fiziksel ne de sözlü zarar vermemek.
- Topluma katkıda bulunmak.
- Adil ve saygılı bir ortam oluşturmak.

Oku, düşün ve tartış!

İnsan hakları kavramında sorumluluklar neden önemlidir? İnsan hakları sorumluluklar olmadan var olamaz — onlar aynı madalyonun iki yüzüdür.

A. Sorumluluklar başkalarının haklarını korur. Eğer herkes özgürlüklerini sorumluluk olmadan kullanırsa, kaos ortaya çıkar. Örnek: Bir kişi konuşma özgürlüğünü hakaret etmek için kullanırsa, başkalarının şeref ve onurunu ihlal etmiş olur.

B. Sorumluluklar toplumu güvenli ve adil hâle getirir. Dürüst, barışçıl ve saygılı davranışları teşvik eder.

C. Sorumluluklar özgürlüklerin kötüye kullanılmasını önler. Örnek: Protesto özgürlüğü, şiddet uygulama veya yıkım yapma özgürlüğü anlamına gelmez.

D. Sorumluluklar bize toplumun bir parçası olduğumuzu hatırlatır. İnsan hakları sadece “ben” için değildir. Onlar aynı zamanda “biz” içindir — birlikte nasıl yaşadığımızla ilgilidir.

Keşfettim

İnsan özgürlükleri, hakları ve sorumlulukları; adil ve uyumlu bir toplumun temelidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, her insanın onuru, eşitliği ve korunmayı hak ettiğini garanti eder. Ancak bu haklar, yalnızca kendi sorumluluklarımızı da kabul ettiğimizde işleyebilir — başkalarına saygı göstermek, kurallara uymak ve özgürlüklerimizi bilinçli şekilde kullanmak gibi. Bu dengenin anlaşılması hem kendi haklarını hem de başkalarının haklarını koruyan sorumluluk sahibi vatandaşlar olmamıza yardımcı olur.

Etkinlik

Etkinlik 1

Gruplara ayrılın ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin bir örneğini ve aşağıdaki hak ve özgürlük gruplarını içeren çalışma kağıdını alınız: (1) Yaşam, özgürlük ve güvenlik hakkı (2) Düşünce, inanç ve din özgürlüğü, (3) İfade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı, (4) Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, (5) Adil yargılanma ve hukukî koruma hakkı (6) Eğitim hakkı (7) Çalışma ve insana yakışır yaşam standardı hakkı (8) Evlenme ve aile kurma hakkı ve (9) Sağlık hizmeti hakkı. Göreviniz, çalışma kağıdında her hak/özgürlük grubunun yanına Bildirgedeki ilgili madde numarasını (3. maddeden 28. maddeye kadar) yazmaktır. Yapılan çalışmanın sunumu aracılığıyla istenen cevapları belirledikten sonra, özgürlüklerle ilgili maddeleri ayırmanız ve neden özgürlük olarak tanımlandıklarını diğer maddelerin ise neden özgürlüklerle ilgili olmadığını açıklamanız istenir.

Etkinlik 2

Gruplara ayrılın ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 29. maddesini okuyarak, insan hakları kavramına göre insan sorumluluklarının neler olduğunu belirleyiniz. Açık bir tartışmada, grubun görüşlerini veya sorumlulukların önemi hakkındaki kişisel düşüncelerinizi ifade ediniz. Daha sonra her grup, bir kişinin hakkına saygı gösterilmesinin başka kişilere zarar, tehlike veya hak ihlaline yol açtığı ya da açabileceği bir durum çeker (örneğin: bir kişinin onurunu zedeleyen veya önyargıları teşvik eden yanlış bilgilerin yayılması; bir çocuğun aşılınmaması ve hastalığın başkalarına bulaştırılması; salgın döneminde toplu etkinliklere katılım ve bulaşıcı hastalığın yayılması). Grupların görevi, örnekte bulunan hakları ve sorumlulukları belirlemek ve gerçek yaşamdan benzer bir durum belirtmektir. Sonunda her grup kendi çözümünü sunar.

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve "Gözlerini Değiştir" oyunu için verilen talimatları takip et; bu oyun, toplumdaki eşitsizlikler konusunda farkındalık geliştirmeni sağlayacak ve seni dayanışmacı ile adil olmaya teşvik edecektir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Metne göre insan haklarının üç temel özelliğini belirt.
2. İnsan hakları ile sorumlulukların “aynı madalyonun iki yüzü” olması ne anlama gelir? Kendi sözlerinle açıkla.
3. Sınıfta bir durum hayal et: Bir öğrenci, diğerleri çalışırken yüksek sesle konuşuyor. Metindeki hangi haklar, özgürlükler ve sorumluluklar ihlal edilmektedir? Kavramları örnek üzerinde uygula.
4. İnsan hakları, özgürlükler ve sorumlulukların toplumda nasıl denge oluşturduğunu analiz et. Bu üç kavramın her birinin bu dengeye nasıl katkıda bulunduğunu belirle.
5. Değerlendir: Başka insanların onurunu veya haklarını korumak amacıyla bir özgürlüğün sınırlandırılması haklı görülebilir mi? Görüşünü metinden bir örnekle açıkla.
6. Bir okul için geçerli olacak ve insan hakları, özgürlükler ile sorumluluklar arasındaki dengeyi yansıtacak kısa bir kural veya “davranış kuralları” (3–4 cümle) oluştur.

Araştır

Kendi seçtiğin bir insan hakkını araştır (örneğin: eğitim hakkı, ifade özgürlüğü hakkı, eşitlik hakkı, sağlık hizmeti hakkı).

Araştırmada aşağıdaki soruları cevapla:

Bu hak neyi ifade etmektedir?

- Kendi sözlerinle açıkla.
- Nerede güvence altına alınmıştır? Belge belirt (örneğin: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası).
- Bu hak günlük yaşamında nasıl uygulanmaktadır? (Okulda, ailede veya toplumda)
- Bu hakkın ihlal edilmesine ilişkin örnekler var mı? (Medya, internet veya gerçek yaşamdan, isim belirtmeden)
- Gençler bu hakkın daha iyi korunması için ne yapabilir?

Çalışma şekli:

- Bireysel veya ikili çalışma;
- En az iki kaynak kullanınız (ders kitabı, internet sitesi, medya metni).

Sunum:

- Kısa yazılı metin (yarım – bir sayfa) veya temel bilgiler ve görseller içeren poster / sunum

Düşünme sorusu:

İnsan haklarına küçük yaşlardan itibaren saygı gösterilmesi neden önemlidir?

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

"Herhangi bir yerdeki adaletsizlik, her yerdeki adalet için bir tehdittir."

- Martin Luther King

Düşünelim

İnsan hakları nereden gelmektedir? Onları kim belirlemektedir? Nasıl korunmaktadır?

İnsan hakları tarihindeki en önemli iki uluslararası belgeden biri Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHUS), diğeri ise Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmedir (ESKHS). Bu belgeler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (IHEB) ile birlikte Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesini oluşturmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında dünya; soykırım, toplama kampları, toplu cinayetler, sansür ve adaletsiz yargılamalar gibi korkunç suçlarla karşı karşıya kalmıştır. Yeni kurulan Birleşmiş Milletler Örgütü (BM), bu tür acıların ve suçların tekrar yaşanmasını önlemek amacıyla insan onurunun korunmasına yönelik ortak standartların oluşturulmasına karar vermiştir.

Savaş sırasında yıkılmış şehirler ve insanların yaşamları

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan haklarının korunmasını düzenleyen daha sonraki birçok sözleşmenin temelini oluşturmaktadır. Bu belge, tarihte insan haklarının ve özgürlüklerini ayrımcılık olmaksızın dünyadaki tüm insanlar için ilan eden ilk insan hakları bildirgesidir. Dünyadaki bütün insanları kapsadığı için evrensel bir öneme sahiptir. Bildirgede, Birleşmiş Milletlerin temel amacının gelecek nesilleri savaşın korkularından kurtarmak ve "temel insan haklarına, insanın onuruna ve değerine, kadınlar ile erkeklerin eşit haklarına olan inancı yeniden doğrulamak" olduğu vurgulanmaktadır.

Evrensel Bildirge, daha adil ve daha iyi bir dünya için bir tavsiye ve iyi niyet ifadesidir. Bildirge evrensel hakları sıralamaktadır; ancak hukuki olarak bağlayıcı değildir. Bu nedenle daha sonra uluslararası toplum, Bildirge ilkelerinin güvenli biçimde korunması amacıyla Uluslararası Sözleşmeler gibi hukuki araçlar oluşturmuştur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin orijinal nüshası

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda dünya; Batılı demokratik devletler ile Doğulu sosyalist devletler arasında bölünmüş durumdaydı ve bu devletler öncelikler konusunda anlaşamıyordu. Batılı devletler özgürlüklerin, demokrasinin ve adaletin önemini vurgularken; sosyalist devletler ve gelişmekte olan birçok ülke eğitim, sağlık hizmetleri ve adil yaşam koşullarına duyulan ihtiyacı öne çıkarmaktaydı. Bu farklılıklar nedeniyle BM, tek bir sözleşme yerine birbirine bağlı iki sözleşme oluşturma kararı aldı; bu sözleşmeler daha sonra çağdaş uluslararası insan hakları hukukunun temeli hâline geldi.

Evrensel Bildirge ile iki sözleşme arasındaki ilişki

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) temeldir — insan haklarına ilişkin düşünceleri ve temel kuralları ortaya koymaktadır; ancak hukukî olarak bağlayıcı değildir.

Bu nedenle iki sözleşme oluşturulmuştur — Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHUS) ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ESKHS). Bu sözleşmeler, aynı ilkeleri devletler için bağlayıcı anlaşmalara dönüştürmektedir.

Bildirge ile sözleşmeler arasındaki ilişki üç yönlüdür:

1. Sözleşmeler, Bildirgenin içeriğini geliştirir ve hukukî açıdan güçlendirir.
2. Haklar iki gruba ayrılmıştır; ancak eşit derecede önemli kabul edilmektedir.
3. Bildirge ile birlikte Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesini oluştururlar.

Özü şudur: Bildirge idealleri ortaya koyar; sözleşmeler ise bunları hukukî yükümlülüklerle dönüştürür.

Evrensel Bildirge, daha adil ve daha iyi bir dünya için bir tavsiye ve iyi niyet ifadesidir.

Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Uluslararası toplum tarafından kabul edilen ve Bildirge ilkelerinin güvenli biçimde korunmasına yönelik temel hukukî araçlardan biri MSHUS olmuştur. Bu sözleşme 1966 yılında kabul edilmiş ve 1976 yılında yürürlüğe girmiştir. Günümüzde 170'ten fazla devlet bu sözleşmenin tarafıdır.

Bu sözleşme; kişisel özgürlük, güvenlik, adalet ve kamusal yaşama katılım ile ilgili hakları korumaktadır. İçinde yaşam hakkı, ifade özgürlüğü, din özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, işkenceye karşı korunma, keyfi tutuklamaya karşı özgürlük, özel hayatın gizliliği hakkı ve oy kullanma hakkı gibi haklar yer almaktadır. Amaç, her bireyin adil şekilde muamele görmesi ve korku duymadan topluma katılabilmesidir.

Oku, düşün ve tartış!

11 Mart 1943 tarihinde, günümüz Makedonya topraklarında yaşayan bütün Yahudiler tutuklanmış ve daha sonra üç aşamada onların yüzde 98'i sürgün edilmiştir. Yahudi nüfusunun çok küçük bir kısmı sürgünden kurtulmayı başarmıştır. Bitola, Üsküp ve İştıp'ten 7.144 Makedonya Yahudisi Treblinka toplama kampına sürgün edilmiş ve bunların hiçbirisi hayatta kalamamıştır. Örneği analiz ediniz ve insan haklarının ihlal edilmesi hakkında tartışınız.

Medeni ve siyasi haklar: konuşma özgürlüğü, siyasi özgürlük, adil yargılanma hakkı, bilgiye erişim, oy kullanma hakkı ve medya özgürlüğü

Oy kullanma hakkı, her insanın seçme hakkına sahip olduğu anlamına gelir. Vatandaşlar seçimlerde oy kullanarak kendilerini kimin temsil edeceğine karar verirler; ayrıca her vatandaş devletteki herhangi bir kamu görevi için aday olabilir.

Örnek madde: Madde 19 – İfade özgürlüğü

"Her birey düşünce ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, her türlü bilgi ve düşüncenin aranması, alınması ve yayılması özgürlüklerini kapsar."

Bu madde, vatandaşların düşüncelerini ifade etmelerine, yönetimi eleştirmelerine, yazmalarına, sanat üretmelerine ve özgürce bilgi edinmelerine imkân sağlar — elbette başkalarının haklarını ve güvenliğini tehlikeye atmadan.

Keşfettim

MSHUS kapsamında yer alan hakların amacı, toplumdaki bütün vatandaşları ilgilendiren politikaları etkilemek olduğu kadar, yöneticilerin gücünü sınırlandırmak da olmuştur. Bu haklar için verilen mücadelede iki temel düşünce vardı: kişisel özgürlük ve bireylerin devlet tarafından rahatsız edilmesine karşı korunması.

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve MSHUS'un resmi olmayan özetini oku.

Etkinlik

Etkinlik 1

Gruplara ayrılın ve hangi grubun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 2. maddesini daha iyi anlatan bir poster hazırlayacağı konusunda yarışın (yazısız, sadece resim veya çizimlerle). Çalışma bittikten sonra her grup, posterinde neyi anlattığını açıklar. Tüm posterleri sergiledikten sonra, tahtaya yazacağınız aşağıdaki ölçütlere göre birbirinize puan verirsiniz: bütün haklar ve özgürlükler (1) dünyanın her yerindeki insanlara, (2) hem yaşlılara hem gençlere, (3) hem erkeklere hem kadınlara, (4) bütün ırk ve ten renginden insanlara, (5) farklı etnik ve dini kimliklere sahip insanlara, (6) ayrıca engelli bireylere aittir. Her grup, ölçütte belirtilen şeyi açık biçimde göstermesi durumunda 1 puan alır.

Etkinlik 2

Gruplara ayrılın, internette İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 1. ve 2. maddelerini bulun ve analiz edin.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. MSHUS hangi yılda kabul edilmiştir ve hangi yılda yürürlüğe girmiştir?
2. İHEB'in neden hukuki olarak bağlayıcı olmadığını, fakat yine de neden çok büyük küresel öneme sahip olduğunu açıkla.
3. Makedonya Yahudilerinin sürgün edilmesi örneğinden hareketle, sözleşme o dönemde var olsaydı ve uygulansaydı MSHUS'taki hangi somut hakların ihlal edilmiş olacağını belirt.
4. İHEB ile MSHUS arasındaki ilişkiyi analiz et. İdealler hukuki yükümlülüklerle nasıl dönüşmektedir?
5. Günümüzde devletler MSHUS'tan doğan yükümlülüklerini gerçekten yerine getiriyor mu? Görüşünü gerekçelerle açıkla.
6. Çağdaş döneme uygun olacak şekilde MSHUS'un bir parçası olabilecek yeni bir madde oluşturman gerekseydi (siber güvenlik, dijital gizlilik, yapay zekâ), bu madde nasıl olurdu?

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

"Bütün insanlar doğaları gereği özgür ve haklar bakımından eşittir."

- John Locke

Düşünelim

İnsan için kendi emeğiyle yaşayabilme hakkı ne anlama gelir?
İnsanların temel sağlık hizmetine sahip olması ne anlama gelir?
Her insanın insanca bir yaşam için temel koşullara sahip olması gerekir mi? Neden?

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme 1966 yılında kabul edilmiş ve 1976 yılında yürürlüğe girmiştir. Günümüzde çok sayıda devlet tarafından onaylanmıştır ve onurlu yaşam, gelişim ve insan refahı için gerekli koşulların sağlanmasına odaklanmaktadır. Bu sözleşme; çalışma ve adil ücret hakkını, temel sosyal güvenlik hakkını, ayrıca beslenme, barınma, giyim, sağlık hizmeti, eğitim ve kültürel yaşama katılım haklarını korumaktadır.

Her insanın adil çalışma koşullarına hakkı vardır.

Her insanın sağlık hizmeti hakkı vardır.

Her insanın ücretsiz eğitim hakkı vardır.

Her insanın kültürel yaşama katılım hakkı vardır.

Örnek: Madde 12 – Sağlık hakkı

"Devletler, her bireyin ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve ruhsal sağlık düzeyine sahip olma hakkını tanır."

Bu madde, devletleri sağlık hizmetlerini geliştirmekle, uygun hijyen koşullarını sağlamakla, tedavi ve aşılarla erişim imkânı sunmakla ve temiz su temin etmekle yükümlü kılar. Ayrıca bütün toplumun sağlık ve refahını koruyan politikaların oluşturulmasını da istemektedir.

Devletlerin yükümlülükleri

Sözleşmeyi imzalayarak devletler, yaşam koşullarını aşamalı olarak iyileştirmeyi ve her bireyin gelişmesine imkân sağlayan hizmetleri sunmayı taahhüt ederler. Sözleşme ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kapsamaktadır ve bütün vatandaşlar için eşit muameleyi güvence altına almaktadır.

Ekonomik ve sosyal haklar

Bu haklar şunları kapsamaktadır:

- Adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkı;
- Beslenme ve insana yakışır yaşam standardı hakkı;
- Barınma hakkı;
- Sağlık hizmeti hakkı;
- Emeklilik ve sosyal sigorta hakkı;
- İşsizler için sosyal yardım.

Bu haklar, onurlu bir yaşam için asgari maddi güvenlik ihtiyacını vurgulamakta ve devleti; istihdam, eğitim, barınma ve erişilebilir hizmetler için gerekli koşulları oluşturmaya yükümlü kılmaktadır.

Kültürel haklar

Kültürel haklar, kültürel yaşama katılım ve toplulukların kültürel kimliklerinin korunmasıyla ilgilidir. Bunlar şunları kapsamaktadır:

- Eğitim hakkı;
- Bilimsel, edebî ve sanatsal eserlerin korunmasına yönelik telif hakları;
- Ayrımcılık yapılmaması ve eşit hukukî koruma hakkı.

Bu haklar, küçük toplulukların kendi kültürlerini ve geleneklerini korumalarına imkân sağlar.

ESKHS, her bireyin kendi bilimsel, edebî veya sanatsal eserinin korunması hakkını tanımaktadır.

ESKHS, devletleri; Sözleşmede belirlenen hakların uygulanması ve korunması için etkili hukukî koruma sağlamaya yükümlü kılar.

Oluşturulması ve uygulanması

Sözleşmeler, uzun tartışmalar ve uluslararası görüşmeler sonucunda BM komisyonları ve çalışma grupları tarafından hazırlanmıştır. Devletlerin çoğu bu sözleşmeleri 1966 yılında imzalamış, günümüzde ise neredeyse bütün devletler bunları tanımakta ve aktif olarak uygulamaktadır.

Bu belgeler öğrenciler için neden önemlidir?

Bu belgeler; eğitim hakkını, özgür düşünceyi, okulu, sağlık hizmetlerini, adil muameleyi ve seçim özgürlüğünü, ayrıca devletin gücünü kötüye kullanmaması hakkını korumaktadır. Bunlar, her insanın kendi değerine sahip olduğunu ve devletlerin bu değere saygı göstermek ve onu korumakla yükümlü olduğunu doğrulamaktadır.

Özgür düşünce hakkı, her bireyin özgürlüğünü güvence altına alır.

Sağlık hizmeti hakkı, bütün vatandaşlar için eşit sağlık hizmetlerini ifade eder.

Oku, düşün ve tartış!

S. S. beş yıl boyunca bir tekstil fabrikasında çalıştı. Sağlık sorunları yaşayan bir çocuğu vardır. Bu nedenlerden dolayı bazen işe gelmemek ve hastalık izni kullanmak zorunda kalmaktadır. Fabrika sahipleri, çok fazla devamsızlık yaptığını ve kendilerine hastalık izni kullanmayacak bir işçi gerektiğini gerekçe göstererek onu işten çıkarmışlardır. İşten çıkarıldıktan sonra, geçim kaynağını kaybettiğini belirterek mahkemeye dava açmıştır.

Bir mahkeme süreci olması durumunda, S. S.'nin hangi haklarının ihlal edildiğini düşününüz ve mahkemenin nasıl bir karar verdiğini tartışınız. Eğer siz hâkim olsaydınız nasıl karar verceğinize dair kendi görüşünüzü ve gerekçelerinizi belirtiniz.

Tekstil işçisi iş yerinde uyuyor

Keşfettim

MSHUS ve ESKHS, dünya hukukundaki en önemli sözleşmeler arasında yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın korkularından doğmuş ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden ilham almış olan bu sözleşmeler, insan haklarını ahlaki bir düşünceden hukuki olarak bağlayıcı bir kurala dönüştürmüştür. Birinci sözleşme özgürlükler, adalet ve vatandaşların toplumsal yaşama katılımını korurken; ikinci sözleşme eğitim, sağlık, barınma, kültür ve refah gibi onurlu bir yaşam için gerekli temel koşulları korumaktadır. Birlikte, barışçıl, adil ve insancıl bir toplumun temelini oluşturmaktadırlar.

Etkinlik 1

Araştır ve açıkla: Her etnik topluluğun kendi dilini eğitim sürecinde kullanma hakkına saygı gösterilmesi vatandaşlar için neden gerekli ve yararlıdır?

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin resmi olmayan özetini oku.

Etkinlik 2

Gruplara ayrılın ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden doğan iki sözleşmeyi okuyunuz. Numara çekerek Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin şu maddelerinden ikisini seçiniz: 3, 6, 18, 19, 24, 27; ayrıca Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin şu maddelerinden ikisini seçiniz: 10, 12, 13.

Grupların görevi, seçilen her madde için ne anlama geldiğini açıklayan ve bu hakkın uygulandığı gerçek bir duruma örnek ile bu hakkın ihlal edildiği gerçek bir duruma örnek veren üç dakikalık bir konuşma hazırlamaktır. Önce, bir kürsüde konuşma yapıyormuş gibi, sözleşmedeki sıraya göre bir sözleşmenin maddelerine ilişkin konuşmalar okunur; ardından diğer sözleşmenin maddelerine ilişkin konuşmalar okunur. Hepsi tamamlandıktan sonra, önce bir sözleşmenin hangi haklarla, diğerinin ise hangi haklarla ilgili olduğu özetlenir; daha sonra açık tartışma yapılır.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin temel olarak odaklandığı alan nedir?
2. Sözleşmenin 12. maddesinin sağlık konusunda ne talep ettiğini kendi sözlerinle açıkla.
3. Ekonomik ve sosyal haklar kavramını uygula: Devletin onurlu bir yaşam için koşullar sağlaması gereken günlük yaşamdan iki örnek ver.
4. S. S. olayını analiz et: Metindeki hangi somut haklar ihlal edilmiştir ve bu nasıl kanıtlanabilir?
5. Değerlendir: Fabrikanın S. S.'yi işten çıkarması için yasal ve ahlaki bir gerekçesi olduğunu düşünüyor musun? Görüşünü gerekçelendir.
6. Öğrenciler için kısa bir konuşma hazırlaman gerektiğini düşün: Bu sözleşmelerin onların yaşamı ve gelecekleri için neden önemli olduğunu açıklayan 3–4 cümle oluşturun.

Uluslararası Sözleşmelerin Devletimizdeki Mevzuat Üzerindeki Etkisi

"İnsan hakları, hukukun üstünlüğünün merkezinde yer alır."

- Ban Ki-moon, BM Genel Sekreteri (2007-2016)

Düşünelim

Bir devlet, insan haklarını düşünmeden yasalar oluşturabilir mi?

Bir yasa vatandaşların özgürlüklerini kısıtlarsa ne olur?

Kuzey Makedonya bağımsız bir devlet olmadan çok önce kabul edilen uluslararası kurallar, bugün hâlâ mevzuat politikamızı nasıl şekillendirmektedir?

Bu sorular bizi sözleşmelerin genel içeriğine değil, onların Makedonya mevzuatı üzerindeki etkisine; yani yasalarımızın nasıl yazıldığına, değiştirildiğine ve uygulandığına yönlendirmektedir.

Devlet başkanı, uluslararası sözleşmelerin imzalanması ve onaylanmasında rol sahibidir; böylece bu sözleşmeler ulusal mevzuatın bir parçası hâline gelir.

Uluslararası anlaşmaların devletimizin hukuk düzenindeki yeri

Bu konunun anlaşılması için temel olan şey, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti tarafından onaylanan uluslararası anlaşmaların iç hukuk düzeninin bir parçası hâline geldiğini belirten anayasal hükümdür. Bu, devletin bir belgeyi onaylayıp daha sonra onu görmezden gelebileceği anlamına gelir; aksine, devletin yasaları o belgeyle uyumlu olmak zorundadır.

MSHUS ve ESKHS'nin onaylanmasından sonra, bu sözleşmeler yasa koyucunun uyması gereken zorunlu hukuki kaynaklar hâline gelmiştir. Bu nedenle, her yasa

Anayasa hukuku üzerindeki etkisi

Anayasa Mahkemesi, her yasanın Anayasaya ve böylece ilkeleri Anayasaya yerleştirilmiş olan uluslararası sözleşmelere uygun olmasını sağlamada temel bir role sahiptir. Eğer bir yasa düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkını ihlal eder veya eğitim hakkını uluslararası sözleşmelere göre izin verilmeyen bir şekilde sınırlandırırsa, Anayasa Mahkemesi o yasa ya da onun bir bölümünü iptal edebilir. Bu durum ek bir koruma mekanizması olarak işlev görmektedir: Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin veya Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin hükümlerini yanlışlıkla ya da kasıtlı olarak ihlal eden bir yasa kabul edilse bile, vatandaşları koruyan ve devletin uluslararası standartlara uymasını sağlayan kurum Anayasa Mahkemesidir.

Meclis, yasaları uluslararası sözleşmelerle uyumlu hâle getirmeden önce incelemektedir.

değişikliği, yeni yasa kabulü veya hukukî reform, bu uluslararası belgelerde belirlenen yükümlülükler uygun olmalıdır.

Yasa koyucunun yasa hazırlarken sözleşmeleri kullanma biçimi

Yeni bir yasa hazırlanırken, Meclisteki çalışma grupları ve komisyonlar devletin üstlendiği uluslararası yükümlülükleri düzenli olarak incelemektedir. Bu, her yasa kabul edilmeden önce hukukçuların ve uzmanların, o yasanın Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede yer alan ilkelerle uyumlu olup olmadığını dikkatle kontrol ettikleri anlamına gelmektedir.

Örneğin, Ceza Muhakemesi Kanunu gibi adalet alanındaki yasalar hazırlanırken; adil yargılanma hakkı, avukat hakkı ve itiraz hakkının güvence altına alınmasına dikkat edilmelidir. Bu ilkeler uluslararası belgelerin bir parçasıdır ve yasa koyucu bunları ihlal edecek bir uygulamayı kabul edemez. Aksi takdirde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, kendi isteğiyle kabul ettiği yükümlülükler aykırı davranmış olur.

Ayrıca eğitim, sağlık, sosyal koruma veya kültür alanlarında yasalar kabul edilirken ESKHS'nin etkisi mutlaka dikkate alınmaktadır. Bu sözleşme, devletin eğitim, sağlık hizmeti ve kültürel hakların erişilebilirliğini sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, ilköğretim veya ortaöğretim yasası değiştirilirken yasa koyucu, eğitimin ayrımcılık yapılmaksızın bütün çocuklar için erişilebilir olmasına dikkat etmek zorundadır. Başka bir ifadeyle, sözleşmeler iç hukuk yasalarının yerini almaz; ancak yasa koyucunun hareket etmek zorunda olduğu bir çerçeve oluşturur.

Eğitim örneğini analiz ediniz.

Eğitimin erişilebilir, kaliteli ve ilköğretim düzeyinde ücretsiz olması gerektiği düşüncesi ESKHS'nin bir ilkesidir. Bu nedenle, Makedonya mevzuatında eğitim ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde zorunlu ve ücretsizdir. Devlet, öğretim programında veya finansmanda reform yaptığında, eğitim hakkının bütün öğrencilere sağlanması gerektiğini göz önünde bulundurmak zorundadır.

Oku, düşün ve tartış!

Sosyal politika örneği

ESKHS, devletlerin belirli bir düzeyde sosyal güvenlik sağlamasını istemektedir. Bu nedenle sosyal hakları düzenleyen yasalar bulunmaktadır: sosyal yardım hakkı, çocuk yardımı, hassas gruplar için sağlık sigortası, sosyal açıdan zor durumda olan ailelere yardım, anne-babası olmayan çocuklara bakım, gelişim güçlüğü yaşayan çocuklara bakım ve destek. Makedonya, tam da ESKHS'nin anlayışına uygun şekilde, yaşam koşullarını aşamalı olarak iyileştirecek bir sistem geliştirmekle yükümlüdür. Derse uzun süre devam edemeyen öğrencilerin eğitim hakkını kullanıp kullanamayacaklarını tartışınız.

Ulusal strateji ve politikaların oluşturulması üzerindeki etkisi

Sözleşmeler, yasaların yanı sıra bakanlıklar tarafından hazırlanan ulusal stratejileri de etkilemektedir. Örneğin insan hakları stratejisi, sosyal kapsayıcılık stratejisi veya gençlik stratejisi; eşitlik, ayrımcılık yapılmaması, hizmetlere erişilebilirlik ve seçim özgürlüğü gibi ilkeleri içermek zorundadır. Bu stratejiler yasa değildir; ancak yasa koyucuya gelecekte nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda yön vermektedir.

Sözleşmeler eğitim stratejisini etkilemektedir.

ESKHS, herkes için eğitimin sağlanması amacıyla devleti etkilemektedir.

Çocukların ücretsiz eğitim hakkı vardır.

Ücretsiz sağlık hizmeti hakkı uluslararası standartlarla korunmaktadır.

Bu durum öğrenciler ve gençler için neden önemlidir?

Uluslararası sözleşmelerin mevzuat üzerindeki etkisinin günlük yaşam üzerinde gerçek sonuçları vardır. Bu, ücretsiz eğitim alma, tedavi görme, kendi düşüncesine sahip olma, güvende hissetme ve ayrımcılığa uğramama hakkınızın yalnızca Makedonya yasalarıyla değil, aynı zamanda uluslararası standartlarla da korunduğu anlamına gelmektedir.

Bir yasa bu hakları azaltmaya çalışsa bile, sözleşmeler bunu engelleyen bir "kalkan" olarak vardır.

Sözleşmeler, güvende olma ve ayrımcılığa uğramama hakkını etkilemektedir.

Keşfettim

MSHUS ve ESKHS yalnızca uluslararası belgeler değildir— bunlar, Makedonya'nın kendi hukuk sistemini oluşturduğu temeldir. Anayasa, mahkemeler ve yasa yapma süreci aracılığıyla bu sözleşmeler, devleti adil, güvenli ve eşit bir hukuk düzeni oluşturmaya yönlendirmektedir.

Bu sözleşmeler Makedonya yasalarının yerini almaz; ancak yasalarımızın uyması gereken standartları oluşturur. Böylece her nesil — günümüz öğrencileri de dâhil olmak üzere — insan haklarının daha açık bir şekilde korunmasına ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olur.

Bu nedenle sözleşmelerin mevzuat üzerindeki etkisi yalnızca hukukî değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da önemlidir — çünkü insan onurunun her zaman ilk sırada olduğu bir devlet kurmamıza yardımcı olmaktadır.

Etkinlik 1

Gruplara ayrılın, internette araştırma yapın ve şu konularda bir sunum hazırlayın:

(1) Devletimizin Anayasasının vatandaşların hak ve özgürlüklerini nasıl koruduğu; bunun için konuyla ilgili en az 5 madde belirtiniz.

(2) Devletimizde, iki uluslararası sözleşmede belirtilen haklarla doğrudan bağlantılı olan yasalar hangileridir; farklı alanlardan en az 6 yasa belirtiniz.

Hazırladığınız çalışmaları sırayla sununuz ve her sunumdan sonra belirlediğiniz Anayasa maddelerini ve yasaları tahtada özetleyiniz.

Etkinlik 2

İnsan haklarının ihlal edilmesine ilişkin bir olay seçiniz; bunu tartışma yoluyla, gazeteden bir haber bularak veya kişisel örnekler göstererek yapınız.

İnsan haklarının ihlal edildiği olayları analiz ediniz.

Seçilen örnekte yer alan hakların korunması için devletimizde yasaların bulunup bulunmadığını belirleyiniz.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Devletin uluslararası bir anlaşmayı onaylaması ne anlama gelir?
2. Yeni yasalar çıkarılırken yasa koyucunun MSHUS ve ESKHS'yi neden dikkate alması gerektiğini açıkla.
3. Sağlık hizmetleri yasasında değişiklik yapılırken ESKHS'nin nasıl uygulanabileceğine bir örnek ver.
4. MSHUS ve ESKHS'den doğan hakların korunmasında Anayasa Mahkemesinin rolünü analiz et. Anayasaya aykırı ve özensiz yasaların kabul edilmesini nasıl önler?
5. Devletin, uluslararası sözleşmelere saygı göstermeden gerçekten "adil bir hukuk düzenine" sahip olup olamayacağını değerlendir. Gerekçelendir.
6. Eğitim Bakanlığının yeni bir strateji hazırladığını hayal et. ESKHS'den alınan ve mutlaka saygı gösterilmesi gereken ilkeleri içeren kısa bir öneri (2-3 cümle) hazırla.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

"Bir kişinin insan haklarını inkâr etmek, onun insanlığını inkâr etmek anlamına gelir."

- Nelson Mandela

Düşünelim

Avrupa'daki tüm insanlar aynı temel haklara sahip midir?
İnsan hakları devletlerden ne zaman ve neden talep edilmiştir?
Avrupa devletleri insan özgürlüklerini birlikte garanti altına almaya nasıl ve ne zaman karar vermiştir?

Avrupa Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış ve 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa devletlerinin insan haklarının kitlesel biçimde kötüye kullanılmasının tekrarını önleyecek ortak bir sistem oluşturmak zorunda olduklarını fark ettikleri dönemde gerçekleşmiştir. Sözleşme, demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü geliştirmek amacıyla kurulmuş bir örgüt olan Avrupa Konseyinin öncülüğünde hazırlanmıştır.

Sözleşme neden oluşturulmuştur?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin oluşturulmasının temel amacı, hiçbir Avrupa devletinin bir daha insan onurunu ihlal etmemesini güvence altına almaktır. Savaşın korkularından sonra devletler, yalnızca ulusal yasaların yeterli olmadığını anlamışlardır. Ortak asgari standartları belirleyecek uluslararası bir belgeye ihtiyaç duyulmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini hangi devletlerin imzaladığını araştırınız.

Oku, düşün ve tartış!

Bir vatandaş bir devlette adil yargılanma hakkına sahip olmamışsa, kendisini savunma imkânı bulamamışsa veya hukuka aykırı şekilde tutuklanmışsa, Sözleşme bu olayın dışarıdan ve bağımsız bir sistem tarafından incelenmesine imkân sağlamaktadır. Sözleşme; milliyet, din, cinsiyet veya etnik köken farkı gözetilmeksizin Avrupa Konseyine üye devletlerde yaşayan bütün insanlar için geçerlidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin vatandaşlarının sahip olduğu imkânlar hakkında düşününüz.

Bu fikri kim ortaya attı?

Hakların korunması için ortak bir Avrupa sistemi oluşturma düşüncesi ilk olarak, Avrupa'nın daha güvenli ve daha adil bir yer haline gelmesi gerektiğini düşünen bir grup siyasetçi ve düşünür tarafından desteklenmiştir. Bu düşüncenin en güçlü savunucularından biri, insan haklarının barışın temeli olduğuna inanan Britanyalı devlet adamı Winston Churchill olmuştur. O, "birleşik Avrupa" düşüncesine inanıyordu.

Sözleşme nasıl bir yapıya sahiptir?

Sözleşme, devletlerin gönüllü olarak kabul ettiği ve böylece uymayı taahhüt ettiği uluslararası bir hukuk belgesi olarak hazırlanmıştır.

Sözleşme şunları içermektedir:

- Giriş bölümü (Preambula) – Sözleşmenin neden var olduğunu kısaca açıklar.
- Temel haklar ve özgürlükler – yaşam hakkı, işkence yasağı, özel hayat hakkı, düşünce özgürlüğü, adil yargılanma hakkı vb. hakları içerir.
- Koruma mekanizmaları – vatandaşların, devletin kendi haklarını ihlal ettiğini düşündüklerinde nasıl başvuruda bulunabileceklerini açıklar.
- Ek protokoller – daha sonra yeni haklar ekleyen veya mevcut hakları genişleten belgeler.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Fransa'nın Strazburg şehrinde bulunmaktadır.

Bu, günümüzde çağdaş Avrupa insan hakları sisteminin temelini oluşturan çok güçlü bir metindir. Sözleşmeyi yorumlayan ve uygulayan temel organ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesidir. Mahkeme Fransa'nın Strazburg şehrinde bulunmaktadır ve bir vatandaş, devletin Sözleşmede yer alan haklarından birini ihlal ettiğini düşündüğünde mahkemeye başvurabilmesiyle tanınmaktadır. Bu durum tarihte bir dönüm noktasıdır – ilk kez vatandaşlar, bir devleti uluslararası düzeyde dava etme imkânı elde etmişlerdir. Bu ise insan özgürlükleri ve hukukî koruma açısından çok büyük bir ilerleme anlamına gelmektedir.

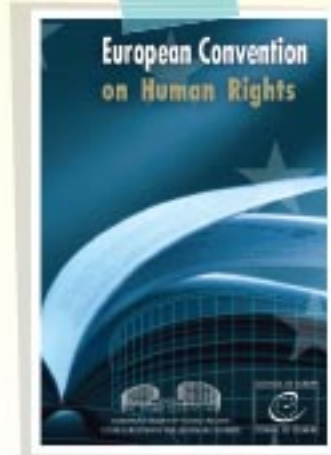

Winston Churchill, savaş sonrası Avrupa'da özgürlüklerin ve demokrasinin korunmasının temeli olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi düşüncesinin desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile bağlantısı
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin Avrupa versiyonu olarak oluşturulmuştur. Aradaki fark önemlidir:

- Bildirge, değerler taşıyan bir belgedir – idealleri ortaya koyar; ancak ona dayanılarak doğrudan dava açılmaz.
- Sözleşme ise hukukî olarak bağlayıcıdır – devletler ona uymak zorundadır ve Strazburg'daki Mahkeme onlar hakkında karar verebilir.

Başka bir ifadeyle, Bildirge genel ahlaki ilkeleri ortaya koyarken; Sözleşme bu ilkeleri Avrupa devletlerinin uymak zorunda olduğu hukukî olarak bağlayıcı kurallara dönüştürmektedir.

Keşfettim

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ortak güvenliğe ve adil bir Avrupa'ya doğru atılmış en önemli adımlardan birini temsil etmektedir. Onun gücü yalnızca metninde değil, aynı zamanda her insanın — parası ya da gücü olmasa bile — en üst düzeyde adalet talep edebilmesinde yatmaktadır.

Etkinlik

Etkinlik 1

Gruplara ayrılın ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden dört farklı maddeyi araştırınız.

BENİ TARA!

QR kodunu tara; senin insan haklarının korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesinin metnine yönlendirecektir.

Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ile insan haklarının uygulanması ve bunlara saygı gösterilmesi nasıl artırılmaktadır? sorusu üzerine tartışma açınız.

Etkinlik 2

"Hukuk Gerçeğe Dönüştüğünde"

Talimatlar:

Gruplara ayrılın, aşağıda verilen durumlardan birini seçin ve onlarla ilgili soruları cevaplayın. Her grup bir örnek alır ve aşağıdaki soruları cevaplamalıdır.

Durum örnekleri:

- Bir gazeteci, hükümeti kamuoyu önünde eleştirdiği için cezalandırılmıştır.
- Bir kişi, neden olduğu açıklanmadan gözaltında tutulmuştur.
- Bir öğrenci, dini nedeniyle ayrımcılığa uğramıştır.
- Bir ailenin, gerekçe gösterilmeden kendi evine dönmesine izin verilmemektedir.

Öğrencilere görev:

1. Avrupa Sözleşmesindeki hangi hak ihlal edilmiş olabilir?
2. Devletin müdahale etme yükümlülüğü var mıdır?
3. Vatandaş, kendi devletinde koruma elde edemezse ne yapabilir? Açıklayınız!
4. Böyle durumlarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin varlığı neden önemlidir?

Sunum:

Her grup kendi durumunu-olayını kısaca sunar (1–2 dakika).

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi nerede ve ne zaman imzalanmıştır?
2. Devletlerin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra neden ortak bir Avrupa insan hakları korumasına ihtiyaç duyduklarını açıkla.
3. Bir vatandaşın kendi devletinde adil yargılanma hakkına sahip olmadığını düşün. Koruma talep etmek için Sözleşmeyi nasıl kullanabileceğini açıkla.
4. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Avrupa Sözleşmesini karşılaştır: hukukî güçleri ve işlevleri açısından iki temel fark nedir?
5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin önemini değerlendir: Her vatandaşın doğrudan Mahkemeye başvurabilmesi neden önemlidir?
6. Sözleşmenin özünü anlatan kısa bir slogan oluşturman gerektiğini düşün. En fazla bir cümle kullanarak yaz.

Daha Fazla Öğren

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başlangıçta yalnızca medeni ve siyasi hakları içermekteydi; zamanla ek protokoller aracılığıyla genişletilmiştir. Örneğin eğitim hakkı ve serbest seçim hakkı ilk metnin bir parçası değilken daha sonra eklenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir kişinin "suçlu" ya da "suçsuz" olup olmadığını incelemeyi; devletin Sözleşme ile güvence altına alınan haklara saygı gösterip göstermediğini inceler. Bir kişi suç işlemiş olsa bile devlet onun insan haklarına saygı göstermekle yükümlüdür.

Araştır

"Bir Madde – Bir Hikâye"

Çalışma şekli:

Bireysel veya ikili çalışma

Görev:

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden bir madde seç ve araştır:
2. Bu madde tam olarak neyi güvence altına almaktadır? (Kendi sözlerinle açıkla)
3. Hangi insan hakkını korumaktadır?
4. Bu hakkın ihlal edildiği gerçek veya hayalî bir örnek ver.
5. Böyle bir durumda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin nasıl tepki verebileceğini açıkla.
6. Bu madde vatandaşların günlük yaşamı için neden önemlidir?

Hazırlama şekli (birini seç):

1. Kısa yazılı metin (yarım – bir sayfa);
2. Poster;
3. 3–5 slayttan oluşan sunum;
4. Kısa konuşma (2 dakika).

Avrupa Konseyi

"Avrupa bir anda ya da tek bir plana göre kurulmayacaktır. Önce gerçek bir dayanışma oluşturacak somut başarılar sayesinde inşa edilecektir."

- Robert Schuman

Düşünelim

Kendi devletin adaletsiz bir karar verdiğinde haklarını kim korur?

Avrupa'daki 46 devlet, özgürlük, demokrasi ve adalet için ortak kurallar üzerinde nasıl anlaşabilmektedir?

Avrupa'daki insan haklarına ilişkin en önemli belgeyi hangi Avrupa kurumları oluşturmuştur?

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü alanında ortak değerleri paylaşan 46 üye devleti (neredeyse bütün Avrupa devletleri) bir araya getiren en eski Avrupa kuruluşudur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1949 yılında Londra'da kurulmuştur. Temel görevi insan haklarını korumak, demokrasiyi geliştirmek ve hukukun üstünlüğünü sağlamaktır.

Onu, insanların özgürlüğünü ve güvenliğini sağlamak için birlikte çalışan neredeyse bütün Avrupa devletlerini bir araya getiren büyük bir Avrupa "kulübü" gibi düşünebilirsin. Avrupa Konseyinin Avrupa Birliği veya Birleşmiş Milletlerle aynı şey olmadığını hatırlamak önemlidir. Avrupa Konseyi en çok insan hakları ve adalet üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Neden kurulmuştur?

İkinci Dünya Savaşı'nın korkularından sonra Avrupalı liderler önemli bir gerçeği fark etmişlerdir: Eğer devletler insan haklarına saygı göstermezse, barış tehlikeye girebilir. Bu nedenle şu amaçları taşıyan bir kuruluşa ihtiyaç duymuşlardır:

- İnsan onurunu koruyacak;
- Diktatörlükleri önleyecek;
- Adil yasaları ve mahkemeleri güvence altına alacak;
- Bütün devletler için ortak standartlar oluşturacak bir kuruluş.

1949 yılında on devlet Avrupa Konseyini kurmuştur; daha sonra bu kuruluş neredeyse bütün kıtaya yayılmıştır. Avrupa Konseyinin amacı Avrupa'yı güvenli, özgür, adil ve demokratik hâle getirmek; ayrıca insan hakları, eğitim, azınlıkların korunması, medya özgürlüğü, kültürel iş birliği, yolsuzlukla mücadele ve ayrımcılığın önlenmesi için ortak Avrupa standartları oluşturmaktır.

Avrupa Konseyi on devlet tarafından kurulmuştur; bugün ise 46 üye devlete sahiptir.

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve Avrupa Konseyi hakkında daha fazla bilgi edin.

Günlük yaşamdan örnekler: gazetecilerin sansüre karşı korunması, devlet mahkemelerinde adil yargılanmanın sağlanması, azınlıkların korunması, devletlerdeki hukuk sistemlerinin iyileştirilmesi, yolsuzlukla mücadelede destek sağlanması.

Avrupa Konseyinin yapısı

Avrupa Konseyinin birkaç temel organı bulunmaktadır:

a) Bakanlar Komitesi

Üye devletlerin dışişleri bakanlarından oluşmaktadır. Büyük kararlar alır, kurallar ve yeni sözleşmeler kabul eder.

b) Parlamenter Meclis (PACE)

Ulusal parlamentolardan milletvekilleri burada görev yapmaktadır. İfade özgürlüğü, eşitlik, azınlık hakları ve yolsuzluk gibi konuları tartışır.

c) Genel Sekreter

Kuruluşun lideridir. Kararların gerçekten uygulanmasını sağlar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin duruşma salonu

ç) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)

AIHM en tanınmış kurumdur. İnsanların haklarının ihlal edildiğini ileri sürdükleri davalara bakar.

d) Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

Yerel düzeyde (belediyeler, bölgeler) demokrasinin güçlendirilmesi için çalışır.

e) Çeşitli komisyonlar ve izleme organları

Örneğin: işkenceye karşı komisyon, yolsuzluğa karşı grup, ayrımcılığa karşı komisyonlar. Bu organlar, devletlerin insan hakları kurallarına uyup uymadığını denetlemektedir.

9.11.1995 tarihinde dönemin Makedonya Cumhuriyeti Avrupa Konseyinin 38. tam üyesi olmuştur. Devletimiz, Mayıs 2010'dan Kasım 2010'a kadar Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine başkanlık etmiştir.

Avrupa Konseyinin ana merkezi, Fransa'nın Strazburg şehrinde bulunmaktadır. Bu şehir, Fransa ile Almanya arasındaki sınırda yer alan ve barış ile iş birliği ihtiyacını simgeleyen sembolik bir şehirdir. Avrupa Konseyinin en tanınmış kurumu olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de burada bulunmaktadır.

1972 yılından itibaren Avrupa Marşı, Beethoven'ın Dokuzuncu Senfonisindeki Neşeye Övgü (Ode an die Freude) bölümünün başlangıcı kısmından alınmıştır.

Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa Konseyinin en büyük başarısı, 1950 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kabul edilmesidir. Bu belge temel insan haklarını ve özgürlüklerini belirlemekte ve onu onaylayan devletler için hukukî olarak bağlayıcı güç taşımaktadır. Sözleşme, vatandaşlara devletin haklarını ihlal ettiğini düşündüklerinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapma imkânı tanımaktadır.

Avrupa Konseyi, Sözleşmenin uygulanmasını denetlemekte ve devletlerin Mahkeme kararlarına uymasını sağlamaktadır. Böylece Avrupa Konseyi, insan hakları için Avrupa'daki en önemli güvencilerden birini oluşturmakta, korumakta ve uygulanmasını sağlamaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile bağlantısı

Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sözleşmesinden önce kabul edilmiştir. Bildirge, her insanın değeri ve onuru hakkında ahlaki ilkeleri belirlerken; Avrupa Sözleşmesi bu ilkeleri hukukî olarak bağlayıcı kurallara dönüştürmektedir.

Başka bir ifadeyle: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi "bütün insanlar onur bakımından eşittir" demektedir; Avrupa Sözleşmesi ise devletlerden bu haklara saygı göstermelerini ve onları korumalarını istemektedir. Avrupa Konseyi, Sözleşmenin kabul edilmesiyle Bildirgedeki ideali somut ve uygulanabilir bir hukukî korumaya dönüştürmüştür.

Oku, düşün ve tartış!

Avrupa Konseyinin yapısı ve çalışması hakkında düşününüz. Bu kuruluş şu yollarla faaliyet göstermektedir:

- Sözleşmeler (200'den fazla uluslararası anlaşma);
- Devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri uygulayıp uygulamadığını denetleyen izleme mekanizmaları;
- Demokrasiyi güçlendirmeye yönelik programlar;
- Gençlerin katılımı, eğitim, spor ve kültür alanındaki faaliyetler;
- Üye devletlerdeki yargı sistemlerini geliştirmeye yönelik hukukî yardım.

Tartışınız:

Avrupa Konseyi var olmasaydı Avrupa'daki devletler aynı derecede demokratik, adil ve istikrarlı olabilir miydi? Görüşünüzü örneklerle açıklayınız.

Keşfettim

Avrupa Konseyi, çağdaş Avrupa'nın temellerinden birini oluşturmaktadır. İnsan onuru, adalet, demokrasi ve eşitlik hizmetinde faaliyet göstermektedir. Kurumları, çok sayıda sözleşmesi ve Strazburg'daki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin çalışmaları aracılığıyla Avrupa Konseyi, kıtadaki milyonlarca insanı korumakta ve insan haklarını bir fikir olmaktan çıkarıp gerçek ve erişilebilir bir korumaya dönüştürmektedir.

Etkinlik: "Susturulan Gazeteci"

1. Üç gruba ayrılın:

- Gazeteciler
- Hükümet temsilcileri
- Avrupa Konseyi gözlemcileri

Kâğıtlara yazılmış rolleri paylaşın (veya yüksek sesle okuyun).

2. Roller

Grup 1: Gazeteciler

Şehrinizdeki kirlilik hakkında bir makale yayımlamak istiyorsunuz. Hükümet sizi susturmaya çalışıyor.

Göreviniz: İfade özgürlüğünün neden korunması gerektiğine dair üç argüman hazırlayınız.

Grup 2: Hükümet temsilcileri

Makalenin "panik" yaratabileceğini veya "kurumların itibarını zedeleyebileceğini" düşünüyorsunuz. Makaleyi yasaklamak istiyorsunuz.

Göreviniz: Makalenin yayımlanmasının yasaklanmasının neden "gerekli" olduğuna dair üç argüman hazırlayınız.

Grup 3: Avrupa Konseyi gözlemcileri

Siz Avrupa Konseyinin temsilcilerisiniz. Yasağın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesini ihlal edip etmediğine karar vermelisiniz.

Göreviniz: Her iki tarafa üç soru hazırlayınız ve nihai kararı veriniz.

3. Mini tartışma

Gazeteciler kendi argümanlarını sunar.

Hükümet kendi argümanlarını sunar.

Avrupa Konseyi her iki tarafa da sorular yöneltir.

4. Karar

Avrupa Konseyi grubu şu sorulara cevap vermelidir:

- Yasaklama Sözleşmeye göre haklı mıdır?
- Taraflardan hangisi demokratik değerlere daha fazla saygı göstermiştir?
- Hükümet yasaklama yerine ne yapmalıydı?

Sınıf arkadaşlarınıza sorunuz:

- "İfade özgürlüğünüz" sınırlandırıldığında nasıl hissettin?
- Avrupa Konseyi neden vardır?
- Demokratik bir devlet konuşmayı hangi durumlarda sınırlandırabilir? (İfade özgürlüğünün hangi durumlarda sınırlandırıldığını açıklayınız.)

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Avrupa Konseyi hangi yılda kurulmuştur ve merkezi nerededir?
2. Avrupa Konseyinin neden İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulduğunu kendi sözlerinle açıkla.
3. Bir vatandaşın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine ne zaman başvurabileceğine örnek ver.
4. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini Avrupa Sözleşmesi ile karşılaştır. Benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?
5. Devletlerin ortak bir insan hakları sistemine sahip olması önemli midir? Nedenini açıkla.
6. 1950 yılında var olmayan yeni bir insan hakları problemi düşününüz. Çağdaş bir sözleşmeye ekleyeceğin kısa yeni bir madde yaz.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

"Adalet arayışınızda mahkemeler, özgürlüğün koruyucuları ve insan haklarının güvencesidir."

- Franklin D. Roosevelt

Düşünelim

Her insanın — gücü, zenginliği veya statüsü ne olursa olsun — gerçeği ve adaleti arayabileceği bir yer var mıdır?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM), vatandaşların, grupların veya devletlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle güvence altına alınan haklarının ihlal edildiğini ileri sürdükleri davaları inceleyen uluslararası bir mahkemedir.

Bu mahkeme Avrupa Konseyi tarafından kurulmuştur ve devlet otoriteleri tarafından yapılabilecek haksızlıklara karşı bireyleri koruma görevine sahiptir. Temel insan özgürlüklerinin korunması söz konusu olduğunda, dünyadaki en etkili ve en saygın mahkemelerden biridir.

Mahkeme özellikle, insanların hakları ihlal edildiğinde kendi devletlerine karşı dava açabilmelerine imkân tanımasıyla tanınmaktadır. Bu durum son derece önemlidir; çünkü hiçbir devletin insan haklarının "üstünde" olmadığını göstermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)

Oku, düşün ve tartış!

"Osman / Birleşik Krallık" Davası (1998)

Bir baba ve oğlu, bir suçlu tarafından gerçekleştirilen ciddi tehdit ve şiddetin mağuru olmuşlardır. Kurumlar riskin farkında olmasına rağmen, polis hizmetleri saldırıyı önlemek ve aileyi korumak için yeterli önlemleri almamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Birleşik Krallıkın yaşam hakkını (Sözleşmenin 2. maddesi) ihlal ettiğine karar vermiştir; çünkü devletin vatandaşların yaşamına yönelik gerçek ve bilinen riskleri önleme yükümlülüğü vardır ve bu olayda bu yapılmamıştır.

Bu örnek yalnızca kamuya mal olmuş kişiler veya siyasi figürlerin değil, sıradan vatandaşların da temel insan hakları ihlal edildiğinde adalet elde edebileceğini göstermektedir.

- Devlet, tüm riskleri önceden tahmin edemese bile vatandaşları tehlikelerden korumak için her zaman çalışmalı mıdır?
- Hayatınızın, kamu güvenliğini sağlamakla görevli kurumlar tarafından yeterince korunmadığını hissetseydiniz nasıl hissederdiniz?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM), 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle üstlenilen yükümlülüklerin sonucu olarak 1959 yılında kurulmuştur. Mahkeme, başlangıçtan itibaren Sözleşmeyi imzalayan her devletin onun hükümlerine uyduğunu güvence altına alma görevine sahiptir. Günümüzde Mahkeme, Fransa'nın Strazburg şehrinde, açıklık ve erişilebilirliğin simgesi olarak III Nehri yakınında inşa edilmiş modern bir binada bulunmaktadır.

AIHM düzenli ve titiz bir çalışma sistemine sahiptir:

- Avrupa Konseyine üye her devlet bir hâkim seçmektedir;
- Hâkimler tamamen bağımsızdır – kendi devletleri için değil, adalet için çalışırlar;
- Hâkimlerin görev süresi dokuz yıldır ve tekrar seçilebilirler;
- Daha basit davalar için 3 hâkimden oluşan komiteler, daha büyük ve karmaşık davalar için 7 hâkimli daireler, en önemli ve en zor meseleler için ise 17 hâkimden oluşan Büyük Daire kurulmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde hâkimler önünde tarafların dinlenmesi

Bir vatandaş kendi ülkesindeki bütün mahkemelerde mevcut olan yolları kullandığı hâlde hâlâ adalet sağlayamamışsa, AIHM'ye başvurabilir. Başvurunun kabul edilmesi için şu şartların yerine getirilmesi gerekir:

- Öncelikle kendi devletindeki bütün mahkemelere başvurmuş olması;
- İhlalin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle belirlenen bir hakla ilgili olması;
- Devletin Avrupa Konseyine üye olması.

Bu şartlar yerine getirildiğinde Mahkeme başvuruyu inceler ve devletin gerçekten insan haklarını ihlal edip etmediğini belirler. Mahkemenin kararları bağlayıcıdır – devletin tazminat ödemesi, yasaları değiştirmesi veya kurumlarını iyileştirmesi gerekir.

Mahkeme neden kurulmuştur?

Mahkeme şu amaçlarla kurulmuştur:

- İnsan haklarının güvencesi olmak;
- Devletlerin yeniden kötüye kullanımda bulunmasını önlemek;
- Vatandaşlara adalet ve güven duygusu vermek;
- İnsan özgürlüklerine saygı konusunda ortak Avrupa standartları oluşturmak.

Temel düşünce, hakların yalnızca "kâğıt üzerinde" değil, uygulamada da var olması gerektiği idi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki hâkimler dokuz yıllığına seçilmektedir. Görevlerini bağımsız olarak yerine getirirler ve yeniden seçilemezler.

Keşfettim

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa'da "adaletin sesi"ni temsil etmektedir. Burası milliyeti, gücü veya zenginliği ne olursa olsun her insanın gerçeği arayabileceği bir yerdir. Mahkeme, çalışmalarıyla daha güvenli, daha adil ve daha insancıl bir Avrupa inşa etmektedir.

Etkinlik

Etkinlik 1

Tartışma başlatınız: Haklarının ihlal edildiğini düşünen bir kişi, Avrupa Mahkemesi önünde haklarının korunmasını kim adına talep edebilir?

Etkinlik 2

"Siz Strazburg Mahkemesisiniz"

İkili veya küçük gruplar halinde şu durumu analiz ediniz:

Bir vatandaş, açıklama yapılmadan tutuklandığını, avukata erişiminin olmadığını ve mahkeme kararını yıllarca beklediğini iddia etmektedir.

Avrupa Sözleşmesindeki hangi hakkın ihlal edilmiş olabileceğine karar veriniz (örneğin: özgürlük hakkı, adil yargılanma hakkı vb.).

Nedenini açıklayınız.

Görüşünüzü sınıf önünde "hâkimler" olarak sununuz.

Tartışma açınız:

Her haksızlık aynı zamanda Sözleşmenin ihlali midir?

Yalnızca ulusal mahkemelerin değil, uluslararası bir mahkemenin de var olması neden önemlidir?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin merkezi nerededir?
2. Önce devlet içindeki bütün hukuk yollarının tüketilmesi şartı neden vardır?
3. Özel hayat hakkının ihlal edildiğini düşün. Mahkemeye başvurmadan önce hangi adımları atardın?
4. Mahkemenin yapısındaki hangi unsurlar bağımsızlığı güvence altına almaktadır?
5. Mahkeme kararlarının bağlayıcı olması gerektiğini düşünüyor musun? Nedenini açıkla.
6. Mahkemenin gençler için daha erişilebilir hâle gelmesi nasıl sağlanabilir? Bir öneri sun.

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hakkında, neyle ilgilendiği ve hangi hakları koruduğu konusunda daha fazla bilgi edin.

Araştır

“Mahkeme Devleti Değiştirdiğinde”

Görev:

Bireysel olarak veya ikili çalışarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden bir dava araştırınız ve aşağıdaki sorulara cevap veriniz:

1. Devlete karşı davayı kim açmıştır? (Vatandaş, grup, kuruluş)
2. Hangi hak ihlal edilmiştir?
3. Mahkemenin kararı ne olmuştur?
4. Karardan sonra devlet ne yapmak zorunda kalmıştır?
 - Tazminat ödemek;
 - Yasayı değiştirmek;
 - Kurumları iyileştirmek.
5. Bu dava neden yalnızca davacı için değil, diğer vatandaşlar için de önemlidir?

Kaynaklar (öneri):

- AIHM’nin resmî internet sitesi;
- Avrupa Konseyi’nin internet sitesi.

Çalışmayı aşağıdaki biçimlerden biriyle hazırlayınız:

- Kısa araştırma metni (1 sayfa);
- “Karardan önce ve sonra” poster;
- Sunum (4–5 slayt);
- Kısa sözlü sunum (2–3 dakika).

Ek düşünme sorusu:

Devletler Mahkeme kararlarına uymak zorunda olmasaydı Avrupa nasıl bir yer olurdu?

Çocuk Hakları Sözleşmesi

"Dünyanın bütün bilgeliği, bir çocuğun gözyaşı kadar değerli değildir."

- F. M. Dostoyevski

Düşünelim

Çocukları koruyan özel hakların olduğunu biliyor musun?

Dünya, bütün çocukların güvenli, sağlıklı ve özgür bir şekilde büyümesini nasıl sağlayabilir?

Çocukların neden yetişkinlerden farklı olarak özel haklara ihtiyaçları vardır?

Cevaplar, her çocuğun haklarını güvence altına alan ve koruyan uluslararası bir anlaşma olan Çocuk Hakları Sözleşmesinde (ÇHS) yer almaktadır.

Doğduğu andan itibaren her çocuğun belirli hakları vardır — bunlara insan hakları denir. İnsan hakları bütün insanlara aittir ve hiç kimse bu hakları ellerinden alamaz. Çocukların ayrıca ek hakları da vardır; çünkü büyüme sürecinde özel korunmaya ihtiyaç duyarlar. Bu haklar, dünya çapındaki çocukları koruyan ilk uluslararası belge olan Çocuk Hakları Sözleşmesinde yazılmıştır. Çocuk hakları 18 yaşına kadar olan herkes için geçerlidir.

Kendi haklarını bilmek önemlidir. Bu haklar seni ve yaşitlerini korur — bütün çocuklar, nerede yaşadıklarına, kim olduklarına veya nasıl göründüklerine bakılmaksızın aynı haklara sahiptir. Eğer biri senin hakkını ihlal ederse — yardım iste!

Çocukların oyun oynama hakkı vardır.

Oku, düşün ve tartış!

Çocukların beslenme, barınma, aile, bakım, güvenlik, eğitim vb. temel ihtiyaçları, temel insan — çocuk hakları olarak korunmalı mıdır?

İhtiyaçlar

Bütün insanların istekleri vardır. İstek, arzuladığımız ancak onsuz da yaşayabileceğimiz bir şeydir. O, iç dünyamızın bir parçasıdır ve gerçekleştiğinde hayatımızı daha rahat veya daha güzel hâle getirir. Ancak onsuz yaşayamayacağımız ya da çok zor yaşayacağımız şeyler de vardır. Bunlara ihtiyaç denir. Örneğin su, yiyecek ve bizi koruyan giysiler birer ihtiyaçtır. Dondurma ya da en yeni spor ayakkabılar ise istektir — onları isteriz ama onlar zorunlu değildir. İhtiyaçlar şu şekilde olabilir: Maddî ihtiyaçlar — yiyecek, su, ev; Manevî ihtiyaçlar — güvenlik, ait olma, saygı. Bu temel ihtiyaçlar insan haklarının temelini oluşturmaktadır. Devlet bunları tanıyıp yasalarla koruduğunda, herkes için geçerli olan haklara dönüşürler.

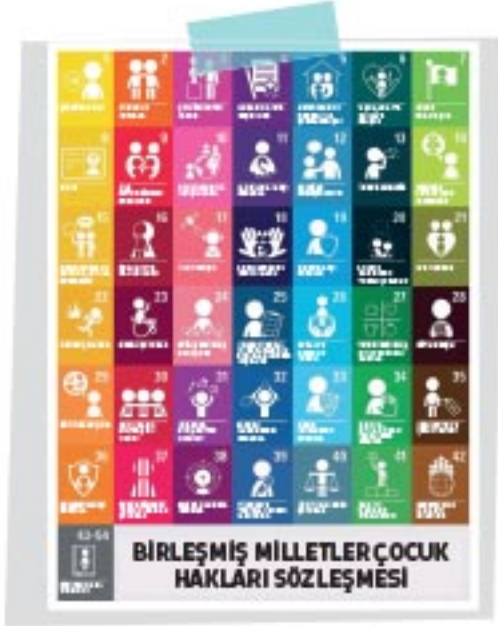

Herkesin güvenlik ve korunma hakkı vardır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 20 Kasım 1989 tarihinde ABD'nin New York şehrinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen hukukî olarak bağlayıcı uluslararası bir anlaşmadır. Bu nedenle bugün, her yıl Dünya Çocuk Günü olarak kutlanmaktadır.

Sözleşmenin uygulanmasından ve yönetiminden, İsviçre'nin Cenevre şehrindeki BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi sorumludur. Burada, devletlerin Sözleşmeyi uygulamasını denetleyen Çocuk Hakları Komitesi toplanmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Devletler, Sözleşmeyi onun kurallarını resmî olarak kabul ederek onaylamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, onu onaylayan ülkeler için hukukî olarak bağlayıcıdır. Bu, hükûmetlerin uluslararası hukuka göre çocuk haklarını korumakla yükümlü olduğu anlamına gelmektedir.

Makedonya, Sözleşmeyi 1993 yılında onaylamış ve böylece ülkedeki bütün çocukların haklarını korumayı taahhüt etmiştir. Sözleşmeye taraf olan devletler, Sözleşmeyle güvence altına alınan hakları nasıl uyguladıkları konusunda düzenli olarak rapor sunmak zorundadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi özel bir belgedir; çünkü yalnızca çocuklara — 18 yaş altındaki bireylere — odaklanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bütün insanlar için insan haklarını savunsa da çocuklar özel zorluklarla karşı karşıyadır — onlar daha savunmasızdır ve yetişkinlerin korumasına daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. İşte bu nedenle Çocuk Hakları Sözleşmesi ayrı ve özel bir anlaşma olarak vardır: çocuk haklarının hem yasalarda hem de günlük yaşamda tanınmasını güvence altına almak için.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel amaçları şunlardır:

- İstismar ve ihmalden korunma;
- Eğitime ve sağlık hizmetlerine erişim;
- Görüşünü ifade etme, oyun oynama ve tam gelişim hakkı;
- Hukukî, sosyal ve ekonomik konularda özel koruma ve destek.

Örnek: Sözleşmeden üç madde

Madde 2 - Ayrımcılık yapmama: Her çocuk, istisnasız olarak bu haklara sahiptir.

Madde 6 - Yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkı: Her çocuk sağlıklı ve güvenli bir şekilde büyüme hakkına sahiptir.

Madde 12 - Görüşünü ifade etme hakkı

Çocuğun kendi görüşünü ifade etme ve bu görüşün dikkate alınması hakkı vardır.

Haklara saygı gösterilmesi: Öğrenciler derste veya okul toplantılarında düşüncelerini özgürce ifade ederler. Hak ihlali: Çocuğun görüşü görmezden gelindiğinde veya konuşmasına izin verilmediğinde.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin Maddeleri

Çocuk Hakları Sözleşmesi, bölümlere ayrılmış 54 maddeden oluşmaktadır. Bunlar şunları içermektedir:

- Genel ilkeler — çocuğun üstün yararı ve ayrımcılık yapmama gibi ilkeler;
- Medenî haklar ve özgürlükler — isim, vatandaşlık ve ifade özgürlüğü hakkı;
- Aile ortamı ve alternatif bakım — ailelerde ve kurumlarda bulunan çocukların korunması;
- Sağlık ve refah — güvenli ve sağlıklı bir çocukluğun sağlanması;
- Eğitim, boş zaman ve kültürel etkinlikler — okula, oyuna ve kültüre erişim;
- Özel koruma önlemleri — yasayla çatışma içinde olan çocuklar, mülteciler veya sömürü mağurları olan çocuklar.

Eğitim, boş zaman ve kültürel etkinlikler; okula, oyuna ve kültürel aktivitelere erişim — bunlar, Sözleşme kapsamında yer alan çocuk haklarının yalnızca bir bölümüdür.

Bu Sözleşme önemlidir; çünkü çocuklara yönelik muamelenin uluslararası standartlarını belirlemektedir. Hükümetlere, öğretmenlere, ebeveynlere ve topluma çocukların yalnızca “küçük yetişkinler” olmadığını — onların bakım, koruma ve gelişim fırsatlarına ihtiyaç duyduklarını hatırlatmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi sayesinde milyonlarca çocuk eğitime ve sağlık hizmetlerine daha iyi erişim sağlamaktadır; çocuk işçiliği, sömürü ve istismar küresel sorunlar olarak tanınmaktadır ve çocuklar kendi yaşamlarıyla ilgili kararlara katılabilmektedirler.

Keşfettim

Çocuk Hakları Sözleşmesi, dünyanın çocukları yalnızca sorumlulukları olan bireyler olarak değil, haklara sahip tam bireyler olarak gördüğünü gösteren tarihi bir belgedir. Makedonya gibi ülkeler, bu sözleşmeyi onaylayarak her çocuğu korumayı, güçlendirmeyi ve ona yaşamda adil bir fırsat sunmayı taahhüt etmektedir.

Sözleşme, çocukların sağlıklı, eğitilmiş ve sorumluluk sahibi yetişkinler olabilmeleri için ihtiyaç duydukları seş, bakım ve korumaya her zaman sahip olmalarını güvence altına almaktadır.

Etkinlik

BENİ TARA!

Gruplara ayrılın. QR kodunu tarayın ve bağlantıya giderek Sözleşmenin şu maddelerini temsil eden üç sayı seçin: 6-9, 12-20 ve 24-29 (toplam 19 madde).

"Çocuk Hakları Dedektifleri"

Her grup, "kendî" üç hakkını sunmak için iki senaryo hazırlamalıdır; bir durumda hakkın ihlalini, diğer durumda ise hakkın korunmasını göstermelidir. Daha sonra gruplar her hakkı ayrı ayrı canlandırır ve diğer öğrenciler bunun hangi hak olduğunu tahmin edip belirtilen somut hakka dayanarak açıklama yaparlar (örneğin: çocuk okula gidemiyor, çocuk çevrim içi şiddetin mağuru olmuş, çocuğun aile kararlarına katılma hakkı yok vb.).

Daha sonra gruplar birlikte hangi hakların korunduğunu ve hangilerinin ihlal edildiğini tartışırlar.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Çocuk Hakları Sözleşmesi ne zaman ve nerede kabul edilmiştir ve Makedonya bu belgeyi ne zaman onaylamıştır?
2. Çocuk Hakları Sözleşmesi neden İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden farklı, ayrı bir belge olarak vardır?
3. Madde 12'nin (görüşünü ifade etme hakkı) okulda nasıl uygulanabileceğine örnek ver.
4. Madde 6'yı (yaşam ve gelişim hakkı) Madde 2 (ayrımcılık yapmama) ile karşılaştırınız ve her ikisinin neden önemli olduğunu açıkla.
5. Çocuk Hakları Sözleşmesinin dünyadaki çocuklar için gerçekten fark yarattığını düşünüyor musun? Açıkla.
6. Çocukların günümüzde karşılaştığı bir sorunu çözmek için Çocuk Hakları Sözleşmesine eklenecek yeni bir madde öner (örneğin internet güvenliği veya sosyal medya).

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve eleştirel düşünme ile problem çözmeye yönelik etkinlik örneklerini oku.

Çocukların Hakları ve Sorumlulukları

"Bir toplumun ruhunu gösteren daha açık bir ayna, çocuklarına nasıl davrandığıdır."

- Nelson Mandela

Düşünelim

Sence çocukların haklarının yanında sorumlulukları da var mı?
Bir hakkının ihlal edildiğinde kime başvurman gerektiğini biliyor musun?

Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Sözleşmenin ilkelerine saygı gösterilmesi, çocuk haklarından yararlanmanın ön koşuludur. Sözleşme, çocuğu eşit haklara sahip bir insan olarak korumayı amaçlamaktadır. Sözleşmeyi onaylayan devletlerden, çocuğa karşı ayrımcılığa izin vermemeleri ve onun haklarının tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamaları istenmektedir.

Sözleşme çocukları hukukî bir birey olarak görmektedir. Çocukların haklarına saygı gösterilmesi gereken bireyler olduğu düşüncesini desteklemektedir:

1. Çocuğun yaşına ve olgunluğuna uygun olarak, kendisini etkileyen konular hakkında karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmektedir (aile ve toplum bir bütün olarak dikkate alınarak);
2. Çocukların her türlü istismar, şiddet ve haklarını tehdit eden davranışlardan korunma hakkını vurgulamaktadır;
3. Çocuğun doğru şekilde büyümesini ve gelişmesini sağlayan hakları düzenlemektedir.

Sözleşme, çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için gerekli koşulları sağlamaktadır.

Sözleşme, çocukları istismardan korumaktadır.

Oku, düşün ve tartış!

Okulunuz da özel gereksinimli öğrenciler, düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler, Makedonca veya Arnavutçayı iyi anlamayan öğrenciler ya da öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler bulunmaktadır. Bunların hepsi kırılgan gruplara ait çocuklardır. Onlara nasıl destek vereceğinizi ve nasıl yardımcı olacağınızı düşününüz ve tartışınız.

Haklar ve Sorumluluklar

Çocukların hakları olduğu kadar ailede, okulda ve daha geniş toplum içinde sorumlulukları da vardır. Çocuk haklarından yararlanmalı, ancak aynı zamanda ileride sorumluluk sahibi ve başarılı vatandaşlar olabilmek için görevlerini de yerine getirmelidirler.

Çocuk, evcil hayvanına karşı sorumluluk sahibi olmalıdır.

Çocuk, kendi sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Toplumsal kurallar veya toplumsal normlar olarak adlandırılan kurallar da vardır. Bu kurallar, kabul edilebilir davranışları belirlemektedir. Kurallara uyulmaması durumunda cezalar öngörülmektedir. Her hak belirli bir görevin / sorumluluğun yerine getirilmesini gerektirmektedir.

Muhtemelen okulunun girişinde "İç Düzen Kuralları" adı verilen bir belgenin asılı olduğunu fark etmişsindir. Davranış kurallarını diğer bütün kamuya açık yerlerde de bulabilirsin: binalar, sağlık merkezleri, müzeler, sinemalar, tiyatrolar, oteller... Örneğin, bir binadaki iç düzen kuralları ortak yaşam için rehberlik sağlar. Bu kurallar, binadaki bütün sakinlerin güvenliğini sağlamak amacıyla vardır. İç düzen kuralları, diğer sakinlere ve binanın kendisine karşı nasıl davranmamız gerektiğini belirler. Bazen bazı sakinler üzerinde anlaşılmış kurallara uymazlar. Eğer komşun gece geç saatlerde müzik dinliyorsa, uyuyamazsın. Bu durumda hangi hakkını ihlal etmektedir? Komşu diğer insanlara karşı sorumlu mudur?

Bir çocuk evinde bir hayvan beslemek istiyorsa, ona karşı sorumlulukları olmalı mıdır? Ne yazık ki bazı insanlar sorumlu sahipler değildir ve evcil hayvanlarına gerektiği gibi bakmamaktadırlar. Hatta bazıları onları terk etmektedir. İhmal edilmiş, istismar edilmiş, terk edilmiş veya yaralanmış hayvanlarla; bireyler ya da dernekler gibi sorumluluk sahibi vatandaşlar ilgilenmektedir. Bu kişiler çoğu zaman evcil hayvanların sahiplenilmesine de yardımcı olmaktadır. Hayvanları Koruma Kanunu, evcil hayvanlarımızla ve onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmemizi, ayrıca onların diğer hayvanları veya insanları tehlikeye atmasını sağlamamızı zorunlu kılmaktadır. Sorumluluk sahibi olmayan hayvan sahipleri için ise yasa belirli önlemler ve para cezaları öngörmektedir.

Çocuklar, okul içinde ve dışında hijyene dikkat etmelidirler.

ÖĞRENCİ DAVRANIŞ KURALLARI (KODEKS)

Öğrenci, derslere zamanında ve düzenli olarak gelmekle yükümlüdür.

Öğrenci, okulun alanı ve eşyalarına özen göstermekle yükümlüdür.

Öğrenci, okulda kendi sağlığına ve çevresindeki kişilerin sağlığına dikkat etmekle yükümlüdür.

Okulda öğrenci bilinçli sorumluluk sahibi ve başkalarına saygılı olmalıdır.

Öğrenciler okula düzenli gelmelidir.

Derslerde öğrenci dikkatle dinlemeli ve okul görevlerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmelidir...

Çocuk Haklarının Korunması

Anne babalar (vasiler), çocuk haklarının korunmasında özel bir role sahiptir; çünkü çocuklarının haklarının korunmasını devlet kurumları önünde uygun yollarla sağlamaya ilk olarak onlar çağrılmaktadır.

Devlet, çocuk haklarının korunmasına yönelik mekanizmaları geliştirmek ve çocukları koruyacak uygun yasa ve kurallar çıkarmakla yükümlüdür.

Çocuk haklarının korunmasındaki en önemli kurum, temel vesayet organı olarak Sosyal Hizmetler Merkezidir. Mahkeme ise çocuk haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi konusunda kararlar alma görevine sahiptir.

Polisin görevi genel güvenliği sağlamaktır. Polis, şiddetin veya çocuk haklarının başka şekillerde ihlal edilmesinin önlenmesinde önemli bir role sahiptir.

Cumhuriyet savcılığı, çocuklara karşı şiddet ve suç işlenmesi durumlarında çocuk haklarının korunmasında görev üstlenmelidir.

Okul, eğitim süreci içerisinde bütün çocuk haklarına saygı gösterilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Devlet organları ve kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları da şiddet, sömürü, çocuk ticareti vb. durumlara karşı koruma sağlayan program ve projeleri aracılığıyla çocuk haklarının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kamu Denetçisi (Ombudsman), vatandaşların / çocukların şikâyetleri üzerine işlem yapan ve onların haklarını koruyan bir kurumdur. Onların adına konuşur ve yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışır.

Çocuk haklarının korunması; kurumların, ailenin ve okulun sorumluluğudur.

Okul, çocuğun bütün haklarına saygı gösterilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Keşfettim

Çocuk hakları, her çocuğun; yetenekleri, kökeni veya aile durumu ne olursa olsun güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümesini sağlamak için vardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, istismar, ihmal ve ayrımcılığı önlemek amacıyla hem devlete hem de yetişkinlere sorumluluklar yüklemektedir. Kurumların, ailenin ve okulun; her çocuğun gelişebileceği bir ortam oluşturma konusunda ortak görevi vardır. Ancak haklara ve sorumluluklara aktif destek ve saygı gösterilmesiyle sorumluluk sahibi, mutlu ve başarılı genç insanlar yetiştirebiliriz.

Etkinlik

Etkinlik 1

Çocuk Hakları Sözleşmesini tanıtmak için bir poster hazırlayın ve onu okul holünde sergileyin. Çocuk Hakları Sözleşmesinden beş madde seçin ve bu haklardan doğan sorumlulukları belirleyin.

Etkinlik 2

"Forum Tiyatrosu: Şiddete Dur!"

Küçük gruplara ayrılın. Her grup; sözlü şiddetin (örneğin sosyal medyada alay edilmesi) veya fiziksel şiddetin (örneğin koridorda itme) gösterildiği kısa bir senaryo hazırlasın.

Grup, senaryoyu sınıf önünde canlandırmalıdır. Diğer öğrenciler "aktif izleyici" rolündedir.

Herhangi bir anda izleyicilerden biri "Dur!" diye bağırabilir, mağdur veya tanık olan öğrencinin yerine geçebilir ve şiddete karşı koymanın yeni bir yolunu gösterebilir.

Tartışma soruları:

- Senaryodaki mağdur nasıl hissetti?
- Hangi tepkiler şiddetin azalmasına yardımcı oldu?
- Tanıkların sessiz kalmaması neden önemlidir?
- Şiddete maruz kalan bir öğrenciye nasıl destek gösterebiliriz?

Etkinlik 3

"Sonuçlar Merdiveni"

Sonuçlar her zaman görünür değildir.

Aşağıdaki davranışları en az zararlıdan en çok zararlıya doğru sıralayın: hakaret etme, görmezden gelme, tehdit etme, itme, vurma, sosyal medyada alay etme.

Her davranış için, bunu yaşayan kişi üzerinde oluşabilecek bir sonucu yazın. Sadece fiziksel acıyı değil; korku, üzüntü, utanç ve özgüven kaybını da düşünün.

Sonunda, şiddete maruz kalan kişiyi yardım istemesi için cesaretlendirecek bir cümle yazın.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Çocuk haklarının korunmasında en önemli role hangi devlet kurumları sahiptir?
2. Sözleşme neden çocukları yalnızca korunması gereken bireyler olarak değil, hak sahibi bireyler olarak görmektedir?
3. Sınıftaki bir öğrencinin hakarete uğradığını veya dışlandığını fark edersen nasıl davranırsın? Hangi kuruma veya kişiye başvurursun?
4. Çocuk haklarının korunmasında anne babaların rolü ile devlet kurumlarının rolünü karşılaştır. Hangi yönlerden benzer, hangi yönlerden farklıdır?

BENİ TARA!

QR kodunu tara ve şiddeti nasıl tanıyacağını, ona nasıl karşı koyacağını ve nasıl bildireceğini öğren.

Ülkemizde Ombudsman

"İnsan hak ve özgürlükleri çağında (20. yüzyılda), başlıca hareket ettirici güç; gücünü öğütte ve sorumlulukta bulan ombudsman yani halk savunucusudur." - "Anayasa Hukuku"

- Şkariç, S.; Siljanovska-Davkova, G.; (2007).

Düşünelim

"Ombudsman" terimini daha önce duydun mu?
Sence halk denetçisi ne anlama gelmektedir?

Kamu denetçisi görevi, Çin, Mısır ve Roma gibi en eski medeniyetlerden beri var olmuştur. Günümüzde dünyada en yaygın olarak kullanılan uluslararası terim "ombudsman"dır ve bu, halk (kamu) denetçisi anlamına gelmektedir. "Ombudsman" kelimesi ilk kez İsveç'te ortaya çıkmış ve 1809 yılında İsveç Anayasasının bir parçası olmuştur. Finlandiya, bu kurumu anayasasına dâhil eden ikinci ülke olmuş ve bunu 1919 yılında gerçekleştirmiştir. 20. yüzyılın ellili yıllarında diğer İskandinav ülkeleri de bunlara katılmıştır — Danimarka (1953) ve Norveç (1962). O tarihten itibaren bu kurumu kabul eden devletlerin sayısı hızla artmış ve bugün dünyadaki neredeyse her ülke, devlet düzeninin bir parçası olarak kendi ombudsmanına sahip olmuştur.

YETKİ

POLİTİKA

ŞİKÂyet

VATANDAŞLAR

ARABULUCULUK

TOPLUMSAL MESELE

DENETİM

SORUŞTURMA

TAVSİYE

YASA

İNSAN HAKLARI

VARDIM

ADALET

RAPOR

HALK DENETÇİSİ

SORUN

TOPLUM

ÇOCUKLARIN KORUNMASI

YASAMA

HÜKÜMET

Halk (Kamu) Denetçisinin Görevi

Devlet kurumlarının temel amacı, vatandaşın toplum içindeki yaşamını düzenlemek ve iyileştirmektir. Bu kurumlar insanların özgürlüklerini ve haklarını korumaktadır. Ancak bazen devlet kurumları kasıtlı veya kasıtsız olarak bu hakları ihlal edebilmekte ve vatandaşın durumunu kötüleştirebilmektedir.

Halk denetçisinin görevi, devlet kurumlarının çalışmalarını denetlemek ve vatandaşların hak ve özgürlükleri ihlal edildiğinde müdahale etmektir. İnsan hak ve özgürlüklerini korumak için çeşitli mekanizmalara sahiptir.

Bir vatandaş, haklarının bir devlet kurumu veya kuruluşu tarafından ihlal edildiğini düşündüğünde, halk denetçisinden yardım isteme hakkına sahiptir.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde Halk Denetçisi

Ombudsman kurumu, ülkemizde halk denetçisi olarak adlandırılmakta olup 1991 yılında Makedonya Cumhuriyeti'nin yeni Anayasası ile kurulmuştur. Böylece ilk kez devletin anayasal düzeninin bir parçası hâline gelmiştir.

Seçim ve görev süresi

Halk denetçisi ve yardımcıları, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi tarafından seçilmektedir. Görev süresi sekiz yıldır ve bir kez daha yeniden seçilme imkânı vardır.

Kurumun yapısı

Ombudsman kurumu şunlardan oluşmaktadır:

- Halk denetçisi;
- Dört tanesi Üsküp'te, altı tanesi ise ülkenin farklı şehirlerinde görev yapan on yardımcı.

Görev ve sorumluluklar

Halk denetçisinin temel görevi, devlet organları veya kurumları tarafından ihlal edildiğinde vatandaşların anayasal ve yasal haklarını korumaktır.

Her vatandaş, haklarının ihlal edildiğini düşündüğünde yardım, tavsiye veya müdahale talebinde bulunabilir.

Hak ihlali örnekleri

Bir vatandaş şu durumlarda halk denetçisine başvurabilir:

- İşe alım sürecinde ayrımcılığa uğradığını düşünüyorsa;
- Devlet kurumu ile yapılan bir sözleşmeye uyulmadıysa;
- Herhangi bir hakkı ihlal edilmişse vb.

Çocuk Haklarının Korunması

Çocuklar da haksızlıkları fark edebilirler. Bu nedenle kurum bünyesinde, çocukların kendi haklarının korunmasına daha fazla katılım sağlamaları amacıyla çocuk haklarının korunmasına yönelik özel bir bölüm bulunmaktadır.

Halk denetçisi Meclis tarafından seçilse de bağımsız ve özerk şekilde çalışmaktadır. Yetkileri şu belgelerle belirlenmiştir:

- 1991 Anayasası;
- 1997 tarihli Halk Denetçisi Kanunu.

Şeffaflık ve erişilebilirlik

Halk denetçisinin çalışmaları şeffaftır. Her vatandaş — hatta devlet vatandaşı olmayan kişiler bile — ona başvurabilir veya çalışmaları hakkında bilgi alabilir.

Oku, düşün ve tartış!

İsveç Kralı XII. Karl, Rusya ile yapılan savaşta yenildikten sonra (1709), Türkiye'ye gitmiştir. Onun yokluğunda ülkesinde birçok isyan ortaya çıkmıştır. Durumu iyileştirmek için kral, yasaların uygulanmasını ve kamu görevlilerinin çalışmalarının denetlenmesini amaçlayan ombudsman görevini oluşturmuştur.

Sence Kral XII. Karl'ın bu davranışı doğru mudur? Görüşünü sınıf arkadaşlarına açıkla, onların düşüncelerini dinle ve tartışınız.

Keşfettim

Halk denetçisinin var olma nedeni, vatandaşların anayasal ve yasal haklarını korumak; bu hakların devlet kurumları tarafından ihlal edilmemesine ve göz ardı edilmemesine dikkat etmektir. Ülkemizde ombudsman kurumu 1991 yılında kurulmuştur. Çalışmaları bütün devlet kurumlarından bağımsız ve özerktir; görevlerini halk denetçisi ve onun on yardımcısı yürütmektedir.

Etkinlik

Etkinlik 1

Araştırma yapın (bireysel olarak veya gruplara ayrılarak) ve halk denetçisinin yani ombudsmanın ihlal edilmemesi için mücadele ettiği haklarınızı öğrenin. Halk denetçisinden hangi durumda ve nasıl yardım isteyeceğinize dair kendi örneğinizi vermeye çalışın.

Etkinlik 2

Araştırın: Yaşadığınız yere en yakın halk denetçisi ofisi nerede bulunmaktadır? Halk denetçisinin hangi şehirlerde ofisleri vardır?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Ülkemizde ombudsman kurumunu kimler oluşturmaktadır?
2. Halk denetçisinin rolünü açıklamaya çalış.
3. Sence ülkemizde ombudsman kurumu neden ancak 1991 yılında kurulmuştur?
4. Halk denetçisinin çalışmalarının bütün devlet kurumlarından bağımsız ve özerk olması neden gereklidir?
5. Sence halk denetçisi devlet kurumlarının çalışmalarını tek başına denetleyebilir mi, yoksa hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini fark eden bilinçli vatandaşların da sürece katılıp bunu bildirmesi gerekir mi? Kendini halk denetçisi olarak hayal et – çocuk haklarını korumak için ilk olarak ne yapardın?
6. Sence çocuk haklarının korunmasına yönelik özel bir bölüm kurulması ihtiyacı nereden doğmuştur?
7. Kendini halk denetçisi olarak hayal et – çocuk haklarını korumak için ilk olarak ne yapardın?

BENİ TARA!

Kodu tara ve Ombudsmanın yetkileri hakkında daha fazla bilgi edin.

Vatandaş Haklarının Korunmasında Anayasa Mahkemesinin Rolü

"Bu ülke, bütün kurumlarıyla birlikte onu yaşayan insanlara aittir."

- Abraham Lincoln

Düşünelim

Anayasa Mahkemesi kurumunun varlığından haberdar mısınız?
Ülkemizde anayasa mahkemesinin rolünü açıklayabilir misiniz?

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde Anayasa Mahkemesi

Ülkemizde anayasa yargısı 1963 yılında kurulmuştur. Uzun yıllara dayanan işleyişi, bugün hukukun üstünlüğü ilke-
lerinin uygulanmasında önemli bir rol oynayan Anayasa
Mahkemesinin gelişimine ve başarılı çalışmalarına katkı
sağlamıştır.

Kuvvetler ayrılığı ve Anayasa Mahkemesinin rolü

Anayasaya göre Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, gücün üçe
ayrıldığı demokratik bir devlettir:

- Yasama;
- Yürütme;
- Yargı.

Anayasa Mahkemesi, Makedonya
Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ilan
edilmesiyle birlikte 1991 Anayasası ile
tanımlanmıştır.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi yargıçları.

Anayasa Mahkemesi, her organın anayasal yetkilerine saygı göstermesini ve diğerlerinin işine müdahale etmemesini sağlamaktadır. Eğer bu ilkeler ihlal edilirse, Anayasa Mahkemesi müdahale etmeli ve demokratik düzeni ile insan haklarını korumalıdır.

Anayasa Mahkemesinin Bağımsızlığı

Anayasa Mahkemesi, statüsü, örgütlenmesi ve yetkileri Anayasa ile belirlenmiş **özel ve bağımsız bir kurumdur**. Bu bağımsızlık sayesinde mahkeme tarafsız ve dış etkiler olmadan çalışabilmektedir.

Yargıçların yapısı ve seçimi

Anayasa Mahkemesi **dokuz yargıçtan** oluşmaktadır.

- Yargıçlar, Meclis tarafından milletvekillerinin toplam sayısının çoğunluğuyla seçilmektedir;
- Yargıçların görev süresi dokuz yıldır ve yeniden seçilme hakları yoktur;
- Anayasa Mahkemesi Başkanı yargıçlar arasından **üç yıllık** süreyle seçilmektedir ve onun da yeniden seçilme hakkı yoktur;
- Yargıçların seçkin hukukçular olması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesinin yetkileri

Anayasa Mahkemesinin temel görevi **vatandaşların anayasa ile güvence altına alınmış hak ve özgürlüklerini** korumaktır.

- Yasaların Anayasaya uygunluğu hakkında karar verir;
- Diğer düzenlemelerin ve toplu sözleşmelerin Anayasa ve yasalarla uyumu hakkında karar verir;
- İnanç, vicdan, düşünce ve düşüncenin kamuya açık şekilde ifade edilmesi özgürlüğü, siyasî örgütlenme ve faaliyet özgürlüğü ile vatandaşların cinsiyet, ırk, din, millî, sosyal ve siyasî aidiyet temelinde ayrımcılığa uğramama hak ve özgürlüklerini korur;
- Yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözer;
- Cumhuriyet organları ile yerel yönetim birimleri arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözer;
- Cumhurbaşkanının sorumluluğu hakkında karar verir;
- Siyasî partilerin ve vatandaş derneklerinin program ve tüzüklerinin anayasaya uygunluğu hakkında karar verir.

Anayasa Mahkemesine başvuru hakkı

Anayasal haklarının ihlal edildiğini düşünen her vatandaş veya tüzel kişi Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilir. Ayrıca başvuruyu yapan kişi doğrudan etkilenmemiş olsa bile, herhangi bir kurum tarafından Anayasanın ihlal edilmesi durumunda da işlem başlatılabilir.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi binası; aynı zamanda Arkeoloji Müzesine de ev sahipliği yapmaktadır.

Anayasallık ilkesi, devlet iktidarının Anayasada belirlenen temel kurallar ve normlara göre örgütlenmesi ve işlemesi gerektiği anlamına gelmektedir. Hiç kimse — ne bir kurum ne de bir birey — Anayasada belirtilenden daha fazla hak veya yetkiye sahip olamaz. Böylece hukukun üstünlüğü ve demokratik düzenin korunması sağlanmaktadır.

Oku, düşün ve tartış!

Anayasallık ilkeleri ihlal edilirse veya bunlara uyulmazsa ne olur?

Eğer devlet kurumları anayasal kurallara uymazsa şu gibi ciddi sonuçlar ortaya çıkabilir:

- Bir kuvvetin diğerinin işine karışması (örneğin yürütmenin yargıya müdahale etmesi);
- Gücün kötüye kullanılması ve vatandaşlar arasında eşitsizlik;
- İnsan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi;
- Vatandaşların devlete olan güvenini kaybetmesi;
- Demokratik işleyişin bozulması ve keyfîlik ya da adaletsizliğin ortaya çıkması.

Bu nedenle anayasallığa sıkı şekilde uyulması önemlidir.

Sence anayasal kurallar ihlal edildiğinde vatandaşlar neden devlete olan güvenlerini kaybederler?

Keşfettim

Anayasa Mahkemesi; yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç devlet erkini denetleyerek bunların birbirine müdahale etmesini önlemekte ve Anayasaya uygunluğu sağlamaktadır. Kendi statüsüne sahip özel ve bağımsız bir kurumdur; biri başkan olarak seçilen dokuz yargıçtan oluşmaktadır. En önemli görevi, Anayasayı devletin en yüksek hukukî belgesi kabul ederek bütün vatandaşların anayasal güvence altındaki hak ve özgürlüklerini korumaktır.

Etkinlik 1

4-6 öğrenciden oluşan gruplara ayrılarak, ülkemizin Anayasasında Anayasa Mahkemesi kurumu hakkında neler yazıldığını araştırınız. Anayasa Mahkemesinin yetkileri hakkında ortak kısa bir sunum hazırlayınız. Sınıfınızdaki gruplar arasında karşılaştırma yapınız; bütün grupların araştırmalarında ortak olan ve farklı olan noktaları belirleyiniz.

Etkinlik 2

İkişerli gruplara ayrılarak, Anayasa Mahkemesi önünde hukukî bir sürecin nasıl ve nerede başlatılabileceğini araştırınız. Daha sonra anayasal haklarınızdan birinin ihlal edildiğini hayal edin ve Anayasa Mahkemesine sunacağınız bir belge hazırlamaya çalışınız.

Etkinlik 3

Gruplara ayrılın ve Anayasa Mahkemesi kurumunu tanıtmaya çalışın. Her grup aşağıdaki olayı alacaktır: Vatandaş C.R., yerel seçimlerde belediye başkanlığı adaylığının, bir grup vatandaş tarafından desteklenmesine rağmen kabul edilmemesi nedeniyle siyasî faaliyet hakkının ihlal edildiğini düşünmüştür. Mahkeme, vatandaşın adaylığının reddedilmesinin, bir devlet yönetim organı tarafından verilen yanlış bilgiler sonucunda gerçekleştiğini tespit etmiştir.

Göreviniz, vatandaşın hangi hakkının ihlal edildiğini ortaya çıkarmak için olayı analiz etmektir. Her grup elde ettiği sonuçları sunacak, ardından bütün grupların aynı sonuçlara ulaşip ulaşmadığı ve bunun nedenleri üzerine tartışma başlatılacaktır.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Anayasa Mahkemesi yargıçlarını kim seçer ve mahkeme başkanını kim seçer?
2. Anayasa Mahkemesinin devletteki temel görevi nedir?
3. Anayasa Mahkemesinin yasaların Anayasa sınırları içinde uygulanmasını nasıl denetlediğine dair bir örnek verebilir misin?
4. Hangi etkenler Anayasa Mahkemesinin çalışmasını ve gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir?
5. Anayasa Mahkemesinin çalışmalarını geliştirmesi ve vatandaşların haklarını koruması için hangi önlemleri önerebilirsin?
6. Bir vatandaş olarak, anayasal bir hakkının ihlal edildiğini düşünüyorsan Anayasa Mahkemesine başvuru yapma hakkına sahip olduğunu düşünüyor musun? Nedenini açıkla.

Araştır

Anayasa Mahkemesi Uygulamada – Vatandaş Haklarının Koruyucusu

Araştır ve aşağıdaki soruları cevapla:

Anayasa Mahkemesi hangi anayasal hakkı korumaktadır?

Aşağıdaki haklardan birini seç:

- Eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı;
- Düşünce ve kamuya açık ifade özgürlüğü;
- Siyasî örgütlenme ve faaliyet özgürlüğü.

Vatandaşlar nasıl koruma talebinde bulunabilir?

Araştır:

- Anayasa Mahkemesine başvuru yapma hakkına kim sahiptir;
- Başvuru yapan kişinin doğrudan etkilenmiş olması gerekir gerekmediği;
- Başvuru yapıldıktan sonra ne olduğu.

İnsan Haklarının Destekleyicisi ve Koruyucusu Olarak Sivil Toplum

"Devletin senin için ne yapabileceğini sorma – senin devletin için ne yapabileceğini sor."

– John F. Kennedy

Düşünelim

"Sivil toplum" kavramını nasıl anlıyorsun?

Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının işlevini nasıl anladığını açıkla.

Sivil toplum düşüncesi eskidir. Daha Aristoteles bile bundan söz etmiş, ondan sonra gelen birçok büyük düşünür de vatan-daşın temel kurumların dışında topluma aktif olarak katılma-sı gerekliliğini incelemiştir.

Demokratik düzene sahip devletlerde sivil toplum, demokra-siyle yakından bağlantılıdır ve onun sağlıklı işleyişinin önem-li bir itici gücü hâline gelmektedir. Demokratik bir toplumda birey üç temel alanın parçasıdır: aile, devlet ve ekonomi. Bu alanların dışında ise insan haklarını destekleyen ve koruyan sivil toplum gelişmektedir.

Sivil toplum

Sivil toplum, vatandaşların devlet ve uluslararası yasalara say-gı göstererek bireysel ve grup çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla gönüllü olarak bir araya geldikleri demokratik toplu-mun bir parçasıdır. Sivil toplumun temel amacı insanlara öz en göstermek, yani onların haklarını desteklemek ve korumaktır.

Sivil toplum; insanların haklarının ihlal edilmemesi, geliştiril-mesi ve ilerletilmesi için çalışan kuruluşlardan oluşmaktadır. Bu kuruluşlar; sağlık, eğitim, adalet, çevre, toplumsal bütün-leşme ve ayrımcılıkla mücadele gibi insan haklarının tehdit altında olduğu toplumun farklı alanlarında faaliyet göste-rebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları ve resmi hükümetlerden ayrı ve bağımsız şekilde çalışmakta, ancak her zaman yasa çerçevesinde hareket etmektedirler. İş dünyasından farklıdır; çünkü maddi kazançla uğraşmaz, toplumun genel yararını geliştirmek için çalışır.

İnsan haklarının korunması – sivil toplumun amaçlarından biridir.

Sivil toplum kuruluşları toplumun genel yararı için çalışmaktadır.

BENİ TARA!

Kodu tara ve "Katılım Biçimleri" başlıklı bölümü oku; gençlerin katılımının sekiz düzeyi hakkında bilgi edin.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

Ortak çıkarları temsil etmek amacıyla bir araya gelen her insan grubu sivil toplumun bir parçasıdır. Son yıllarda sivil toplum kuruluşları (STK), sivil toplumun temel hareket gücü hâline gelmiştir.

Sivil toplum kuruluşu; gönüllülük esasına dayanan, kâr amacı gütmeyen, ticari olmayan ve siyasi olmayan bir vatandaş kuruluşudur. Bu kuruluşların oluşturulması fikri, insan haklarını geliştirmek ve korumak, ayrıca bireysel veya ortak ihtiyaçları karşılamak amacıyla bir grup vatandaş tarafından ortaya çıkmaktadır; devlet kurumlarından bağımsızdır.

Sivil toplum kuruluşlarının sınıflandırılması

1. Mali işleyişlerine göre:
 - Dernekler — üyeler bilgi, emek ve boş zamanlarını ortaya koyarlar;
 - Vakıflar — maddi ve finansal kaynaklar sağlar.Her iki durumda da amaç aynıdır: toplum yararına hedeflere ulaşmak.
2. Faaliyet alanına göre:
 - Ulusal STK'lar — tek bir devlet içinde faaliyet gösterirler;
 - Yabancı STK'lar — kurulduğu ülke dışında başka bir devlette faaliyet gösterirler;
 - Uluslararası STK'lar — küresel düzeyde faaliyet gösterirler. Kızılağ bunadır.
3. Faaliyet alanına ve insan haklarına göre:
STK'lar, hangi insan hakları için mücadele ettiklerine ve hangi vatandaş grupları için kurulduğuna göre farklılık gösterebilirler.

Sivil toplum kuruluşlarının önemi

Günümüzde STK'lar hem ülkemizde hem de dünyada sivil toplumun önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Onlar:

- Demokrasinin gelişimine katkıda bulunurlar;
- Vatandaşları küçük yaşlardan itibaren aktif şekilde sürece dâhil ederler;
- Yerel ve küresel düzeyde yaşam koşullarının iyileştirilmesi için çalışırlar.

BENİ TARA!

Kodu tara ve Kızılağın çalışmaları ile hangi faaliyetlerle ilgilendiği hakkında daha fazla araştırma yap.

Sivil toplum kuruluşları gönüllü ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır.

Sivil toplum kuruluşları, vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgilenmektedir.

Kızılağ, uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur.

En genç bireyler de sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına aktif olarak katılmaktadır.

Oku, düşün ve tartış!

Antik Yunan'dan sonra sivil toplum düşüncesi Antik Roma'da gelişmeye devam etmiştir. Burada filozof Cicero, özgür ve eşit vatandaşlardan oluşan bir topluluğu ifade eden *Societas civilis* terimini kullanmıştır. Orta Çağ felsefesinde ise ünlü filozof Thomas Aquinas, *Societas civilis düşüncesini multitudo civilis* – yani vatandaş topluluğu – eş anlamlı terimiyle geliştirmiştir.

Keşfettim

Demokratik bir düzende ayrı bir alan olarak sivil toplum, vatandaşın gönüllü katılımına dayanmaktadır. Vatandaş, diğer kişilerle resmî veya gayriresmî şekilde bir araya gelerek; vatandaş haklarını koruma ve geliştirme ile toplumdaki yaşamı iyileştirme amacı taşıyan faaliyetlerde bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sivil toplumun temel hareket gücünü oluşturmaktadır. Mali işleyişlerine göre dernekler ve vakıflar olarak; faaliyet alanlarına göre ise ulusal, yabancı ve uluslararası kuruluşlar olarak ayrılmaktadırlar.

Özel Gereksinimli Çocuklar ve Sivil Toplum

Özel gereksinimli çocuklar toplumun eşit üyeleridir ve diğer bütün çocuklarla aynı insan haklarına sahiptir. Sivil toplum, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla; özellikle eğitim hakkı, sağlık hizmeti, eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı olmak üzere onların haklarının desteklenmesi ve korunmasında önemli bir role sahiptir.

Sivil toplum kuruluşları; toplumsal farkındalığın artırılması, çocuklara ve ailelerine destek sağlanması ve onların topluma tam katılımı için uygun koşulların oluşturulması amacıyla çalışmaktadır. Böylece sivil toplum, daha insancıl, daha adil ve daha kapsayıcı demokratik bir toplumun oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Etkinlik 1

Beş-altı öğrenciden oluşan gruplara ayrılın ve bir sivil toplum kuruluşu oluşturun. Görevi daha iyi yerine getirebilmek için aşağıdaki adımları izleyin; her adım için beş dakika veya tüm adımlar için toplam yirmi beş dakika süre ayırın:

- Kuruluşunuzun misyonu: çocuk haklarından birinin desteklenmesi ve korunması;
- Kuruluşunuzun adı;
- Misyonunu yerine getirmek için kuruluşunuzun gerçekleştireceği faaliyetler;
- Faaliyetleri hangi şekilde uygulayacağınız ve hedefinize ulaşmak için hangi kaynaklara ihtiyaç duyacağınız;
- Gerçekleştirilen faaliyetlerden beklenen sonuçlar.

Kurduğunuz sivil toplum kuruluşlarını ve elde edilen sonuçları sınıfınızdaki diğer öğrencilere sunun ve onların fikirlerini dinleyin.

Etkinlik 2

Kendini özel gereksinimli çocukların haklarını savunan bir sivil toplum kuruluşunun üyesi olarak hayal et.

Kuruluşunuzun okulda veya toplumda gerçekleştireceği bir etkinlik yaz ve bu etkinliğin onların haklarının korunmasına nasıl yardımcı olduğunu açıkla.

(Örnek: farklılıkların kabulü üzerine atölye çalışması, ayrımcılığa karşı kampanya, ortak spor etkinlikleri.)

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Sivil toplum kuruluşları (STK) nedir ve temel amaçları nelerdir?
2. Sivil toplumun insan haklarını nasıl koruduğunu ve desteklediğini kendi sözlerinle açıkla.
3. Size üç faaliyet verilmiştir: okul bahçesini temizleme etkinliği düzenlemek, sokak güvenliğinin artırılması için dilekçe hazırlamak ve ekolojik projeleri tanıtmak. Bu faaliyetlerden hangilerini bir STK yürütürdü ve nasıl?
4. Metne göre dernekler ile vakıflar arasındaki farklar nelerdir ve bu ayrımın yapılması neden önemlidir?
5. John F. Kennedy'nin şu sözü şöyledir: "Devletin senin için ne yapabileceğini sorma – senin devletin için ne yapabileceğini sor." Bu düşüncüyü kendi sivil toplum kuruluşunuzu oluştururken nasıl uygularsın?

İnsan Haklarının Korunmasında Medyanın Rolü

"Benim için ilginç olan şey, sosyal medyanın etkisidir. Bu yüzden sosyal medyayı iyi bir şekilde kullanmaya çalışmalıyız."

- Malala Yusufzay

Düşünelim

Hangi medya türlerini biliyorsun?
Medyayı en çok hangi amaçla kullanıyorsun?

Medya, demokratik bir toplumda çok önemli bir yere sahiptir. Bilgilerin dolaylı olarak aktarıldığı her iletişim biçimine medya denilmektedir. Aktarılan bilgilerin doğru olması ve hiçbir etkinin altında bulunmaması büyük önem taşımaktadır.

Günümüz toplumunda her gün farklı medya türlerinin etkisine maruz kalıyoruz. Bu nedenle aldığımız bilgileri eleştirel şekilde değerlendirmemiz ve onların doğruluğunu ile güvenilirliğini kontrol etmemiz önemlidir.

Medyanın gelişimi

Medya, vatandaşların bilgilendirilmesi açısından her zaman önemli olmuştur. Geçmişte ilk "medya" haber taşıyıcılarıydı — bir yerden başka bir yere giderek insanlara haber ulaştıran kişilerdi. Daha sonra afişler ve gazeteler gibi yazılı medya ortaya çıkmıştır.

Teknik ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte toplumu hızla değiştiren yeni medya türleri ortaya çıkmıştır. İlk olarak radyo gelmiş; burada haberler, kamuya yönelik bilgiler, müzik ve eğlence içerikleri yayınlanmıştır. Daha sonra televizyon ortaya çıkmıştır. Televizyonda sesin yanında görüntü de yayınlandığı için bilgiler daha açık ve daha etkileyici hâle gelmiştir.

İnternetin gelişmesiyle birlikte medyanın rolü önemli ölçüde değişmiştir. Günümüzde insanlar yalnızca bilgilerin alıcısı değil, aynı zamanda onların üreticisi ve paylaşımcısı hâline gelmiştir. Temel dijital becerilere ve internet erişimine sahip olan herkes bir web sitesi veya blog oluşturabilir ve içerik yayımlayabilir. Ancak hızlı teknolojik gelişim bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan biri, büyük miktardaki bilginin önemli bir kısmının doğrulanmamış, yanlış veya kasıtlı olarak uydurulmuş olmasıdır.

Vatandaşlar medya aracılığıyla kendi hakları ve ülkede yaşanan gelişmeler hakkında bilgi edinmektedirler.

Medya Okuryazarlığı

Medya, çağdaş yaşam biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır ve insanların tutumlarının, davranışlarının ve düşünce şekillerinin oluşumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle günümüzde çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi üzerinde yalnızca aile ve okul değil, aynı zamanda günlük yaşamlarında önemli bir yer tutan medya da etkili olmaktadır.

Akıllı cihazların ortaya çıkmasıyla birlikte bilgiler yıldırım hızıyla yayılmaktadır.

Bu nedenle gençlerin medya okuryazarı olmaları gerekmektedir. Medya okuryazarlığı; öğrencilere, medya türü ne olursa olsun medya mesajlarını analiz etme, değerlendirme ve oluşturma imkânı sağlayan bilgi ve becerilerin kazanılmasını ifade etmektedir.

Medya okuryazarlığının geliştirilmesi; medyanın çağdaş toplumdaki rolünü ve işlevini daha iyi anlamak, ayrıca ifade etme, araştırma yapma ve vatandaşların demokratik bir toplumda aktif katılım göstermelerine yönelik temel becerileri güçlendirmek açısından önemlidir.

Dezenformasyon – bir kişiye, gruba, kuruluşa veya devlete zarar vermek amacıyla yanlış ve kasıtlı olarak oluşturulan bilgidir.

Hızlı teknolojik gelişim bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Örneğin bugün çok fazla bilgi bulunmaktadır ve bunların büyük bir kısmı doğrulanmamış, doğru olmayan veya kasıtlı olarak uydurulmuş bilgilerdir. Bu şekilde dezenformasyonlar ortaya çıkmaktadır – inandırıcı görünen, dikkat çekici başlıklara sahip olan ve özellikle güncel konular söz konusu olduğunda hızla yayılan içeriklerdir.

İnternette bir şey okuduğumuzda çok dikkatli olmamız önemlidir ve:

- Bilgiyi birden fazla kaynaktan kontrol etmeliyiz;
- Bilginin güvenilir bir medyadan gelip gelmediğine bakmalıyız;
- Mantıklı olup olmadığını ve kanıtlarla desteklenip desteklenmediğini düşünmeliyiz.

Haberleri doğru şekilde seçip kontrol ettiğimizde, bizden önceki hiçbir neslin sahip olmadığı kadar iyi bilgi edinme şansına sahip oluruz. Günümüz medyası, dünyada neler olup bittiğini çok hızlı öğrenmemizi sağlamaktadır – kendi mahallemizden dünyanın öbür ucuna kadar.

Vatandaşların Sesi

Demokratik bir toplumda medyanın temel görevi, kamuoyunu özgür, bağımsız ve sorumlu bir şekilde bilgilendirmektir.

Özellikle araştırmacı gazetecilik büyük önem taşımaktadır; çünkü vatandaşların ayrımcılık, gücün kötüye kullanılması, yolsuzluk ve toplumdaki diğer olumsuz olaylar hakkında bilgi edinmelerini sağlamaktadır.

Medyanın Gücü

Medya özgür ve doğru olduğunda vatandaşlar iyi bilgilendirilmiş olur — bu da onlara güç kazandırır. Bilinçli bir vatandaş, hangi haklara sahip olduğunu bilir, bu hakların ne zaman ihlal edildiğini fark edebilir ve kendisini korumak için daha kolay adımlar atabilir. Böyle bir vatandaş toplumun aktif bir parçası hâline daha kolay gelir: girişimlere katılabilir, sivil toplum kuruluşlarında yer alabilir veya kendi çıkarlarını savunan grupları destekleyebilir. İnsanlar doğru bilgilere eriştiğinde toplum daha güçlü, daha adil ve daha demokratik olur.

Medya, vatandaş haklarının ihlal edildiği durumları aktararak ve bildirerek insan haklarının korunmasına doğrudan katkı sağlamaktadır. Bunun örnekleri çoktur; en yaygın olanları ise medyanın ayrımcılık, vatandaşlara yapılan haksızlıklar veya gücün kötüye kullanılmasıyla ilgili haberler yayımlamasıdır. Yaptıkları haberlerle her türlü haksızlığın düzeltilmesi için önlem alınmasına yardımcı olmaktadır.

Bundan, medyanın iktidarı doğrudan denetlediği sonucu çıkarılabilir. Medya; çalışma düzenindeki usulsüzlükleri, devlet kurumları tarafından yapılan kötüye kullanımları veya yasa ihlallerini araştırmakta ve yayımlamaktadır. Bu nedenle medya için “dördüncü kuvvet” denilebilir; çünkü yönetimi denetlemekte, vatandaşları bilgilendirmekte ve onların haklarını korumaktadır.

Sansür ve propaganda; bilginin kontrol edildiği veya çarpıtıldığı olgulardır. Bunlar, önemli gerçeklerin gizlenmesi, olayın yalnızca tek tarafının gösterilmesi ya da mesajların sürekli olarak insanların düşüncelerini etkilemeye yönlendirilmesi durumlarında fark edilebilir.

Gerçek Hayattan Örnekler:

Dr. Martin Luther King Jr.'ın efsanevi “Bir Hayalim Var” konuşması, 28 Ağustos 1963 tarihinde İş ve Özgürlük için Washington Yürüyüşü sırasında televizyonda canlı olarak yayımlanmıştır. Konuşma, üç büyük televizyon ağı tarafından yayınlanmış ve çok geniş bir izleyici kitlesi tarafından takip edilmiştir. Sivil Haklar Hareketi için belirleyici bir rol oynamış ve tarihin en ünlü konuşmalarından biri hâline gelmiştir.

Keşfettim

Medya özgürlüğü, demokrasinin ve sorumlu bir toplumun önemli bir parçasıdır. Medyanın etkisi, gelişimiyle birlikte artmaktadır. Günümüzde bu etki geçmişte olduğundan daha büyüktür. Ancak medya aracılığıyla elde ettiğimiz güç, beraberinde sorumluluğu da **getirmektedir** — onu nasıl kullandığımız önemlidir. Medya doğru şekilde kullanıldığında güçlü bir müttefikimiz hâline gelir. Haklarımızı korumamıza, bilgi edinmemize, topluma katılmamıza ve demokratik bir düzende aktif vatandaşlar olmamıza yardımcı olabilir. Medya “dördüncü kuvvet” olarak adlandırılmaktadır; çünkü iktidarı denetlemekte, vatandaşları bilgilendirmekte ve onların haklarını korumaktadır.

Oku, düşün ve tartış!

1990'lı yılların başına kadar ülkemizde yalnızca birkaç gazete, dergi ve radyo istasyonu vardı; televizyonda ise sadece iki-üç televizyon programı izlenebiliyordu.

Böyle medya koşullarında yaşasaydın kendini nasıl hissederdin?

Ailendeki daha büyük bireylerle konuş ve onlara, günümüze göre çok daha az medya aracı varken insanların bilgiye erişiminin nasıl olduğunu sor.

Etkinlik

Etkinlik 1

Farklı medya türlerini (TV, radyo, internet portalları veya sosyal medya) analiz et ve 15 dakika içinde kaç tane sahte haber bulabileceğin hakkında araştırma yap. Bunları nasıl fark ettin?

Aynı zamanda, kendi ilgi alanların için yararlı ve faydalı olduğunu düşündüğün kaç haber ve seni daha iyi bir vatandaş yapan kaç haber (hakların ve sorumluluklarınla ilgili haberler, gönüllü faaliyetler veya sivil toplum kuruluşları aracılığıyla topluma nasıl aktif şekilde katılabileceğin vb.) bulunduğunu araştır.

Elde ettiğin bilgileri sınıf arkadaşlarınla paylaş ve sonuçlar hakkında konuş. Dersin sonunda bu araştırmadan hangi sonucu çıkardığınızı birlikte belirleyin.

Etkinlik 2

Çocuk haklarından biri hakkında kısa bir haber yazısı ve bir sahte haber hakkında kısa bir yazı hazırlamaya çalış.

Sınıf arkadaşlarınla hangi görevin daha kolay olduğu ve neden böyle olduğu hakkında konuş. Ayrıca ilk haberi mi yoksa ikinci haberi mi tamamladığınızda kendinizi daha iyi hissettiğinizi tartışın.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Medyanın demokratik bir toplumda önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Sence bu doğru mu? Cevabını açıkla.
2. Medyanın gelişimini kendi sözlerinle anlatmaya çalış.
3. Sen ve arkadaşların medyayı doğru ve bilinçli şekilde kullanıyor musunuz? Açıkla.
4. Medyadan aldığın herhangi bir haber sana daha iyi bir vatandaş olma konusunda yardımcı oldu mu? Bu haber hangisiydi veya nasıl bir haberdir?
5. Medya bizim tutumlarımızı ve düşüncelerimizi nasıl etkileyebilir?
6. Vatandaşların medyadan aldıkları bilgileri eleştirel şekilde takip etmeleri ve doğrulamaları neden önemlidir?

Konu II

TOPLUM, DEVLET, VATANDAŞLAR

KONUYA GENEL BAKIŞ

Ne öğreneceğim:

1. Toplum ile devlet arasındaki farkı ayırt etmeyi;
2. Günümüz dünyasında farklı devlet yönetim biçimlerini belirtmeyi ve açıklamayı;
3. Demokratik toplumda vatandaşlardan beklenenleri açıklamayı;
4. Devletin, vatandaşların haklarını ve çıkarlarını korumak için neler yaptığını açıklamayı.

Toplum ve Devlet – Özellikleri ve Farklılıkları

"Toplumu düzeltmek isteyen kişi, işe kendisinden başlamalıdır."

- Arne Garborg

Düşünelim

İnsanlar ilkel topluluklardan nasıl örgütlü toplumlar oluşturmayı başarmışlardır? Bugün bildiğimiz devlet nasıl ortaya çıkmıştır?

Toplumun Ortaya Çıkışı

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu, insanın tek başına yaşayamayacağı anlamına gelir. İnsanlar iletişim kurmaya ve başkalarıyla iş birliği yapmaya ihtiyaç duyarlar. En eski zamanlardan beri insanlar birbirlerine bağımlı olduklarını fark etmişlerdir. Birlikte çalıştıklarında yiyecek, korunma ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaları daha kolay olmuştur. Böylece daha iyi gelişip ilerleyebilmişlerdir. Bu durum, örgütlü yaşam biçimlerine olan ihtiyacı doğurmuştur; önce topluluklar, sonra toplumlar ve en sonunda devletler ortaya çıkmıştır.

Topluluklar hâlinde yaşamak, insanların doğayı değiştirmelerine ve yeni araçlar geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Zamanla toplum değişmiş ve gelişmiştir. İnsanlar tarımla uğraşmaya başladıklarında kalıcı yerleşim yerlerinde yaşamaya ve toprağı işlemek için birlikte çalışmaya başlamışlardır.

Tekerleğin icadı ve ticaretin gelişmesi, topluluklar arasında malların daha kolay değiş tokuş edilmesini sağlamıştır. Bu da örgütlü toplumların gelişmesine olanak vermiştir.

Toplum, birlikte yaşayan, iletişim kuran ve iş birliği yapan insanlardan oluşan bir gruptur. Toplumdaki insanlar, birbirlerini anlamalarına ve doğru davranmalarına yardımcı olan ortak değerler, gelenekler ve kurallar oluştururlar. Düzen ve uyum; iş birliği, dayanışma ve sorumluluk yoluyla sürdürülür.

Toplum içinde insanlar arasında ilişkiler oluşturan çeşitli gruplar ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar arasında aile, okul topluluğu, dinî ve kültürel gruplar, spor kulüpleri ve mahalleler yer almaktadır.

Günlük yaşamda topluma örnek olarak mahalle verilebilir.

Oku, düşün ve tartış!

Aşağıdaki düşünceleri büyük düşünür Aristoteles'ten okuyunuz:

"İnsan tek başına, devlet ve yasalar olmadan yaşasaydı, hayvanlardan daha zayıf olurdu. Bu nedenle devlet vardır – insanın adaletli yaşamasına yardımcı olmak için."

"İnsan doğası gereği toplumsal bir varlıktır; devlet dışında yaşayabilen kişi ya bir canavar ya da bir Tanrı'dır." Aristoteles, "canavar" ve "Tanrı" sözleriyle, yalnızca insan olmayan ya da insanüstü bir varlığın topluluk olmadan yaşayabileceğini anlatmak istemiştir.

- Aristoteles'in insanın "toplumsal bir varlık" olduğu düşüncesini nasıl anlıyorsun?
- Aristoteles'e göre insanın tek başına, diğer insanlar olmadan yaşaması neden zordur?
- Sence tamamen yalnız yaşayan bir kişinin hayatı nasıl olurdu?

Toplumdan Devlete Geçiş

Toplumun gelişmesiyle birlikte insanlar, yalnızca geleneklerin ve sözlü anlaşmaların düzeni, güvenliği ve adaleti korumak için yeterli olmadığını fark etmişlerdir. Topluluklar büyüyüp daha karmaşık hâle geldikçe, daha örgütlü bir yönetim biçimine ve açık şekilde belirlenmiş kurallara ihtiyaç duyulmuştur.

Böylece devlet ortaya çıkmıştır – belirli bir toprak üzerinde geçerli olan yasaların, kurumların ve yönetimin bulunduğu örgütlü bir toplumdur. Devletin görevi güvenliği, düzeni ve adaleti sağlamak, ayrıca vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumaktır.

Toplumdan farklı olarak **devlet**, kuralları ortak yarar doğrultusunda uygulayan kurumlara sahiptir. Devlet; eğitim, sağlık, altyapı ve suçlara karşı koruma gibi kamu hizmetleri ve kamu yararına olan alanlarla ilgilenir, böylece insanların güvenli ve düzenli bir şekilde yaşamalarını sağlar.

Toplum ile Devlet Arasındaki İlişki

Toplum ve devlet birbirleriyle yakından bağlantılıdır ve birbirlerine bağımlıdır. Toplum ihtiyaçlar ve beklentiler oluşturur. Örneğin insanlar kaliteli eğitim, güvenlik, sağlık hizmetleri ve gelişim imkânları bekler ve talep ederler. Devletin görevi, bu ihtiyaçları belirlemek ve onları karşılayan yollarını bulmaktır. Bu şekilde toplum

Aristoteles, devleti ortak iyiliğin gerçekleştirilmesi ve vatandaşların erdemli bir yaşam geliştirmesi amacıyla oluşturulmuş doğal bir topluluk olarak görmüştür.

İngiliz filozof Thomas Hobbes'a göre, devlet ve yasalar olmadan insanlar kaos ve çatışmalar içinde yaşarlardı – "herkesin herkese karşı savaşı". Bu nedenle insanlar toplumsal bir sözleşme yapmış ve güvenlik elde etmek için özgürlüklerinin bir kısmını sınırlandırmayı kabul etmişlerdir. Böylece devlet ortaya çıkmıştır ve devlet, barış ve düzenli bir yaşamı sağlamaktadır.

Devletin kurumları şunlardır:

- Meclis – yasaları çıkarır.
- Hükümet ve bakanlıklar – yasaları uygular.
- Mahkemeler – adaleti sağlar.
- Cumhurbaşkanı – devleti temsil eder.
- Polis ve ordu – güvenliği korur.

ve devlet bir bütünün parçalarıdır: biri hedefleri belirlerken, diğeri bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için imkânlar oluşturur.

- Vatandaşlar temiz hava istemektedir – devlet, kirliliğin azaltılması için yasalar çıkarır ve fabrikaları ile trafiği denetler.
- Öğrenciler ve spor kulüpleri daha fazla spor yapma alanı istemektedir – devlet, spor salonları ve sahaların inşasına yatırım yapar.
- Çevremizde güvenlik ve huzuru sağlamak amacıyla, devletin polis istihdam etmesi için onu (vergiler yoluyla) finanse ederiz. Polis, yasalar temelinde davranışlarımızı denetler ve yönlendirir; böylece başkalarını veya kendimizi tehlikeye atmaktan kaçınmış oluruz.

Vatandaşlar seçimlere katıldıklarında, parlamentonun yapısını ve devletin kararlarını doğrudan etkilerler. Bu durum, toplumun devleti nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Vatandaşlar yasalara uymazlarsa (örneğin trafik kurallarını ihlal eder veya kamusal alanlara çöp atarlarsa), devlet polis ve mahkemeler gibi kurumlar aracılığıyla müdahale etmek zorundadır. Bu da devletin toplumu nasıl düzenlediğini ve düzeni nasıl koruduğunu göstermektedir.

Gönüllü faaliyetler, vatandaş girişimleri ve çevreyle ilgili çalışmalar, topluma aktif katılımın örnekleridir. Bunlar, devletin desteklenmesine ve herkes için toplumsal yaşamın iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

TOPLUM

Ortak ilgi alanlarına ve değerlere sahip insanların oluşturduğu topluluk.
Gelenekler aracılığıyla işler, resmî bir yönetim yapısı yoktur.
Amaç: ortak yaşam ve iş birliği.
Zaman içinde değişir ve gelişir.
İdari sınırları yoktur.

DEVLET

Yasaları ve kurumları bulunan örgütlü bir toplumdur.
İnsanları ve ülke topraklarını yöneten resmî bir yönetim yapısına sahiptir.
Amaç: düzeni, hukuka uygunluğu ve güvenliği sağlamaktır.
İstikrarlı bir yapıya ve kurumlara sahiptir.
Açık şekilde belirlenmiş bir ülke sınırına sahiptir.

Keşfettim

Toplum ve devlet birbiriyle yakından bağlantılıdır: toplum, insanlardan ve onların ihtiyaçlarından oluşur; devlet ise düzeni, adaleti ve güvenliği sağlamak için kurallar ve kurumlar oluşturur. İnsanlar iş birliği yaptıklarında ve kurallara uyduklarında, topluluk içindeki yaşam daha düzenli ve uyumlu olur.

Daha Fazla Öğren

İnsanlar Mısır'a MÖ 6000 yılı civarında yerleşmişlerdir. Zamanla küçük köyler birleşerek devletler hâline gelmiş ve sonunda iki krallık ortaya çıkmıştır: Kuzeyde Nil Nehri'nin deltası ile Akdeniz'e kadar uzanan bölgeyi kapsayan Aşağı Mısır ve güneyde Nil Vadisi'ni kapsayan Yukarı Mısır.

Etkinlik

Etkinlik 1

Toplum ile devlet arasındaki ilişkiyi ve karşılıklı bağımlılığı gösteren gerçek örnekler veriniz ve bunlar hakkında tartışınız.

Örnekler

Yeni anaokullarına ihtiyaç duyulması:

Anaokuluna kayıt yaptırması gereken çocukların sayısı arttığında, toplum daha fazla yere ihtiyaç duyulduğu mesajını vermektedir. Devlet ise yeni anaokulları açarak veya mevcut olanları genişleterek karşılık vermektedir.

Eğitimin kalitesi:

Anne babalar ve öğretmenler eğitimin yeterli kalitede olmadığını düşündüklerinde, toplum değişiklik talep etmektedir. Devlet, Eğitim Bakanlığı aracılığıyla eğitim programlarını ve çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik önlemler almaktadır.

Tartışınız

Bu örnekler, topluluk içinde yaşayan insanların hayatını hangi şekilde iyileştirmektedir? Devlet, toplumun ihtiyaçlarına karşılık vermeseydi ne olurdu?

Etkinlik 2

Tahtaya veya bir kâğıda bir güneş çiziniz. İkişerli gruplar hâlinde, çevresine fikirlerinizi yazınız:

1. İlkel topluluklardaki insanlar için en önemli şey neydi?
2. Topluluklar büyümeye başladığında hangi sorunlar ortaya çıkmıştır?
3. Kuralların ve kurumların oluşturulmasına neden ihtiyaç duyulmuştur?

Daha sonra bütün sınıfla birlikte, toplulukların nasıl devletlere dönüştüğünü gösteren bir fikir haritası oluşturunuz.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Toplum nedir? Kendi sözlerinle tanımla.
2. İlkel topluluklardaki insanların neden toplumlar oluşturma ihtiyacı hissettiklerini açıkla.
3. Devlet; eğitim, sağlık ve altyapı gibi kamu hizmetlerini düzenlemeseydi hangi sorunlar ortaya çıkabilirdi?
4. Tekerleğin keşfinin geçmişte toplulukların örgütlenmesini nasıl değiştirdiğini açıkla.
5. Yaşadığınız toplulukta hayatı iyileştirmeye yardımcı olacak üç yeni kural veya kurum öner.
6. Değerlendir: İnsan, bir toplumun veya devletin parçası olmadan tamamen gelişebilir mi? Cevabını gerekçelendir.

Toplumumuz – Çokkültürlü Bir Topluluk

"Farklılık, insanlığı daha zengin ve daha güçlü hâle getiren bir güçtür."

- Nelson Mandela

Düşünelim

Bir toplumda farklılıklara saygı duyulması neden önemlidir?

İnsanların farklılıklara saygı göstermediği bir toplum nasıl görünürdü?

Farklı toplumlar, devletin gelişimine hangi şekillerde katkı sağlamaktadır (kültür, ekonomi, diller, gelenekler)?

Çeşitlilik ve Çokkültürlülük

Çokkültürlülük; farklı kültürler, dillere ve geleneklere sahip insanların birlikte yaşamasını ifade eder. Bu anlayışta farklılıklar bir engel olarak değil, bir avantaj olarak görülmektedir. Her toplumda farklı etnik toplumlar bulunmaktadır. Bu toplumların üyeleri eşitlik ve adalet düşüncelerini benimsemelidir. Bu şekilde tüm kültürler ve etnik gruplar için eşit haklar ve gelişim fırsatları sağlanmaktadır. Ancak bazı gruplar diğerlerine göre daha iyi koşullara sahip olursa, toplum içinde güvensizlik, çatışmalar ve ilişkilerin bozulması ortaya çıkabilmektedir.

Çokkültürlü bir toplum için önemli değerler şunlardır:

- Hoşgörü – başkalarının farklılıklarını kabul etme ve onlara saygı gösterme.
- Adalet – herkes için eşit muamele ve eşit fırsatlar.

Farklı kültürler arasında tam bir diyalog, değerlere ve kurallara karşılıklı saygı olmadan mümkün değildir. İyi etnik toplumlar arası iş birliği; toplumun barışı, istikrarı ve gelişiminin temelidir.

Oku, düşün ve tartış!

Ülkemizde çok dilli okullardaki öğrencilerin büyük bir bölümü, eğitim diline göre ayrılmaktadır. Bu öğrenciler çoğu zaman ayrı binalarda veya aynı binanın farklı bölümlerinde, bazen de farklı vardiyalarda eğitim görmektedirler. Diğer taraftan, tek dilli okullardaki öğrenciler ise farklı eğitim dilinde öğrenim gören akranlarıyla iletişim kurma fırsatına hiç sahip olmamaktadırlar.

Öğrencilerin eğitim diline göre ayrı eğitim görmesi gerektiğini düşünüyor musun? Neden evet ya da neden hayır? Bu öğrenciler daha fazla birlikte eğitim görselerdi okul nasıl değişirdi?

Okul topluluğunda aidiyet duygusu; ortak etkinlikler, takım projeleri ve karşılıklı destek aracılığıyla oluşturulmaktadır. Toplum içindeki insanlar, birbirlerine saygı göstererek ve birbirlerini kabul ederek birlikte yaşamalıdır. Birlikte yaşamın başarılı olması için onların:

- İş birliği yapmaları;
- Arkadaşlık kurmaları;
- Herkesin yarar sağlayacağı ortak hedeflerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaları gerekmektedir.

Okullardaki MİO projeleri aracılığıyla, farklılıklarla dolu bir dünyada birlikte yaşamayı öğreniyoruz.

Toplumumuz – Çokkültürlü Bir Topluluk

Devletimiz, çokkültürlü bir toplum örneğidir. Bu, ülkemizde farklı etnik kökenlere, dillere, dinlere ve geleneklere sahip insanların yaşadığı anlamına gelmektedir: Makedonlar, Arnavutlar, Türkler, Romanlar, Sırlar, Ulahlar, Boşnaklar ve diğerleri.

Etnik toplulukların üyeleri; kültürleri, dilleri, müzikleri, gelenekleri ve yaşam biçimleriyle toplumumuzu zenginleştirmektedirler.

Kültürel çeşitlilik, ülkemizdeki yaşamı ilgi çekici, renkli ve öğrenme ile sosyalleşme fırsatlarıyla dolu hâle getirmektedir. Farklılıklar, diğer insanları anlamamıza ve onlara saygı göstermemize, yeni şeyler öğrenmemize ve dostluklar kurmamıza yardımcı olmaktadır. Tüm vatandaşlar yasalar karşısında eşit haklara ve sorumluluklara sahiptir. Bu da herkesin topluluğun gelişimine katkıda bulunma ve toplumumuzu herkes için daha iyi hâle getiren kararların alınmasına katılma fırsatına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Çokkültürlülük ve Devlet

Çokkültürlülük bir zenginliktir – bize saygıyı, anlayışı ve hoşgörüü öğretmektedir. Ancak bu çeşitliliğin uyum içinde işleyebilmesi için devletin önemli görevleri bulunmaktadır:

- Tüm vatandaşlar için eşitliği sağlamak;
- Tüm toplulukların karar alma süreçlerine katılımını sağlamak;
- Farklı dillerde eğitim ve kültür imkânı sunmak;

- Farklılıklara saygı göstererek birlik oluşturmak. Hoşgörü ilkesine bağlı kalmak, birlikte yaşamının temeli-
dir. Farklı etnik gruplara mensup kişilere yönelik her türlü hakaret, küçümseme ve nefret söylemi kabul edilemezdir.

Düşün

Okul veya devlet, nefret söylemini önlemek ve saygıyı teşvik etmek için hangi önlemleri alabilir? Farklılıkların korunmasına en çok hangi devlet kurumları yardımcı olmaktadır?

Daha Fazla Öğren

Araştırınız ve farklı topluluklardan insanların nasıl iş birliği yaptıkları ve birbirlerini nasıl destekledikleri hakkında fotoğraflar veya tanıklıklar (anne babalar, komşular ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler) toplayınız. Birlikte yaşamı gözlemlediğiniz iki durumu fotoğraflayınız. Mahallenizde birlikte yaşamla ilgili büyüklerinizden hikâyeler isteyiniz.

Keşfettim

Çokkültürlü toplum, devleti zenginleştirir ve hoşgörüye, saygıya ve birlikteliğe katkı sağlar. Farklılıklar bizi ayırmaz – onlar bizi bir topluluk olarak daha güçlü ve daha zengin hâle getirir.

6 Ağustos 2016 tarihinde Üsküp'te yalnızca 24 saat içinde m^2 başına 92,9 litre yağış düşmüş, ilk iki saat içinde ise 800'den fazla yıldırım meydana gelmiştir. Şiddetli fırtına; birçok mahallede sellere, devrilen ağaçlara ve elektrik kesintilerine neden olmuştur. Ülkenin her yerinden insanlar – etnik, dinî veya kültürel farklılıklara bakılmaksızın – Kızılağaç ve kurumların koordinasyonu altında yiyecek, su, giysi ve diğer yardımların toplanmasına katılmışlardır. Bu örnek, kriz anlarında en önemli unsurların iş birliği ve karşılıklı destek olduğunu, ayrıca çokkültürlü toplumun insanları bir araya getirebildiğini göstermektedir.

Uygulamadan Örnekler

Ülkemizde ders kitapları, her çocuğun eşit fırsatlara sahip olabilmesi için birden fazla dile çevrilmiştir.

Devletimiz, tüm toplulukların şarkılarının, danslarının ve geleneklerinin tanındığı kültürel festivaller düzenlemektedir.

Yerel yönetimler, parklar, okullar veya spor sahalarıyla ilgili kararlar alınırken topluluğun katılımını sağlamaktadır.

Bazı okullarda iki dilli eğitim uygulanmaktadır. Bu sistemde öğrenciler derslerin bir bölümünü ana dillerinde, bir bölümünü ise Makedonca öğrenmektedirler.

Etkinlik

Etkinlik 1

Gruplara ayrılınız ve sınıfınızı ortak bir alan olarak hayal ediniz. Tartışınız ve defterleriniz e yazınız:

Sınıfınızdaki "toplum" için:

- A. Paylaştığınız üç ortak ilgi alanı.
- B. Öğrencileri birleştiren değerler.
- C. Birbirinize karşı nasıl davranmalısınız?
- Ç. Grup olarak ortak kimliğiniz nedir?
- D. Küçük "toplumunuz" hangi kaynaklara sahiptir?

Sınıfınızdaki "devlet" için:

- A. Yönetimi kim temsil etmektedir?
- B. Hangi kurallar geçerlidir?
- C. Düzeni kim sağlamaktadır ve sorunları kim çözmektedir?

Her grup kendi "toplumunu" ve kendi "devletini" kısaca sunmaktadır.

Açık Tartışma

Kuzey Makedonya'nın toplum ve devlet olarak özellikleri üzerinde düşününüz:

- A. Toplumumuz neden çokkültürlüdür?
- B. Çokkültürlülük devletin işleyişini nasıl etkilemektedir?

Etkinlik 2

Çevrenizdeki çokkültürlülüğü araştırınız.

Okulunuzda veya çevrenizde farklı kültürler arasında birlikte yaşamın görüldüğü örnekler bulunuz (ortak etkinlikler, spor takımları, projeler, arkadaşlıklar vb.).

Küçük bir röportaj yapınız.

Bir kişiye şu soruları sorunuz:

- Çokkültürlü bir toplumda yaşamak neden önemlidir?
- Farklılıklar topluluğu nasıl güçlendirmektedir?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Devletimizde hangi etnik topluluklar yaşamaktadır?
2. Toplum ile devletin neden birbirine bağlı olduğunu açıkla.
3. Sınıfını çokkültürlü bir topluluk olduğunu hayal et. Tüm öğrencilerin kendilerini kabul edilmiş ve saygı görmüş hissetmeleri için uygulayacağın kuralların bir listesini hazırla.
4. Devlet farklılıklara saygı göstermeseydi sonuçları neler olurdu?
5. Farklı kültürlerden gelen öğrencileri iş birliği yapmaya nasıl teşvik edeceğinize dair kısa bir konuşma yazınız. İçinde üç cümle bulunsun: iş birliğine davet, bir örnek ve birlik mesajı.
6. Devleti daha fazla güçlendiren nedir: farklılıklar mı yoksa herkes için eşit fırsatlar mı? Açıklayınız.

Demokratik ve Otokratik Devlet

"Halkın refahı en üstün yasadır."

- Cicero

Düşünelim

Bir öğrencinin okulunuzu tek başına yönettiğini ve her şeye kendi başına karar verdiğini hayal ediniz. Kendinizi nasıl hissederdiniz? Sizin de söz hakkınızın olmasını ister miydiniz? Yönetim gücü yalnızca bir kişinin elinde olursa neler olabilir?

Devlet Yönetim Biçimleri

Her devletin, yönetimi örgütleme, kararlar alma ve halkı ile ülke topraklarını yönetme konusunda kendine özgü bir sistemi vardır. Bu işleyiş biçimine devlet yönetim düzeni denir. Genel olarak iki tür devlet yönetim düzeni bulunmaktadır: demokratik ve demokratik olmayan.

Demokratik Devlet

Demokrasi, yönetim gücünün halktan kaynaklandığı bir devlet yönetim biçimidir. Bu, vatandaşların devleti yönetme sürecine doğrudan veya seçilmiş temsilciler aracılığıyla katılma hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Katılım biçimleri:

- Doğrudan demokrasi – vatandaşlar önemli konular hakkında doğrudan kendileri karar verirler (örneğin referandumlar aracılığıyla).
- Temsili demokrasi – vatandaşlar, kendi adlarına karar verecek siyasetçileri seçerler. Bu, demokrasinin en yaygın biçimidir.

Demokratik devletlerin özellikleri

Vatandaşların şu hakları güvence altına alınmıştır:

- Düşünce ve ifade özgürlüğü;
- Din ve inanç özgürlüğü;
- Örgütlenme özgürlüğü;
- Özgür ve adil seçimlere katılma hakkı;

Bunun yanında:

- Kararlar çoğunluğun iradesine göre alınır ve azınlıkların haklarına da saygı gösterilir;
- Hukukun üstünlüğü vardır – bütün vatandaşlar yasa önünde eşittir;

İsveç'te vatandaşlar düzenli olarak seçimlerde oy kullanmakta ve hangi siyasi partinin devleti yöneteceğine karar vermektedirler. Yasalar, yönetimin yetkilerini sıkı bir şekilde sınırlandırmaktadır. Medya, siyasetçileri özgürce eleştirmekte; başbakan görevini kötüye kullanırsa mahkeme önünde hesap vermek zorunda kalmaktadır. Demokraside hiç kimse yasaların üstünde değildir.

Öğrenci meclisinin varlığı, öğrencilerin okullarında kendilerini ilgilendiren kararlar hakkındaki görüşlerini ifade etmeleri için mükemmel bir yoldur.

"Demokrasi" sözcüğü, Eski Yunanca demos ("halk") ve kratos ("iktidar, yönetim") sözcüklerinden gelmektedir ve "halkın yönetim" anlamını taşımaktadır.

- Yönetim gücünü sınırlandıran ve kötüye kullanılmasını önleyen mekanizmalar bulunmaktadır. Sınıftaki öğrenciler geziye nereye gideceklerine karar vermektedirler. Sınıf öğretmeni iki yer önermiştir.

Karar demokratik olacaktır:

- Herkesin, geziye gitmek istediği yer hakkındaki düşüncesini önce ifade etmesine imkân verilirse;
- Her öğrencinin oy kullanma hakkı olursa;
- Öğrencilerin çoğunluğunun oy verdiği seçenek kabul edilirse.

Kararların ortak şekilde alınmasına doğrudan demokrasi veya dolaysız demokrasi denir.

Oku, düşün ve tartış!

Bir ülkede taşınmaz mallara (evler, daireler, iş yerleri) sahip olma konusunda sınırlamalar bulunmaktadır. Birçok vatandaşın başka ülkelere seyahat etmesine izin verilmemektedir. Telefonları dinlenmekte ve postaları kontrol edilmektedir. Eğitim hakkı yalnızca zenginlere tanınmaktadır.

Metni okuduktan sonra küçük öğrenci grupları hâlinde tartışınız:

1. Bu nasıl bir siyasi sistemdir?
2. Demokratik bir toplumda bu ülke nasıl olmalıdır?

Aynı hikâyeden hareketle aşağıdaki ifadelerde doğru cevap üzerinde düşününüz:

3. Bu ülkede vatandaşların hangi hakları ellerinden alınmaktadır?
 - a) Yaşam hakkı
 - b) Seyahat özgürlüğü
 - c) Düşünce ve ifade özgürlüğü

Demokratik Olmayan Sistemlerin Temel Türleri

Otokratik Devlet

Otokratik devletlerde yönetim gücü tek bir yöneticinin veya küçük bir insan grubunun elindedir. Bu kişiler, halkın katılımı olmadan kararlar alırlar ve vatandaşların siyasi kararlar üzerinde etkiye bulunma hakkı yoktur. Bu tür devletlerde çoğu zaman özgür seçimler bulunmaz, medya sansüre tabi tutulur ve yönetime yönelik eleştiriler yasaklanabilir veya cezalandırılabilir.

Totaliter Rejim

Totaliterlik, otokrasinin en aşırı biçimidir. Böyle bir rejimde devlet, bütün toplum üzerinde – hem kamusal yaşam hem de vatandaşların özel yaşamı üzerinde – tam denetim sahibidir. Devlet, en temel insan haklarını bile tanımamaktadır. Örneğin, Kuzey Kore’de tüm medya kuruluşları yalnızca hükümetle ilgili olumlu haberler yayımlamaktadır. Bu tür devletlerde vatandaşlar sürekli gözetim altında tutulmakta, propaganda ve kamuoyunun yönlendirilmesi yaygın şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca muhalefet ve farklı görüşlerin tamamı yasaklanmaktadır. Totaliter yönetime karşı çıkan kişiler ise zorla çalıştırma veya devlet tarafından verilen ağır cezalar gibi sert yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Geçtiğimiz yüzyılda Avrupa’da totaliter rejimlere örnek olarak İtalya’daki faşizm, Almanya’daki Nazizm ve bazı devletlerdeki komünist diktatörlükler gösterilebilir.

DEMOKRATİK DEVLET	DEMOKRATİK OLMAYAN DEVLET
 Eşit haklar ve tüm vatandaşlar için özgürlükler	 İnsanların eşit olmayan durumu ve ayrımcılık
 Özgür ve adil seçimler	 Yönetim gücü tek bir kişinin veya küçük bir grubun elindedir
 Medya özgürlüğü	 Barışçıl toplantı hakkının sınırlandırılması
 İnsan haklarına saygının güvence altına alınması	 Özel yaşam hakkının ihlali

Görev: Tabloyu inceleyiniz ve defterinize ek özellikler yazınız.

Örnek: Okulda Spor Turnuvası Düzenlenmesi

Bir grup öğrenci okul bahçesinde küçük bir voleybol turnuvası düzenlemeyi planlamaktadır. Grubun en popüler öğrencisi diğer öğrencilerin görüşlerini almadan takım listesini ve maçların zaman sırasını tek başına belirlemiştir. Hazırladığı öneriyi panoya asmış ve neredeyse herkes bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu durum, demokratik olmayan bir karar alma örneğidir; çünkü seçim tek bir kişi tarafından yapılmış ve diğer öğrencilerin söz hakkı olmamıştır.

Durum, tüm öğrenciler programla ilgili tartışmaya katıldıklarında değişecektir. Öğrenciler kendi fikirlerini önerecek, takımlar ve maçların sıralaması için oy kullanacak ve ortak bir karara ulaşacaklardır. Bu durumda demokratik bir karar alma yönteminden söz edilmektedir; çünkü herkesin görüşünü belirtme fırsatı vardır ve alınan karar ortak bir anlaşmanın sonucudur.

Düşün

İnsanların yaşamlarının her alanı devlet tarafından denetlendiğinde hangi sonuçlar ortaya çıkmaktadır?

Keşfettim

Yönetimin örgütlenme biçimi ve vatandaşlarla olan ilişkisi devletten devlete farklılık göstermektedir. Demokratik bir devlette yönetim gücü halktan kaynaklanırken, otokratik bir devlette yönetim gücü tek bir kişinin veya küçük bir insan grubunun elindedir. Bu kişiler denetim olmadan yönetir ve çoğu zaman vatandaşlara karşı hesap verme sorumluluğu taşımazlar.

Medya Sansürü

Sansür, medyanın ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Sansürün bulunduğu devletlerde gazetecilerin, yönetimi eleştiren bilgileri yazmalarına veya yayımlamalarına izin verilmemektedir. Bu durum, vatandaşların bilgi edinme ve kendi görüşlerini oluşturma hakkını sınırlandırmaktadır. Totaliter devletlerde gazeteler, televizyonlar ve internet siteleri tamamen devletin denetimi altındadır. Yalnızca yönetimle ilgili olumlu haberlerin yayımlanmasına izin verilmektedir. Medyanın özgür ve bağımsız olması neden önemlidir?

Etkinlik

Etkinlik 1

"Demokrasi ve Otokrasi Uygulamada"

Gruplar hâlinde aşağıdaki durumları gösteren iki kısa sahne hazırlayınız:

- Almanya'da yönetim ve vatandaşlarla ilişkiler (demokrasi)
- Kuzey Kore'de yönetim ve vatandaşlarla ilişkiler (otokrasi)

Sahnelerin gerçekçi olması için internet kaynaklarından yararlanınız, ardından bunları rol yapma yöntemiyle sununuz. Her iki örnekte devletin insanlara nasıl davrandığını gösteriniz.

Tartışma:

Gösterimlerden sonra düşününüz ve cevaplayınız:

- Her örnekte yönetim gücü kimin elindedir?
- Her iki devlette vatandaşlar hangi haklara sahiptir?
- Devlet vatandaşlara nasıl davranmaktadır?
- Otokrasi veya totaliter yönetim hangi tehlikeleri ortaya çıkarmaktadır?
- Yönetimi eleştirmenize izin verilmeseydi kendinizi nasıl hissederdiniz?
- Demokrasi, toplumun gelişimi için neden önemlidir?

Etkinlik 2

Seçim Afişi Hazırlayınız

Bir milletvekili adayı olduğunuzu hayal ediniz. Bir kâğıda veya kartona şunları yazınız:

- Siz kimsiniz?
- Vatandaşlar için yapacağınız üç önemli şey.
- İnsanlar neden size oy vermelidir?
- Afişi daha ilgi çekici hâle getirmek için renkler ve semboller kullanınız.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Otokratik şekilde yönetim uygulamış tarihî bir kişiyi belirt.
2. Demokratik bir devlette kararların nasıl alındığını açıkla.
3. Küçük bir kardeşinize otokrasinin ne olduğunu nasıl açıklarsın?
4. Yönetimi eleştiremediğiniz bir devlette yaşadığını hayal et. Kendin nasıl hissederdin ve nasıl davranırdın?
5. Kendi "ideal devlet" modelini oluştur – nasıl bir devlet olurdu, yönetim gücü kimin elinde olurdu ve vatandaşların hakları nasıl olurdu?
6. Okulunuzun ne kadar demokratik olduğunu 1'den 10'a kadar değerlendir ve nedenini açıkla.

Yönetim Biçimlerine Göre Devletler

"Denetimsiz yönetim gücü, kötüye kullanıma yol açar."

- Montesquieu

Düşünelim

Bir kişinin devlet üzerindeki bütün yönetim gücüne sahip olması sence adil midir? Kararların tek bir kişi tarafından alındığı bir devletin avantajları ve riskleri nelerdir? Sence günümüzde devletlerin çoğu cumhuriyet midir, yoksa monarşi midir?

Yönetim biçimlerine göre devletler monarşi ve cumhuriyet olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunların her biri kendi yönetim türlerine ve alt türlerine sahiptir.

Monarşi Nedir?

Monarşi, devletin başında bir hükümdarın/monarkın – kral, kraliçe, sultan veya emir – bulunduğu yönetim biçimidir. Hükümdarlık unvanı çoğu zaman miras yoluyla geçmektedir. Hükümdarın sahip olduğu yönetim gücüne bağlı olarak farklı monarşi türleri bulunmaktadır. Farklı devletlerde ve tarihî dönemlerde hükümdarlar farklı yetkilere sahip olmuşlardır – tam denetimden yalnızca törensel ve sembolik bir role kadar.

Tarihte Monarşi

Monarşi, en eski yönetim biçimlerinden biridir. Antik Mısır'dan günümüz Avrupa'sına kadar krallar ve kraliçeler gibi hükümdarlar devletleri yönetmiş ve tarih üzerinde büyük etkiler bırakmışlardır. Geçmişte hükümdarlar çoğu zaman tanrıların seçilmiş kişileri olarak kabul edilmiş ve **mutlak yönetim gücüne** sahip olmuşlardır. Zamanla hükümdarların gücü sınırlandırılmış ve yeni yönetim biçimleri ortaya çıkmıştır. İngiltere'de Magna Carta Libertatum (1215) ve Şanlı Devrim (1688) gibi önemli olaylar, anayasal monarşinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır – bu sistemde hükümdarın yetkileri anayasa ve parlamento tarafından sınırlandırılmaktadır. En bilinen iki monarşi türü mutlak monarşi ve anayasal monarşidir.

Birleşik Krallık'ta parlamento yasaları çıkarırken, hükümdar törensel bir role sahiptir.

Monark = miras yoluyla yönetici olan kişi
Monarşi = monark tarafından yönetilen devlet
Monarkın yönetim gücü şu şekilde olabilir:
tam / sınırlı

Magna Carta Libertatum ("Büyük Özgürlükler Fermanı"), 1215 yılında Kral John tarafından imzalanmıştır. Bu belge önemlidir; çünkü ilk kez kralın yetkilerini sınırlandırmış, hukukun üstünlüğünü getirmiş ve vatandaşların haklarını korumuştur.

Sence sıradan insanlar da bu sınırlamadan yarar sağlıyorlar mı?

Bu belge neden önemlidir?

- Tarihte ilk kez kralın yetkileri sınırlandırılmıştır.
- Soylular için haklar getirilmiştir.
- Hukukun üstünlüğünün başlangıcı olmuştur.

Oku, düşün ve tartış!

Fransa Kralı XIV. Louis (1643–1715) şöyle söylemiştir: “Devlet benim.”

XIV. Louis, o dönemde yaygın olan “Tanrı’nın isteği” anlayışına uygun olarak 23 yaşında kral olmuştur. Devlet bakanlarına, kararları tek başına alma niyetinde olduğunu açıkça göstermiş ve onlara şöyle demiştir: “Hiçbir şeyi imzalamamanızı emrediyorum.”

- Bu yönetim biçimi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Böyle bir devlette insanların hakları var mıdır?
- Bu hangi tür devlet yönetim biçimidir?
- Hangi yönetim biçiminde yaşamak istersin? Nedenini açıklayınız.
- Böyle bir yönetim biçimi günümüzde kabul edilebilir olur muydu? Neden?

Monarşi Türleri

Mutlak Monarşi

Mutlak monarşide hükümdar bütün yönetim gücünü kendi elinde bulundurmaktadır. Yasaları çıkarır, orduyu ve devlet gelirlerini yönetir; onun kararı kesin kabul edilmektedir. Hükümdar tam ve sınırsız bir yetkiye sahiptir. Tüm kurumları denetlemekte ve her konuda tek başına karar vermektedir. Vatandaşların hükümdarı seçme veya karar alma süreçlerine katılma hakları bulunmamaktadır. Mutlak yönetim gücü, hükümdarın bunu adil şekilde kullanmaması durumunda tehlikeli olabilir.

17. yüzyılda Fransa Kralı XIV. Louis, “Devlet – o benim” sözünüyle tanınmaktadır. XIV. Louis bu sözle ne anlatmak istemiştir?

Günümüzde Suudi Arabistan’da kral çok geniş yetkilere sahiptir ve devletteki en önemli kararları kendisi almaktadır. Suudi Arabistan.

Anayasal Monarşi

Anayasal monarşide, hükümdarın yetkilerini sınırlandıran bir anayasa bulunmaktadır. Hükümdar devletin sembolü ve temsilcisidir, ancak tek başına yönetmez. Yönetim gücünü parlamentoyla paylaşır ve yasalara ile anayasa uymak zorundadır.

Günümüzde dünyadaki monarşilerin büyük bir bölümü anayasal monarşidir. Anayasa, devletin en yüksek hukukî belgesidir ve vatandaşları koruma ile hükümdarın yetkilerini sınırlandırma görevine sahiptir. Böylece yaşam hakkı, özgürlük hakkı ve mülkiyet hakkı gibi temel insan hakları güvence altına alınmakta, ayrıca yönetim bu haklara saygı göstermeye ve onları korumaya mecbur tutulmaktadır. Anayasa aynı zamanda özel hayatın gizliliği hakkını da korumaktadır. Bu nedenle devlet, vatandaşların özel yaşamına ve dinî inançlarına müdahale edemez.

Anayasa, vatandaşların özgürlüğünü koruduğu ve yönetim gücünün kötüye kullanılmasını engellediği için demokrasinin temelini oluşturmaktadır.

Anayasal monarşiye örnekler: İspanya, Birleşik Krallık, Japonya, İsveç ve Hollanda.

Daha Fazla Öğren

Fransa Kralı XIV. Louis, tarihte en uzun süre tahtta kalan hükümdardır – tam 72 yıl hüküm sürmüştü ve “Güneş Kralı” olarak tanınmıştır.

Malezya’da federal monarşi, özel bir monarşi türüdür. Burada dokuz eyalet bulunmaktadır ve her birinin kendi hükümdarı (kralı) vardır. Ancak Malezya’nın ulusal kralı miras yoluyla belirlenmemekte, bu dokuz hükümdar arasında dönüşümlü olarak seçilmektedir.

Keşfettim

Mutlak monarşide hükümdar tam yetkiye sahiptir – yasaları çıkarır, devleti yönetir ve tüm kurumları denetler. Anayasal monarşide ise hükümdar törensel ve temsili görevlere sahiptir; gerçek siyasi yönetim gücü hükümetin ve parlamentonun elindedir. Günümüzde devletlerin büyük bölümü cumhuriyet olsa da hâlâ birçok monarşi bulunmaktadır ve bunlar gelenek ile demokratik yönetimin birleşimini temsil etmektedir.

Mutlak monarşiye örnekler: Suudi Arabistan, Umman ve Katar.

Etkinlik 1

Etkinlik 1

Sence günümüz dünyasında cumhuriyet neden monarşiden daha yaygın bir yönetim biçimidir? Mutlak monarşi ile anayasal monarşinin avantajlarını ve dezavantajlarını karşılaştıracağınız kısa bir tablo hazırlayınız.

Kendinizi genç bir hükümdarın danışmanı olarak hayal ediniz.

Halkın yararına ve adil bir şekilde yönetim yapabilmesi için ona hangi üç tavsiyeyi verirdiniz?

Etkinlik 2

“Monarşini Araştır”

Gruplar hâlinde çalışınız ve bir devlet çifti seçiniz (Suudi Arabistan–İspanya; Birleşik Krallık–Japonya; Umman–İsveç; Hollanda–Katar).

Aşağıdaki bilgilerle kısa bir video sunumu veya dijital afiş hazırlayınız:

- Hükümdar (kral/kraliçe/emir/sultan).
- Yönetimdeki rolü.
- Siyasi güce sahip olup olmadığı veya yalnızca bir sembol olup olmadığı.
- Sorumlulukları.

Sunumunuzu yapınız ve araştırdığınız devlette hangi tür monarşi bulunduğunu açıklayınız (mutlak veya anayasal monarşi). Daha sonra aşağıdaki konular üzerinde tartışınız:

- Hangi farklılıklar bulunmaktadır?
- Hangi hükümdarın daha fazla veya daha az yönetim gücü vardır?
- Anayasa, hükümdarın yetkilerini nasıl sınırlandırmaktadır?

Araştır

- Birleşik Krallık'taki güncel kral veya kraliçe kimdir?
- Karar alma süreçlerindeki rolleri nedir?
- Sence monarşi 21. yüzyılda varlığını sürdürmeli midir?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Devlet başkanı olarak hükümdarın bulunduğu üç devlet örneği ver.
2. Mutlak monarşi ile anayasal monarşiyi karşılaştırınız. Hangi sistemde hükümdarın daha fazla yetkisi vardır?
3. Vatandaşları korumak amacıyla hükümdarın anayasal monarşide uygulayabileceği yasa veya kurallara örneklerden oluşan kısa bir liste hazırlayınız ve kararların mutlak monarşi ile anayasal monarşide nasıl alındığını karşılaştır.
4. Suudi Arabistan ile Birleşik Krallık'ta hükümdarın rolünü karşılaştır.
5. Sizce hangi monarşi türü çağdaş demokratik toplum için daha uygundur? Nedenini açıkla.
6. Vatandaşların mutlak monarşi ve anayasal monarşi hakkında tartıştıkları kısa bir hikâye veya diyalog yaz.

XIV. Lui

İngiltere Kralı John

İspanya'nın günümüzdeki kralı.

Resimleri inceleyiniz, araştırınız ve düşününüz: Bu hükümdarların yetkileri nasıl farklılık göstermektedir? Bunlardan hangisi halkın yaşamı üzerinde en fazla etkiye bulunmuştur?

Cumhuriyet – Parlamenter ve Başkanlık demokrasisi

"Özgürlük ve yönetim gücü el ele gider - yönetim gücünü ne kadar çok denetlersen, özgürlüğü de o kadar korursun."

- Plutarch

Düşün

Devletimizde cumhurbaşkanını kim seçmektedir?
Bütün devletlerin cumhurbaşkanı var mıdır?
Devletler neden yönetim biçimlerine göre farklılık göstermektedir?

Cumhuriyet – Genel Özellikler

Başında hükümdarın (kral veya kraliçe) bulunmadığı devletlere cumhuriyet denir. Cumhuriyette yönetim gücü, halk tarafından seçilen temsilciler tarafından kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle vatandaşlar, seçimler yoluyla devleti kimin yöneteceğine karar vermektedirler. Cumhuriyetler farklı şekillerde örgütlenebilir – bazıları parlamenter, bazıları ise cumhurbaşkanlığı sistemine dayanmaktadır. Günümüzde dünyadaki devletlerin büyük çoğunluğu cumhuriyettir.

Cumhuriyetin Temel Özellikleri

1. Yönetim organlarının seçimle belirlenmesi: Devletin başı (cumhurbaşkanı) ve temsil organları (meclis), vatandaşlar tarafından seçimler yoluyla belirlenmektedir. Seçim; halk tarafından doğrudan, parlamento aracılığıyla veya bu amaçla oluşturulmuş özel bir kurul tarafından yapılmaktadır.
2. Yönetim görevini üstlenenlerin sorumluluğu: Seçilmiş görevliler, yaptıkları işlemlerden dolayı halka ve yasalara karşı siyasi ve hukuki sorumluluk taşımaktadırlar.

Cumhuriyet adı Latince res publica sözcüğünden gelmektedir ve "kamusal iş" veya "ortak yarar" anlamına gelmektedir.

Görev süresi, cumhurbaşkanının yönetmek üzere seçildiği süreyi ifade etmektedir (örneğin dört yıl).

Oku, düşün ve tartış!

1. Sence bazı devletler güçlü yetkilere sahip bir cumhurbaşkanı seçerken, bazıları neden hükümeti denetleyen bir parlamentoyu tercih etmektedir?
2. Sence hangisi daha iyidir: kararları hızlı alan tek bir cumhurbaşkanı mı yoksa uzlaşmak zorunda olan bir parlamento ve hükümet mi? Cevabını gerekçelendiriniz.
3. Devletinizde parlamenter sistem yerine cumhurbaşkanlığı sistemi olsaydı, yaşadığınız belediye nasıl olurdu?
 - Belediyedeki en önemli kararları kim alırdı?
 - Böyle bir sistem vatandaşlar için daha iyi mi olurdu, yoksa daha kötü mü? Neden?

3. Yetkilerin türü ve kapsamı: Cumhurbaşkanının yetkileri anayasa ve yasalarla belirlenmektedir.

Cumhuriyet Türleri

Cumhuriyet, cumhurbaşkanının nasıl seçildiğine ve ne kadar yetkiye sahip olduğuna bağlı olarak şu şekilde olabilir:

Cumhurbaşkanlığı Demokrasisi

Cumhurbaşkanlığı demokrasisinde cumhurbaşkanı güçlü yürütme yetkisine sahiptir ve aynı zamanda hükûmetin de başıdır. Bakanları kendisi seçer ve bakanlar görevlerinden dolayı ona karşı sorumludurlar. Cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan veya seçiciler kurulu aracılığıyla seçilmektedir. Yasama yetkisi ise parlamento tarafından kullanılmaktadır. Cumhurbaşkanı çıkarılan yasalara veto hakkı koyabilmektedir. Örnekler: ABD, Meksika, Brezilya.

Parlamber Demokrasisi

Parlamber demokraside parlamento en yüksek kurumdur. Hükûmet parlamentodan oluşur ve çalışmalarından dolayı parlamentoya karşı sorumludur. Parlamento vatandaşları temsil eder, yasaları çıkarır ve yürütme gücünü denetler. Örnekler: İtalya, Almanya, Hindistan, Slovenya.

Cumhurbaşkanlığı makamı İsviçre Federal Sarayı'nda bulunmaktadır.

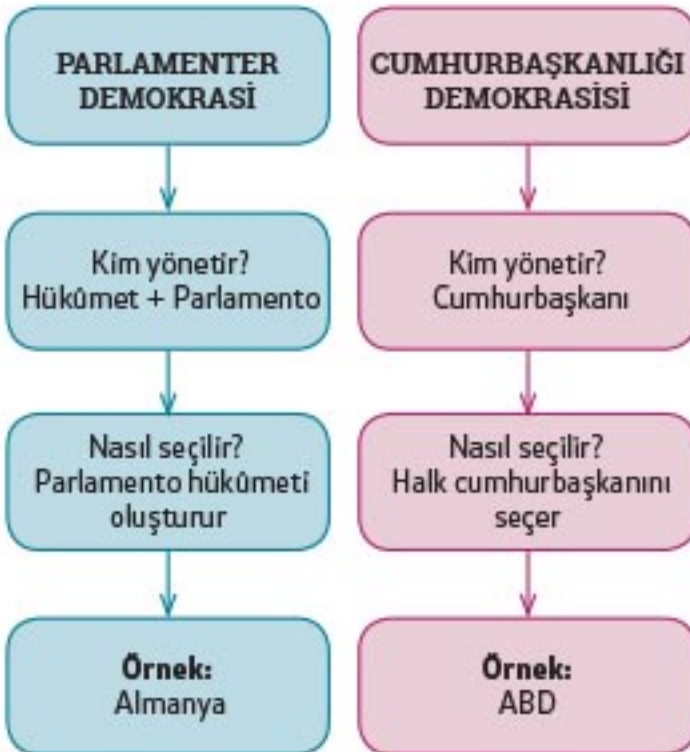
Bazı durumlarda devlet başkanı tek bir kişi değil, bir grup insan olabilmektedir. Örneğin İsviçre'de cumhurbaşkanlığı kararları birlikte alan ve cumhurbaşkanlığı görevini dönüşümlü olarak üstlenen yedi üyeden oluşmaktadır.

Öğretmenler Kurulu ders programı hakkında karar aldığı anda, bu durum parlamentonun çalışma biçimine benzer bir örnek oluşturmaktadır. Ancak okul müdürü ders programını tek başına belirlerse, bu daha basitleştirilmiş bir biçimde cumhurbaşkanlığı sistemine benzemektedir.

Proje: Şu konu hakkında bir kompozisyon yazınız: "Benim Tercihim: Parlamber Sistem mi, Cumhurbaşkanlığı Sistemi mi?"

CUMHURİYET TÜRLERİ

Günümüzde, çok sayıda karma model arasında demokrasinin en yaygın biçimi, devlet başkanının güçlendirilmiş rolüne sahip parlamber demokrasidir.

Federasyon (Federal Devlet)

Federasyon, birden fazla birimin – cumhuriyetlerin, bölgelerin veya eyaletlerin – birleşmesiyle oluşturulan bir devlettir. Bu terim, “birlik, bağ, anlaşma” anlamına gelen Latince **foedus** sözcüğünden gelmektedir. İsviçre, Hindistan ve ABD gibi bazı devletler federal yönetim düzenine sahiptir. Bu, yönetim gücünün merkezi yönetim ile bölgeler (eyaletler, kantonlar, federal birimler) arasında paylaştırıldığı anlamına gelmektedir. Her bölge belirli bir özerkliğe sahiptir; ancak hepsi birlikte federasyonu oluşturmaktadır.

Federasyon Neden Oluşturulur?

Federasyon, devletin aşağıdaki özelliklere sahip olması durumunda uygulanmaktadır:

- Farklı etnik, dilsel veya dinî grupların bulunması;
- Farklı kültürel veya ekonomik ihtiyaçların bulunması;
- Yerel yönetim ihtiyacının bulunması.

MERKEZİ YÖNETİM

- Ulusal yasalar
- Savunma ve dış ilişkiler
- Ekonomi

BÖLGESEL YÖNETİM

- Yerel yasalar
- Yerel kaynaklar
- Bölgenin yönetimi

HER BİR ÖRNEKTE HANGİ YÖNETİM TÜRÜ (DEMOKRASİ/FEDERASYON) GÖSTERİLMEKTEDİR? SİSTEMİ BELİRLEYİNİZ!

Haberlerde şunları duyduğunuz da: “ABD Başkanı bir karar aldı...” –

“Almanya Parlamentosu bir şansölye seçti...” –

“Devletteki kantonlar kendi yasalarını çıkardı...” –

Daha Fazla Öğren

ABD gibi bazı federal devletler cumhurbaşkanlığı demokrasisine sahipken, Hindistan gibi bazıları parlamenter demokrasiye sahiptir. Federasyon yalnızca yönetim gücünü merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında paylaşmaktadır.

Keşfettim

Cumhuriyette vatandaşlar yönetim gücünü seçimler aracılığıyla vermektedirler. Cumhurbaşkanlığı demokrasisinde en güçlü role cumhurbaşkanı sahipken, parlamenter demokraside en büyük yetki ve denetim gücü parlamentonun elindedir. Devletler, yönetim gücü ile vatandaşların özgürlüğü arasında en iyi dengeyi sağlayan sistemi seçmektedirler.

Etkinlik 2

Etkinlik 1: "Benim Devletim Nasıl İşliyor?"

1. Gruplara ayrılınız ve her grup iki devletin yazılı olduğu bir kâğıt çekiniz (örneğin: Hindistan – Fransa, İtalya – Brezilya, Yeni Zelanda – Güney Kore, ABD – İsviçre).
2. Kısa bir video sunumu veya PowerPoint sunumu hazırlayınız:
 - Yönetim gücünü kim kullanmaktadır?
 - Cumhurbaşkanı, parlamento ve hükümet nasıl seçilmektedir?
 - Yönetim nasıl örgütlenmiştir ve onu kim denetlemektedir?
 - Sunumlardan sonra tahtaya şu bilgiler yazılacaktır: hangi devletler parlamenter, cumhurbaşkanlığı ve federal sisteme sahiptir.
 - Daha sonra her iki sistemin avantajları ve karşılaşılan zorlukları hakkında tartışınız.

Etkinlik 2: Münazara

Konu: "Devletimiz için hangi sistem daha uygundur – cumhurbaşkanlığı, parlamenter veya federal demokrasi?"

Münazara Kuralları:

- A. Üç gruba ayrılınız – her grup bir sistemi savunacaktır.
- B. Her ekip kendi sistemi için üç "destekleyici" argüman hazırlayacaktır.
- C. Sırayla sunum yapınız ve diğer grupların sorularını cevaplayınız.
- Ç. Sonunda önceden seçilmiş jüri üyeleri, hangi ekibin kazandığına, yani hangi ekibin argümanlarını daha etkili şekilde sunduğuna karar verecektir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Parlamenter demokraside yasaları kim çıkarmaktadır?
2. Parlamentonun rolünü cumhurbaşkanlığı sistemi ile parlamenter sistemde karşılaştır.
3. Şu haber verilmiştir: "Parlamento yeni bir hükümet seçti." Bu hangi sistemdir ve neden?
4. Cumhurbaşkanlığı demokrasisinde yürütme ve yasama güçleri birbirine karışırsa ne olur?
5. Federal yapının iki bölge arasındaki anlaşmazlığı çözdüğü kısa bir senaryo tasarla.
6. Çok etnikli bir devlette anlaşmazlıkların çözümü için hangi sistemin daha etkili olduğunu düşünüyorsunuz – federasyon mu yoksa cumhuriyet mi? Açıkla.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Devlet Yapısı

"Kendi ülkesinde demokrasiyi kurnak isteyen kişi, bunun için izin beklememelidir."

- Bülent Ecevit

Düşün

Devletimizde gerçek yönetim gücü kimdedir – cumhurbaşkanında mı yoksa parlamentoda mı? Vatandaşların seçimlere katılması ve parlamentonun yapısını belirlemesi neden önemlidir?

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti demokratik bir devlettir. Bu, yönetim gücünün halktan kaynaklandığı anlamına gelmektedir – vatandaşlar devleti kimin yöneteceğine karar vermektedirler. Devletimiz parlamenter demokrasiye sahiptir.

Hükümet yürütme yetkisini kullanmakta ve tek bir kişiye değil, parlamentoya karşı sorumlu olmaktadır. Parlamenter demokrasinin temel amacı, yönetim gücünün denetlenmesi ve dengeli bir şekilde kullanılmasıdır; yönetim gücünün tek bir kişinin elinde toplanması değildir.

Devlet düzeninin temel ilkeleri:

Devletimizde vatandaşlar seçimlerde meclisi oluşturan milletvekillerini seçmektedirler. Meclisin görevi yasaları çıkarmak ve hükümetin çalışmalarını denetlemektir. Böylece yönetimde sorumluluk ve denge sağlanmaktadır. Aynı zamanda yönetim gücü; yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç kola ayrılmıştır. Bunun amacı

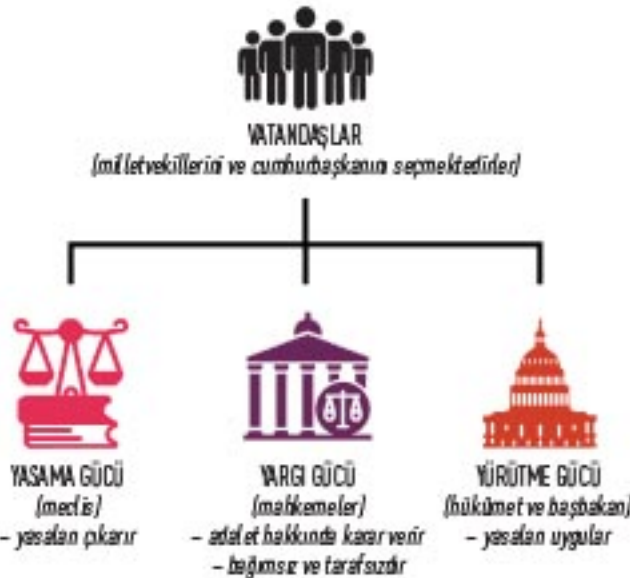
Yönetim Gücünün Ayrılması Neden Önemlidir?

Yönetim gücü denetim altında olduğunda:

- Yönetim gücünün kötüye kullanılması önlenmektedir;
- Herkesin yararına kararlar alınmaktadır;
- Vatandaşlar seçimler aracılığıyla etkide bulunma fırsatına sahip olmaktadır.

Kralların ve imparatorların yönetimi eski bir yönetim biçimiydi. Bütün görevler tek bir kişiye veya tek bir devlet kurumuna verildiğinde, o kişi veya kurum her şeye gücü yeten bir konuma gelmektedir. Montesquieu bu durumu tiranlık olarak adlandırmaktadır.

Oku, düşün ve tartış!

Bir yarışmanın gerçekleştirilebilmesi için nelere ihtiyaç vardır? Görevlerin ve sorumlulukların paylaşılması gerekli midir? Kurallara ihtiyaç var mıdır? Yönetim gücü neden bölünmektedir?

yönetim gücünün tek bir kurumda toplanmasını önlemek ve yönetim gücünün kötüye kullanılmasını engellemektir.

Yasama Gücü

Bu güç yasaları çıkarmaktadır. Bu gücün taşıyıcısı Meclis'tir. Meclis, vatandaşların temsil organı olarak tanımlanmaktadır. Bunun nedeni vatandaşların her dört yılda bir yapılan parlamento seçimlerinde Meclisin yapısını belirlemeleridir. Mecliste seçilen temsilciler milletvekili olarak adlandırılmaktadır. Milletvekillerinin sayısı 120 ile 140 arasında değişebilmektedir. Meclisin görevi yalnızca yasaları çıkarmak değildir; aynı zamanda bu yasaların uygulanmasını da denetlemektedir.

Meclisin görev ve yetkileri:

- Yasaları çıkarmak ve Anayasa'da değişiklik yapmak;
- Hükümeti denetlemek;
- Başbakanı, hükümeti ve halk ombudsmanını seçmek;
- Bütçe, kamu yükümlülükleri, savaş ve barış konularında karar vermek.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti

Devletimizde yürütme gücünün taşıyıcısı hükümettir. Hükümet, yasaları ve diğer düzenlemeleri önermek ve uygulamakla görevlidir. Yetkileri Anayasa ile belirlenmektedir. Hükümet; başbakan ve hükümet üyeleri olan bakanlardan oluşmaktadır. Bakanlar, bakanlıklarını yönetiminden sorumludurlar.

Hükümetin görev ve yetkileri:

- Yasaları önermek ve uygulamak;
- Bakanlıkların ve diğer devlet kurumlarının çalışmalarını düzenlemek ve denetlemek;
- Diğer devletlerle ilişkiler kurmak ve onların hükümetlerini tanımak;
- Meclis tarafından çıkarılan yasaları uygulamak.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde Yargı Gücü

Yargı gücü mahkemeler tarafından kullanılmaktadır. Kuralların ihlali ve insanlar arasındaki anlaşmazlıklar her zaman var olmuş ve var olmaya devam edecektir. Mahkemeler, bu tür durumlarda adalet konusunda

Meclis, yasama gücünün taşıyıcısıdır.

Hükümet, yürütme gücünün taşıyıcısıdır.

Parlamento, gelecek yılın bütçesi hakkında karar verdi.

karar veren kurumlardır. Mahkemeler, yasaları uygulayarak neyin adil olduğuna ve gerçeğin hangi tarafta olduğuna karar verme yetkisine sahiptir.

Mahkemeler, görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsızdırlar. Bunun yanında kararlarını nesnel ve adil bir şekilde vermeleri gerekmektedir.

Yargı gücü şunlardan oluşmaktadır:

- Temel Mahkemeler
- İstinaf Mahkemeleri
- İdare Mahkemesi
- Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı, diğer devlet organlarından farklı olarak her zaman beş yılda bir seçilen tek bir kişi tarafından temsil edilen bir kurumdur. Cumhurbaşkanı, devleti ülke içinde ve yurt dışında temsil etmektedir. Aynı zamanda silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır ve Güvenlik Konseyine başkanlık etmektedir. Cumhurbaşkanı, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi tarafından çıkarılan bütün yasaları imzalamaktadır. Cumhurbaşkanının Meclis üzerindeki etkisi, Meclis tarafından kabul edilen bir yasanın yürürlüğe girmesiyle ilgili kararı imzalamama hakkına sahip olmasıyla daha da belirgin hâle gelmektedir.

Yönetim Organları Nasıl Seçilmektedir?

Organ	Seçilme Şekli
Cumhurbaşkanı	Vatandaşlar tarafından doğrudan seçilir
Milletvekilleri	Parlamento seçimleri yoluyla seçilir
Başbakan	Parlamento çoğunluğu tarafından önerilir
Hâkimler	Yasaya göre atanırlar

Devletimizde genel ve doğrudan yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olabilmek için adayın önceden şu kişiler tarafından desteklenmiş olması gerekmektedir:

- 10.000 vatandaş veya
- 30 milletvekili.

Bir kişi devletin cumhurbaşkanı olarak en fazla iki kez seçilebilmektedir.

Devletin cumhurbaşkanı yeni eğitim yasasını imzaladı.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı kim olabilir?

Devletimiz parlamenter demokrasiye sahiptir.

Hangi kurum, Anayasa'ya uygun değilse bir yasayı durdurabilir?

Vatandaşlar → seçer → milletvekillerini (Meclis)

Meclis → seçer → başbakanı ve hükümeti

Vatandaşlar → seçer → cumhurbaşkanını

Daha Fazla Öğren

Yönetim gücünün ayrılması fikri yalnızca modern bir anlayış değildir. Fransız filozof Montesquieu, 18. yüzyılda yönetim gücünün tamamının tek bir kişinin veya tek bir kurumun elinde toplanmasının tiranlığa yol açacağını yazmıştır. Bu nedenle, denge ve denetimi sağlamak amacıyla yönetim gücünün yasama, yürütme ve yargı olarak üçe ayrılmasını önermiştir. Bu düşünce, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti de dâhil olmak üzere günümüz parlamenter demokrasilerinin temelini oluşturmaktadır.

Keşfettim

Makedonya parlamenter demokrasiye sahip bir devlettir ve yönetim gücü halktan kaynaklanmaktadır. Yönetim gücü üç kola ayrılmıştır – yasama, yürütme ve yargı. Hükûmet parlamentoya karşı sorumludur, cumhurbaşkanı ise devleti temsil etmektedir.

Etkinlik

Etkinlik 1

Küçük gruplara ayrınız. Her ekip, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası'nın seçilmiş maddelerini (61, 62, 63, 68, 79, 80, 88, 90, 92) alacaktır.

Görev: Verilen çalışma materyaline dayanarak, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı, hükûmeti ve meclisi ile ilgili aşağıdaki sorulardan birini cevaplayınız.

- A. Bunları kim seçmektedir ve her birinin seçim süreci nasıldır?
- B. Her birinin görev ve yetkileri nelerdir?
- C. Bunlar arasındaki ilişki nasıldır? (Kimin kime karşı sorumluluğu vardır?)

Daha sonra kısa bir video sunumu hazırlayınız. Sunumlardan sonra Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin neden parlamenter demokrasiye sahip olduğunu tartışınız.

Etkinlik 2

Biyolojik olarak parçalanmayan plastik ürünler çevreyi tehdit etmektedir. Bunların kullanımının ve üretiminin tamamen kaldırılması gerekmektedir. Daha önce öğrendiklerinize dayanarak, bu önerinin yasa olarak kabul edilmesini sağlamak amacıyla hangi adımları atacağınızı yazınız.

Bu yasaı kim kabul etmelidir? Yasa kabul edilirse, devletin cumhurbaşkanı bu yasanın yürürlüğe girmesiyle ilgili kararı imzalamayabilir mi? Bundan sonra ne olur?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Devletimizde yasaları hangi kurum çıkarmaktadır?
2. Hükûmet neden cumhurbaşkanına değil, parlamentoya karşı sorumludur?
3. Yarışma örneği (görevlerin ve kuralların paylaşılması) devletteki yönetim işleviyle karşılaştırılabilir mi? Açıkla.
4. Parlamentonun ve hükûmetin görev ve yetkilerini karşılaştır. En önemli farklılıklar nelerdir?
5. Yetkilerin ayrılığıyla ilgili, görev ve yetkilerin kısa açıklamalarını içeren kendi tablonu hazırla.
6. Günümüzdeki parlamenter demokrasi modelinin vatandaşların özgürlüklerini en iyi şekilde koruyup korumadığını değerlendir.

Demokratik Toplumda Aktif Vatandaş

"Oy kullanmak, demokraside sahip olduğumuz en güçlü şiddet içermeyen araçtır."

- John Lewis

Düşün

Bir şeyin okulunda veya mahallende doğru olmadığını düşündüğünde tepki göstermenin önemli olduğunu düşünüyor musun? Neden?
Oy kullanmanın yalnızca bir hak mı, yoksa aynı zamanda bir sorumluluk mu olduğunu düşünüyor-
sun? Neden?
Sence bazı insanlar neden oy kullanmıyor veya önemli kararlara katılmıyor?

Vatandaş Olmak Ne Anlama Gelmektedir?

Demokratik bir toplumda vatandaş olmak, yalnızca belirli bir bölgede yaşamak anlamına gelme-
mektedir. Vatandaş, haklara sahip olan ancak aynı zamanda yaşadığı topluma karşı sorumlulukla-
rı da bulunan aktif bir katılımcıdır.

Demokrasi, vatandaşlar bilgili olduklarında, düşündüklerinde ve toplumun ortak yarar için katkıda
bulunduklarında işleyiş göstermektedir. Vatandaşlar karar alma süreçlerine veya çözüm önerileri sun-
maya katılmadıklarında, pasif hâle gelirler ve sorunlarını başkalarının çözmesini beklemeye başlarlar.

Vatandaş olarak sahip olduğumuz sorumluluklar:

- Demokratik seçimlerde oy kullanmak;
- Devletin Anayasası'na uygun olan yasalara uymak;
- Vergileri ve diğer yükümlülükleri yerine getirmek;
- Topluma karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmek.

Senin oyun senin gücündür. Oyunla, kendin ve başkaları için nasıl bir gelecek istediğini ifade edersin.

Oku, düşün ve tartış!

Park Hakkında Kim Karar Veriyor?

"Güneş Sahili" mahallesinde bakımsız bir park vardı. Belediye, vatandaşlara buraya çocuk parkı mı yoksa otopark mı yapılması gerektiğini sordu ve halka açık bir toplantı düzenledi. Marko ve arkadaşları park yapılmasını istiyorlardı; ancak toplantıya katılmak yerine, başka-
larının da aynı isteği dile getireceğini düşünerek evde kaldılar ve video oyunları oynadılar. Toplantıya yalnızca yaklaşık yirmi kişi katıldı – bunların çoğu otopark isteyen dükkân sahipleri-
ydi. Karşı görüş bildiren kimse olmadığı için belediye otopark yapılmasına karar verdi. İş makineleri geldiğinde Marko ve arkadaşları öfkelen-
diler. Fakat bu bir haksızlık mıydı, yoksa onların pasif davranmasının bir sonucu muydu? Marko bu durumu nasıl değiştirebilirdi?

Temiz bir park istiyorsak, yalnızca oy kullanmak yeterli değildir; aynı zamanda çöplerimizi çevreye atmamalı ve çevremizi korumaya özen göstermeliyiz. Bu durum, aktif ve sorumluluk sahibi vatandaşlığın bir örneğidir.

18 yaşın altındaki gençlerin oy kullanma hakkı bulunmasa da öğrenci meclisi, gençlik girişimleri ve kamu tartışmaları aracılığıyla demokrasiye katılabilir; böylece daha iyi bir okul ve toplumun gelişimine katkıda bulunabilirler.

Demokratik Seçimlerde Oy Kullanma

Seçimlerde oy kullanmak, her yetişkin vatandaşın en önemli görevlerinden biridir. Vatandaşlar seçimler aracılığıyla devleti veya belediyeyi kendi adlarına kimin yöneteceğine doğrudan karar vermektedirler. Her birey verdiği oy ile eğitim, sağlık, altyapı ve çevrenin korunması gibi kamuya ilişkin konularda kimin karar alacağını etkileyebilmektedir.

Oy kullanmak neden önemlidir?

- Temsilcilerimizi seçmemizi sağlar.
- Görüşlerimiz siyasi kararları etkilemektedir.
- Katılım, demokrasiyi ve toplumu güçlendirmektedir.
- Oy kullanarak geleceği etkileyebiliriz.
- Vatandaş olarak sorumluluk duygumuzu göstermiş oluruz.

Oy kullanma nasıl gerçekleşmektedir?

Oy kullanmak gizli, özgür ve kişisel bir tercihtir. Seçim günü oy kullanma hakkına sahip her vatandaş sandık merkezine gider, oy pusulasını alır ve desteklediği adayın veya listenin yanındaki bölümü işaretler. Seçim sonuçları gelecekteki yönetimi belirlediği için seçimler demokrasinin temeli olarak kabul edilmektedir. Vatandaşlar aktif biçimde katıldıklarında devlet daha istikrarlı olmakta ve kurumlar daha fazla destek görmektedir. Ancak birçok kişi oy kullanmadığında kurumların meşruiyeti azalmakta ve az sayıda insanın herkes adına karar verme riski ortaya çıkmaktadır.

Aktiflik ve Duyarlılık: Yalnızca Oy Kullanmak Yeterli Değildir

Vatandaşın görevi seçim günüyle sona ermemektedir. Aktif vatandaş, yıl boyunca duyarlı olan vatandaşdır.

- Vatandaşlar, seçilen temsilcilerin verdikleri sözleri yerine getirip getirmediğini takip etmelidirler.
- Eğer bir şey doğru değilse, vatandaşın dilekçeler, barışçıl protestolar, medyaya gönderilen mektuplar veya kamu tartışmaları aracılığıyla tepki gösterme hakkı ve sorumluluğu vardır. Demokrasiyi canlı tutan da budur.

Akranlardan İlham:

Tetov o'daki bir okulun öğrencileri, okulun önündeki yaya geçidinin silinmiş olduğunu fark ettiler. Yalnızca şikâyet etmek yerine belediyeye bir mektup yazdılar ve velilerden imza topladılar. İki hafta sonra yaya geçidi yeniden çizildi. İşte bu, aktif vatandaşın gücüdür!

Yasalara Uymak

Demokratik toplum, hukukun üstünlüğü ilkesine dayanmaktadır. Bu, yasaların hem sıradan vatandaşlar hem de devletin cumhurbaşkanı için eşit şekilde geçerli olduğu anlamına gelmektedir.

- Neden kurallara ihtiyaç duyarız? Kuralların olmadığı bir futbol yarışmasını hayal ediniz – ortaya bir karmaşa çıkardı. Devlet için de durum aynıdır. Yasalar ve düzenlemeler, haklarımızı, güvenliğimizi ve mal varlığımızı korumak için bulunmaktadır.
- Yasalara uymamanın sonuçları: Bir kişi yasalara uymadığında (örneğin çöpleri uygun olmayan yerlere attığında, çok hızlı araç kullandığında veya vergilerini ödemediğinde), herkese zarar vermektedir. Toplum güvensiz hâle gelir ve insanlar arasındaki güven kaybolur.

Örnek:

Yaya geçidinden yeşil ışıkta geçtiğimiz de, yasaya uymuş olur ve kendi güvenliğimizi koruruz.

Okul eşyalarına zarar vermediğimizde, sorumluluk sahibi olduğumuzu göstermiş oluruz.

Bir filmde veya haberde, bir kişinin kendisini "yasanın üstünde" gördüğü bir durum biliyor musun?

Bu durum nasıl sonuçlandı ve diğer vatandaşlara nasıl bir mesaj verdi?

Daha Fazla Öğren

Malala Yousafzai, Pakistan'da kız çocuklarının eğitim hakkı için mücadele etmektedir. Kendisine yapılan saldırının ardından da mücadelesine devam etmiş ve Nobel Barış Ödülü'nü kazanan en genç kişi olmuştur. Günümüzde cesaretin ve eğitimin dünyayı değiştirebileceğine olan inancın simgesi hâline gelmiştir. Çevrende veya sosyal medyada tanıdığın genç bir aktivist var mı?

Gençler Nasıl Katılım Sağlayabilir?
Gençler toplumun önemli bir grubudur – onların fikirleri ve düşünceleri değişimlerin oluşmasını teşvik edebilir.
Öneriler:

Dijital aktivizm önerisi:
Önemli konular hakkında doğrulanmış bilgileri sosyal medyada paylaş veya nefret söylemini ve siber zorbalığı bildir.

Daha fazla çöp kutusu yerleştirilmesi için bir girişim başlat.

Seni ilgilendiren bir sorun hakkında okul müdürüyle görüşme talebinde bulun.

Bir çevre etkinliği veya bağış kampanyası düzenle.

Keşfettim

Aktif vatandaş; katılım sağlayan, bilgi edinen ve yaşadığı topluma karşı sorumluluk üstlenen kişidir. Oy kullanmak, devletin kararlarını ve geleceğini etkileyebilmemizin en önemli yollarından biridir. Her vatandaş kendi sorumluluklarını yerine getirdiğinde, demokrasi herkes için daha güçlü ve daha adil hâle gelmektedir.

Etkinlik

Etkinlik 1

Gruplar oluşturunuz ve posterler hazırlayınız. Posterlerde bir başlık, 3–5 temel mesaj ve basit bir görsel bulunmalıdır.

- **Grup 1:** Oy kullanmak ne anlama gelmektedir? (hak, seçim, sorumluluk)
- **Grup 2:** İnsanlar oy kullanmazsa ne olur? (belirsizlik, demokratik denetimin kaybedilmesi)
- **Grup 3:** Gençler görüşlerini nasıl ifade edebilir? (öğrenci konseyi, medya, aktivizm)
- **Grup 4:** Seçimlerin olmadığı bir devlet nasıl görünürdü? (otoriterlik, özgürlüklerin olmaması, adaletsiz kararlar)
- **Grup 5:** Vatandaşların yasalara uyması neden önemlidir? (güvenlik, düzen, eşitlik, hakların korunması)

Etkinlik 2

Geleceğinizi seçmeye hazır mısınız? Yönergeleri takip ediniz!

AŞAMA 1: Kampanya (Programların Hazırlanması)

1. Öğrenci partileri oluşturunuz: Gruplara ayrılınız. Her parti bir İSİM ve LOGO belirlemelidir.
2. Daha sonra şunları yazınız: Neleri değiştireceksiniz? (Örneğin: daha iyi atıştırmalıklar, teneffüslerde müzik, ödevler konusunda yardım)
3. Konuşma yapınız: Seçmenleri ikna etmek için tam 5 dakikanız vardır. Yaratıcı olunuz!

AŞAMA 2: Oy Verme Süreci (Oy Verme Sürecine Hazırlık)

- Seçim Komisyonu: Aday olmayan 3 öğrenci (seçmen listesini kontrol eder).
- Oy Verme Alanı: Gizli oy kullanılan bir kabin veya sıra.
- Sandık: Oy pusulalarının atıldığı yer.
- Oy verme işlemi

AŞAMA 3: Sonuçlar

- Oyların açık şekilde sayılması ve kazananın ilan edilmesi!
Daha sonra şu tartışma yapılacaktır:
Kaybedenler kendilerini nasıl hissettiler?
Kazananlar verdikleri sözleri yerine getirecekler mi?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Vatandaş olarak sahip olduğumuz sorumluluklar nelerdir?
2. Arkadaşların okulun geliştirilmesine yönelik bir girişime katılmamaya karar verirse, nasıl davranırdın?
3. Vatandaşların pasif kalması seçim sonuçlarını veya kamu kararlarını nasıl etkilemektedir?
4. Sence gençlerin karar alma süreçlerinde daha büyük bir rolü olmalı mıdır? Görüşünü açıkla.

Sivil Aktivizm ve Gönüllülük

"Gönüllülük, dayanışmanın bir ifadesi ve olumlu değişimlerin itici gücüdür. Gençlerin gönüllü çalışmalarına yatırım yapmak, herkes için daha iyi bir geleceğe yatırım yapmak anlamına gelmektedir."

- Glenn Micallef

Düşünelim

Aktivizm ile ilişkilendirdiğin üç kelime yazınız.

Dayanışmanın yalnızca sözlerle (sosyal medyada) gösterilmesi mümkün müdür, yoksa dayanışma somut bir eylemle de gösterilmeli midir?

Sivil Aktivizm Nedir?

Sivil aktivizm, vatandaşların toplumda bir şeyi iyileştirmek amacıyla harekete geçmesidir. Eğer okul bahçesinin temizlenmesi için bir etkinlik önerirsen, bu bir aktivizm örneğidir. Bu, yalnızca bir düşünceye sahip olmak değil, aynı zamanda bir adım atmak anlamına gelmektedir. Sivil aktivizm; okulun düzenlenmesi gibi küçük yerel faaliyetlerden, ulusal veya uluslararası düzeydeki çalışmalara kadar uzanmaktadır. Aktivizm ayrıca şunları da kapsamaktadır:

- Aynı düşünceyi paylaşan kişilerden destek almak;
- Yapılan çalışmayı kamuya tanıtmak;
- Posterler, videolar veya reklamlar hazırlamak;
- Etkinliği düzenlemek ve uygulamak.

Aktivizm ŞUNLAR DEĞİLDİR:

- Sadece internette eleştiri yapmak;
- Çözüm üretmeye çalışmadan şikâyet etmek ve hoşnutsuzluk göstermek;
- Hakaret etmek veya alay etmek.
- Eleştiri, ancak çözüm üretmeye ve iyileştirmeye yönelik olduğunda anlam taşımaktadır.

Gönüllülük Nedir?

Gönüllülük, insanların başkalarına yardım etmek veya toplum için yararlı bir şey yapmak amacıyla zamanlarını ve emeklerini gönüllü olarak ortaya koydukları bir faaliyettir.

Gönüllü çalışma yapan kişiye gönüllü denir ve yaptığı çalışma karşılığında herhangi bir ücret talep etmez. Gönüllülük, vatandaş katılımının bir biçimidir; çünkü vatandaşlar bu yolla yoksulluk, çevre kirliliği, yalnızlık ve ayrımcılık gibi toplumsal sorunlara doğrudan tepki göstermekte ve bir değişim oluşturmaya amaçlamaktadırlar.

Oku, düşün ve tartış!

Ana, 8. sınıf öğrencisidir. Her çarşamba okulda gönüllü olarak çalışmakta ve engelli çocuklara yardım etmektedir. Onlara hikâyeler okumakta, okul görevlerinde yardımcı olmakta ve onlarla eğitici oyunlar oynamaktadır. Ana, zaman ayırarak ve büyük bir sevgi ile sabır göstererek onların kendilerini kabul edilmiş, cesaretlendirilmiş ve eşit hissetmelerini sağlamaktadır. Gönüllü çalışmaları sayesinde Ana, empati ve anlayışın önemini öğrenmektedir; toplum ise herkes için daha kapsayıcı ve daha sıcak bir hâle gelmektedir.

Ana, engelli çocuklara nasıl yardımcı olmaktadır ve bu neden önemlidir?

Gönüllü çalışma, Ana'nın bir birey olarak gelişmesine hangi şekilde katkı sağlamaktadır?

Ücretli çalışma ile arasındaki temel fark, gönüllülükte asıl amacın maddi kazanç değil toplumun ortak yararı olmasıdır.

Gençler Neden Gönüllü Çalışmalar Yapmaktadır?

Gençler, topluma katkıda bulunmak ve yararlı bir şey yapmak istedikleri için gönüllü çalışmalara katılmaktadırlar. Gönüllülük aracılığıyla insanlık duygularını göstermekte, iş birliği yapmayı öğrenmekte, empati geliştirmekte ve farklı yaşlardan ve çevrelerden insanlarla daha kolay iletişim kurabilmektedirler.

Bu deneyim sayesinde gençler, sorumluluk sahibi ve aktif vatandaşlar olarak gelişmektedirler. Böylece yetişkin olduklarında da seçimlere, tartışmalara ve olumlu değişimler sağlayan girişimlere katılım göstermektedirler.

Gönüllülük Örnekleri:

- Çevre temizliği etkinliklerine katılarak herkes için daha temiz ve daha sağlıklı bir çevre oluştururuz.
- Huzurevlerini ziyaret ederek, çoğu zaman kendilerini yalnız hisseden insanlara ilgi ve zaman ayırırız.
- Engelli çocuklara yardım ederek onların yaşamlarına sevinç, destek ve dostluk duygusu kazandırırız.

Yardıma ihtiyaç duyan birçok aile bulunmaktadır. İhtiyaç fazlası gıdaları bağışlayınız!

Gençler Nerede ve Nasıl Gönüllü Çalışmalar Yapabilir?

Gençler birçok yerde ve farklı şekillerde gönüllü çalışmalara katılabilirler. Örneğin:

- Okulda: Kütüphanede yardımcı olabilir, yardım amaçlı kermesler düzenleyebilir ve yardım amacı taşıyan spor turnuvalarına katılabilirler.
- Yerel kuruluşlarda ve belediyede: Çevre etkinliklerine katılabilir, arkadaşlarının ders çalışmalarına destek olabilir ve huzurevlerini ziyaret edebilirler.
- Ulusal ve Avrupa gençlik gönüllülük programlarında: Bu programlar, gençlerin başka şehirlerde veya ülkelerde gönüllü çalışmalar yapmalarına, yeni arkadaşlar ve beceriler kazanmalarına ve toplum yararına katkıda bulunmalarına olanak sağlamaktadır.

Bir genç, ödevini yaparken Down sendromlu akranına yardımcı olmaktadır.

Örneğin Avrupa'da, gençlerin farklı projelere katılmalarına ve gelecekte kendilerine yardımcı olacak deneyimler kazanmalarına imkân veren Avrupa Dayanışma Birliği Programı bulunmaktadır.

Dayanışma Nedir?

Hiç defterini, kendi defterini unutan bir arkadaşına ödünç verdin mi? Ya da yaşlı bir komşuna poşetlerini dairelerine çıkarmasında yardım ettin mi? İşte bu, uygulamadaki dayanışmadır. Dayanışma; zorunda olduğumuz için değil, diğer insanlara karşı sorumluluk ve ilgi hissettiğimiz için birbirimizi yardım etmeye hazır olmaktır. Başkalarının işlerini kolaylaştırmak amacıyla ilgimizi, zamanımızı veya kaynaklarımızı paylaştığımızda dayanışma göstermiş oluruz. Dayanışma, kendimizi bir ekibin – insanlık ekibinin – parçası gibi hissetmemizi sağlamaktadır.

Dayanışma sınır tanımamaktadır. Bu, yaşadığın mahallede gösterilebildiği gibi, birbirinden binlerce kilometre uzaklıktaki devletler arasında da gösterilebilmektedir.

Keşfettim

Sorumluluk sahibi vatandaşlar yalnızca kendilerini düşünmezler – aynı zamanda başkalarını da düşünürler. Dayanışma, insanların birbirini desteklediği ve iş birliği yaptığı bir toplum oluşturmaktadır. Topluma katılım ve gönüllü çalışmalar, herkesin daha iyi ve daha insancıl bir dünyaya katkıda bulunabileceği önemli yollardır.

Daha Fazla Öğren

Marley Dias, henüz 11 yaşındayken kütüphanelerde siyahi kız çocuklarının başkahraman olduğu kitapların eksik olduğunu fark ederek 1000BlackGirlBooks girişimini başlatmıştır. Şikâyet etmek yerine Marley, 11.000’den fazla kitap toplamış ve bunları okullara ve kütüphanelere bağışlamıştır. O, bir çocuğun bir haksızlığı fark ederek toplumda gerçek bir değişim oluşturabileceğinin örneği hâline gelmiştir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Gönüllülük ne anlama gelmektedir?
2. Ana, engelli çocuklara nasıl yardımcı olmaktadır ve bu neden önemlidir?
3. Çevrende küçük bir gönüllülük etkinliği yapabilir misin? Bunun topluma nasıl katkı sağlayacağını açıkla.
4. Toplumunda gördüğün sorunlar için hiç kimse harekete geçmezse ne olur?
5. Sınıf arkadaşların arasında dayanışmayı teşvik edecek bir poster veya kısa bir video hazırla.
6. Gönüllü faaliyetler, farklı kültürlerden ve sosyal çevrelerden insanlara yönelik bakış açısını nasıl değiştirebilir?

Sorumluluk sahibi vatandaşlar, bir sorun olduğunda bunu fark eder ve harekete geçerler.

Dayanışma, sorumluluğun bir parçasıdır: Sorumluluk sahibi olduğumuzda, başkalarına yardım ederiz.

Güvenliğin Sözcüsü Sen Ol

Kriz durumlarında nasıl davranılması gerektiğini anlatan bir poster, broşür veya kısa bir dijital mesaj hazırlayınız. Şu konulardan birini seçiniz: deprem, yangın, fırtına veya sel.

Mesajınızda, çocukların kendilerini korumaları ve başkalarına yardım etmeleri için uygulamaları gereken en az üç açık adım yer almalıdır.

Mesajınızı sınıfta sununuz ve tehlikeli durumlarda insanların neden sakin ve düzenli kalmaları gerektiğini açıklayınız.

Benim Tahliye Planım

Sınıfınızın bir çizimini yapınız. Kapının, pencerelerin, tahtanın ve sıraların yerlerini gösteriniz.

Daha sonra kırmızı bir çizgi ile sınıftan güvenli şekilde çıkacağınız yolu işaretleyiniz. Yeşil bir çizgi ile tahliye sonrasında gitmeniz gereken toplanma alanını gösteriniz. Çizimin altına, deprem olması durumunda ne yapacağınızı yazınız: Nerede korunacağınızı, kendinizi nasıl koruyacağınızı ve sınıftan ne zaman çıkacağınızı belirtiniz. Hareketlerin ve davranışların doğru şekilde planlanması, kriz durumlarında kişisel güvenliğin önemli bir parçasıdır.

BENİ TARA!

Kodu tarat ve tehlike anında nasıl davranman gerektiğini öğren.

Etkinlik 1

3–5 kişilik küçük gruplara ayrılınz ve aşağıda verilen gönüllülük ve dayanışma ile ilgili “görevlerden” birini seçiniz.

Görev 1: Yaşlılara Yardım

İnsanların yaşlılara yardım etmediği gerçek yaşam örnekleri veriniz ve bunun yaşlılar ile toplum üzerindeki etkilerini açıklayınız.

Görev 2: Temiz Çevre

İnsanların çöp attığı ve temizlik etkinliklerine katılmadığı durumları araştırınız. Bunun devam etmesi hâlinde çevreye ve insanlara neler olacağını açıklayınız.

Görev 3: Sosyal Açıdan Dezavantajlı Kişilere Destek

İnsanların yoksullara yardım etmediği veya bağış yapmadığı durumlara örnekler bulunuz. Bunun toplum üzerindeki sonuçlarını açıklayınız.

Görev 4: Yardım Kampanyaları

Kimsenin huzurevlerini veya çocuk yuvalarını ziyaret etmediği durumları düşününüz. Böyle bir durumda insanlar ve toplum nasıl etkilenir?

Görev 5: Okul Etkinlikleri

Öğrencilerin sorumsuz davranışlarının, okulun topluma sağladığı yardımları nasıl etkilediğini araştırınız.

Görev 6: Gönüllülüğü Teşvik Etmek

Gençlerin başkalarını gönüllülüğe teşvik etmediği örnekler bulunuz. Az sayıda vatandaşın gönüllü çalışmalara katılması durumunda neler olacağını açıklayınız.

Ekibiniz şunları yapmalıdır:

- Göreviniz için bir sunum veya poster hazırlayınız.
- İnsanların görevlerini yerine getirmede gerçek yaşam örnekleri veriniz.
- Toplum üzerindeki sonuçları açıklayınız.

Sunum ve Tartışma:

- Her ekip görevini sınıf önünde sunacaktır.
 - Daha sonra vatandaşların görevlerini yerine getirmelerinin neden önemli olduğunu ve bunun toplumu nasıl daha güçlü ve daha sağlıklı hâle getirdiğini birlikte tartışınız.
- Sonunda, gönüllülük ve dayanışma açısından tüm görevleri ve önemlerini içeren ortak bir “Sorumlu Vatandaşlık Kuralları” hazırlayınız.
- Bunu sınıfta görünür bir yere hatırlatma amacıyla asınız.

Etkinlik 2

1. Proje etkinliklerinden birini seçiniz ve yıl boyunca uygulayınız.

Gönüllülük projesi önerileri:

- Yukarıda verilen görevlerden biriyle ilgili mini bir belgesel, resim, slayt gösterisi veya kısa bir drama hazırlayınız.
- Yardıma ihtiyaç duyan kişinin bakış açısından bir konuşma yapınız.
- Gönüllülük etkinliğiniz için bir konu seçiniz ve bir etkinlik planlayınız.

Örnek eylem planı:

- Çevrenin veya okulun temizlenmesi.
- Yaşlılara yardım edilmesi (ziyaret, sohbet, yürüyüş, teknoloji kullanımı konusunda destek).
- Sosyal açıdan dezavantajlı kişilere destek verilmesi (yiyecek, kitap ve kıyafet toplanması).
- Çocuk yuvalarındaki veya mahalledeki çocuklar için yaratıcı bir atölye düzenlenmesi.
- Önemli konular hakkında farkındalık oluşturulması (sağlık, çevre, çocuk hakları).

Sınıftan Doğaya: Vatandaşlık Sorumluluğumuz

"Eğitim, dünyayı değiştirmek için kullanılabileceğin en güçlü silahtır."

- Nelson Mandela

Düşünelim

Eğitimin olmadığı bir toplum nasıl görünürdü? Hangi sorunlar ortaya çıkardı? Sorumluluk sahibi ve bilinçli bir vatandaş olmak ne anlama gelmektedir?

Bilgi Bir Değişim Aracıdır

Bilgi, her vatandaşın sahip olduğu en güçlü "araçlardan" biridir. Öğrendiğimizde yalnızca daha bilgili hâle gelmeyiz; aynı zamanda iyi niyetli, sorumluluk sahibi ve bilinçli kararlar verebilme konusunda da daha yetkin oluruz. Eğitim, dünyayı anlamamıza yardımcı olurken; sürekli öğrenme de bizi toplumdaki hızlı değişimlere hazırlamaktadır.

Eğitim vatandaş için neden önemlidir?

- Dünyayı daha iyi anlamak: Eğitimli vatandaşlar yasaları, siyasi süreçleri ve toplum içinde aktif olarak nasıl yer alabileceklerini daha kolay anlamaktadırlar. Örneğin, vatandaşlık haklarıyla ilgili bilgi sahibi olmak, seçimlere nasıl katılabileceğimizi ve toplumun aldığı kararları nasıl etkileyebileceğimizi anlamamıza yardımcı olmaktadır.
- Geleceğe hazırlıklı olmak: Dünya sürekli yeni teknolojiler ve yeni mesleklerle değişmektedir. Sürekli öğrenmeye devam ettiğimizde yeni teknolojilere ve dünyadaki değişimlere daha kolay uyum sağlayabiliriz.
- Sorumluluk duygusunu geliştirmek: Daha fazla bilgi sahibi olduğumuzda sorular sorabilir, sorumluluk talep edebilir ve yaşadığımız toplumu daha iyi bir yer hâline getirmeye yardımcı olabiliriz.

Sürekli öğrenme, kitaplar, internet, kurslar, sohbetler ve günlük deneyimler aracılığıyla bilgilerin sürekli olarak geliştirilmesi anlamına gelmektedir.

Ana kodlama öğrenmiş ve arkadaşlarının ders çalışmalarına yardımcı olan basit bir uygulama geliştirmiştir. Bu durum, bilginin günlük yaşamda nasıl değişim oluşturabileceğini göstermektedir.

Evde, okulda veya arkadaşlarımızla birlikte attığımız her küçük adım, doğanın daha temiz olmasına yardımcı olmaktadır. Birlikte büyük değişimler gerçekleştirebiliriz.

Bilgi güçtür!

Oku, düşün ve tartış!

Burim, yedinci sınıf öğrencisidir ve fen bilimlerini çok sevmektedir. Derste, yaşadığı şehirdeki nehirlerin kirlenmesi ve evlerden ile fabrikalardan çıkan atıkların doğayı ve canlı yaşamını nasıl yok ettiği hakkında bilgi edinmiştir.

Eve döndüğünde, ailesinin plastikleri çoğu zaman karışık çöpe attığını ve bulaşık yıkarken suyu sürekli açık bıraktığını fark etmiştir.

Burim düşünmeye başlamıştır:

"Eğer bunun doğa için kötü olduğunu biliyorsam, bir şey yapmam gerekmez mi? Yalnızca bilgi sahibi olmak yeterli midir, yoksa sorumluluk da üstlenmeli miyim?"

Burim neyi fark etmiştir? Sen Burim'in yerinde olsaydın ne yapardın?

Vatandaşların Çevrenin Korunmasındaki Etkinliği

Çevre, bizi çevreleyen her şeydir – soluduğumuz hava, içtiğimiz su, ormanlar, nehirler, hayvanlar ve bitkiler. Sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürebilmek için hepimiz çevreye bağlıyız. Ancak insan faaliyetleri; iklim değişikliklerine, birçok bitki ve hayvan türünün yok olmasına, su ve hava kirliliğine neden olmaktadır.

Vatandaşlar çevrenin korunmasına büyük katkı sağlayabilirler. İnsanlar sorunlar hakkında bilgi sahibi ve bilinçli olduklarında, doğanın durumunu iyileştirecek çalışmalar yapabilirler.

Örneğin şunları yapabiliriz:

- Enerji ve suyu bilinçli kullanarak tasarruf etmek;
- Çöpleri ayırmak ve geri dönüşüm yapmak, böylece atık miktarını azaltmak;
- Ağaç dikmek ve parklar ile yeşil alanlara özen göstermek;
- Nehirlerin ve sahillerin temizlenmesi gibi çevre etkinliklerine ve projelerine katılmak.

Bu faaliyetlerden hangilerinin en büyük etkiye sahip olduğunu düşünüyorsun? Nedenini açıklayınız.

Vatandaşların aktif katılımı önemlidir; çünkü hep birlikte hareket ettiğimizde büyük değişimler gerçekleştirebiliriz. Doğaya ve diğer insanlara karşı sorumluluk ve dayanışma duygusu, bizim ve gelecek nesillerin daha temiz, daha güvenli ve daha sağlıklı bir çevrede yaşamasına yardımcı olmaktadır.

Yarın doğayı korumaya yardımcı olmak için ne yapacaksın?
Evinde hangi alışkanlıklar çevrenin korunmasına yardımcı olabilir?

Sence güneş panelleri neden çatılara kurulmaktadır?

Keşfettim

Çevrenin korunması yalnızca kurumların görevi değil, aynı zamanda her bireyin kişisel sorumluluğudur. Bilgi ve davranışlarımızla her birimiz daha iyi bir dünya için çözümün bir parçası olabiliriz. Bilgi tek başına yeterli değildir. Gerçek değişim, bilgiyi sorumlu davranışlara ve somut eylemlere dönüştürdüğümüzde başlamaktadır.

Daha Fazla Öğren

Bir şirket, Doshnica Nehri üzerinde, Koşuf Dağı'nda küçük hidroelektrik santralleri inşa etmeyi planlamıştır. Belediye ve yetkili kurumlar bu inşaatı onaylamıştır. Ancak doğayı koruma dernekleri bu karara katılmamıştır.

Bu kuruluşlar, hidroelektrik santrallerinin inşasının nehir ekosistemini, balık yaşamını ve diğer endemik türleri tehdit edeceği konusunda uyarıda bulunmuşlardır. Dernekler protestolar, ulaşım yollarını kapatma eylemleri ve kamu etkinlikleri düzenlemiş, hatta projeye karşı dava açmışlardır. Gösterdikleri direnç sayesinde şirketin makineleri inşaat alanından çekilmiş ve proje durdurulmuştur. Bu örnek, vatandaşların ve çevre koruma kuruluşlarının, özellikle doğanın korunması söz konusu olduğunda, kurumların kararlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

BENİ TARA!

UNICEF gönüllülük girişimi, gençlerin yeni deneyimler kazanmaları için çok iyi bir fırsattır. Bu girişim sayesinde gençler; yeni multimedya becerileri, yazma becerileri, organizasyon ve iletişim becerileri, araştırma ve analiz becerileri, ayrıca problem çözme, ekip çalışması, liderlik, duygusal zekâ ve daha birçok beceriyi geliştirebilmektedirler.

Gönüllüler, kendi görüşlerini ve fikirlerini ifade etme imkânı bulmakta, ayrıca tüm çocukların ve gençlerin haklarının ve refahının geliştirilmesine yönelik faaliyetlere katılabilmektedirler.

Etkinlik

Etkinlik 1

"Bilgiden Eyleme"

- 3-5 öğrenciden oluşan küçük gruplara ayrılınz.
- Verilen çevre sorunlarından birini seçiniz:
 - "Plastik kirliliği" – Plastik atıklar nehirlerde ve okyanuslarda birikmekte ve hayvanlara zarar vermektedir.
 - "Hava kirliliği" – Duman ve gaz salınımları havayı sağlıksız hâle getirmektedir.
 - "Ormanların yok edilmesi" – Ağaçların kesilmesi hayvanları ve iklimi tehdit etmektedir.
 - "Aşırı su tüketimi" – Gereğinden fazla su kullanımı insanların sağlığını ve doğayı etkilemektedir.
- Grupların görevi:
Her grup seçtiği sorunu araştırarak ve bu sorunun neden önemli olduğunu açıklayacaktır.
Bu sorundan hangi sonuçlar ortaya çıkmaktadır?
Daha sonra her grup çözüm önerileri sunacaktır: Her öğrencinin sorunun çözümüne yardımcı olmak için yapabileceği üç somut ve uygulanabilir etkinlik.
- Sunum:
Her grup çalışmasını sınıf önünde 5 dakika boyunca sunacaktır.
Daha sonra hafta boyunca önerilen etkinliklerden birini uygulayacaktır.

Etkinlik 2

Bir Yetişkinle Röportaj

- Bir yetişkin seçiniz (anne-baba, büyükanne, öğretmen veya komşu).
- Yetişkinle aşağıdaki üç soruyu sorunuz:
 - "İlkokulda okurken doğa hakkında neler öğrendiniz?"
 - "Siz e göre günümüzdeki en büyük çevresel sorun nedir?"
 - "Toplumumuzdaki insanlar nasıl yardımcı olabilir?"

Etkinlik

3. Yetişkinin cevaplarını yazınız.
4. Bu öneri ve fikirlerin bir kısmını günlük yaşamında nasıl uygulayabileceğini düşününüz.

Etkinlik 3

Aktif vatandaşlık yalnızca çevre ile ilgili çalışmalarla gösterilmez; aynı zamanda demokratik süreçlere katılım yoluyla da gösterilmektedir. Günümüzde giderek daha az insan oy kullanmaktadır. Bu durum, bu hak için mücadele eden insanlara karşı bir saygısızlık mıdır?

Oy kullanma hakkımızı kullanırken hangi sorumluluklara sahibiz?

İkişerli gruplar hâlinde şu mesajla ilgili bir poster veya PowerPoint sunumu hazırlayınız:

"Oy kullanmak neden önemlidir?"

Oy kullanmanın neden önemli olduğunu açıklamak için görseller ve kelimeler kullanınız.

Daha sonra posterlerinizi okulda sergileyiniz veya sosyal medyada ve ailelerinizle paylaşınız.

Ponder girişimi Bitola'da özellikle gençlere yönelik kültürel etkinlikler, fuarlar, değişim programları ve çizgi roman yayımlama çalışmaları düzenlemektedir. Kadın yazarların eserlerinin yaygınlaşmasını sağlamak ve edebiyatta ve toplumda kadın seslerinin daha fazla yer almasını teşvik etmek amacıyla Spodeli Avtorka girişimi de faaliyet göstermektedir. Kadın yazarlara ait kitaplar toplanmakta ve kamu kütüphanelerine, gençlik merkezlerine ve kültür merkezlerine bağışlanmaktadır. Böylece kitap, fikir ve düşünce paylaşımı sağlanmaktadır. Bu girişim 2021 yılında başlamıştır. İlk kitaplar Bitola Şehir Kütüphanesine bağışlanmış, bugüne kadar ise 15 şehir ve yerleşim yerinde yaklaşık 2.000 kitap bağışlanmıştır. Proje, Stella Ağı – Eşit Fırsatlar Derneği aktivistleri tarafından yürütülmektedir.

Etkinlik 4

Toplumda bir sorun araştırınız ve çözüm olarak bir aktivizm önerisi geliştiriniz.

Adımlar:

Gruplara ayrılınız ve bir konu seçiniz:

- Okul bahçesinin temizlenmesi
- Engelli çocuklara yardım edilmesi
- Sosyal açıdan dezavantajlı kişilere destek verilmesi

Gerçek yaşam örneklerini araştırınız ve hiç kimsenin harekete geçmemesi durumunda neler olacağını belgeleyiniz.

"Bizim etkinliğimiz bu sorunu nasıl değiştirebilir?" konulu kısa bir video veya sunum hazırlayınız.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Doğanın korunmasına yardımcı olabilecek üç günlük alışkanlık belirt.
2. Eğitimin bir vatandaş için neden önemli olduğunu açıkla.
3. Evde önerebileceğin iki değişikliği belirtiniz ve neden önemli olduklarını açıkla.
4. Hava kirliliği suyu etkileyebilir mi? Ormanların kesilmesi ile iklim değişiklikleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
5. Yaşadığın toplumda doğanın korunmasını teşvik edecek küçük bir kampanya fikri tasarla.
6. İnsanların davranışlarını değiştirmek için eğitim yeterli midir, yoksa başka bir motivasyona da ihtiyaç var mıdır? Görüşünü açıklayınız ve motivasyona örnekler ver (kişisel örnek, akranlar, medya, ödüller).

Hakların koruyucusu ve düzenin sağlayıcısı olarak devlet

"Yasalar olmadan insanlar vahşi hayvanlar gibidir; yasalarla ise özgür ve güvende olurlar."

- Montesquieu

Düşünelim

Devlet güvenliği ve düzeni sağlamasaydı ne olurdu, bunun sonuçları neler olurdu? Çevrende kurallara uyulmasını ve güvenliğin sağlanmasını hangi insanlar ve kurumlar sağlamaktadır?

Devletin Rolü

Demokratik toplumlarda devletin görevi, bütün vatandaşların özgür, güvenli ve onurlu bir şekilde yaşayabilecekleri koşulları oluşturmaktır. Devletin en önemli görevlerinden ikisi şunlardır:

1. Vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumak;
2. Kamu güvenliğini ve düzenini sağlamak.

Bu iki görev birbiriyle bağlantılıdır: Vatandaşlar güvende olmadığında gerçek özgürlük olmaz, devlet vatandaşların haklarını ihlal ettiğinde ise gerçek güvenlik sağlanamaz.

Vatandaşların Hak ve Özgürlüklerinin Korunması

Her insan doğuştan sahip olduğu bazı haklara sahiptir – yaşama hakkı, özgürlük hakkı, eşitlik hakkı, özel hayatın gizliliği hakkı, ifade özgürlüğü, din ve inanç özgürlüğü, protesto hakkı ve daha birçok hak. Bu haklar Anayasa ile güvence altına alınmıştır ve cinsiyet, yaş, etnik köken veya din ayrımı yapılmaksızın bütün vatandaşlar için geçerlidir. Günümüz toplumunda özellikle özel hayatın gizliliği hakkı büyük önem taşımaktadır: Hiç kimse senin iznin olmadan seni görüntüleyemez, fotoğrafını çekemez, sana ait içerikleri paylaşamaz veya telefon ve internet aracılığıyla bilgilerini toplayamaz.

Devlet vatandaşların haklarını nasıl korumaktadır?

Bu hakların korunabilmesi için devletin onları aktif olarak güvence altına alması gerekmektedir. Bunu çeşitli **kurumlar ve mekanizmalar** aracılığıyla gerçekleştirmektedir:

MECLİS

Vatandaşları ayrımcılıktan, şiddetten ve kötüye kullanımdan koruyan yasalar çıkarır.

MÜFETTİŞLER

Yasaların okullarda, kamu kurumlarında, hastanelerde ve şirketlerde uygulanıp uygulanmadığını denetlerler.

AYRIMCILığA KARŞI KORUMA KOMİSYONU

Eşitsizlik ve adaletsiz muamele durumlarında gerekli işlemleri yürütür.

MAHKEMELER

Adli yargılama sürecini sağlar ve kural ihlali yapanları cezalandırır.

OMBUDSMAN

Hakları ihlal edildiğinde vatandaşlara yardımcı olur.

Oku, düşün ve tartış!

Kuralsız Bir Gün

Miromdom şehrinde bir gün bütün hizmetler çalışmayı durdurmuştu: polis, itfaiye, trafik hizmetleri ve belediye.

Ayşe (13), okula gitmek üzere yola çıktığında hemen bir kargaşa olduğunu fark etti. Arabalar durmuyor, yayalar ne zaman karşıya geçeceklerini bilmiyor ve öğrenciler birinin izinleri olmadan fotoğraflar paylaşması nedeniyle tartışıyorlardı. Daha sonra oyun alanının yakınında küçük bir yangın çıkmıştı, ancak müdahale edecek kimse yoktu. İnsanlar kendi başlarına birbirlerine yardım etmeye çalışıyorlardı.

Akşam olduğunda hizmetler yeniden çalışmaya başlamış ve Ayşe, devletin düzeni sağlamasının ve vatandaşların haklarını korumasının ne kadar önemli olduğunu anlamıştı.

Sence günün hangi bölümü insanlar için en tehlikeliydi? Neden?

Sence okulda şikâyet edecek kimsenin olmaması öğrencilerin kendilerini nasıl hissetmelerine neden olmuştur?

Kendini bu olayı haber yapan bir gazeteci olarak düşün. 3-4 cümle yazınız:

- Ne olmuştu?
- O gün hangi hizmetler çalışmamıştı?
- Bu durum vatandaşlar için neden tehlikeliydi?

Devlet Hakları Korumazsa Ortaya Çıkabilecek Sonuçlar

Devlet vatandaşların haklarını korumadığında toplum ciddi sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadır. Adaletsizlik yayılmakta ve çoğu zaman gücün kötüye kullanılması ortaya çıkmaktadır. Ayrıca vatandaşlar, kendilerini koruması gereken kurumlara olan güvenlerini kaybetmektedirler. Böyle bir ortamda ayrımcılık ve eşitsizlik artmakta, toplum ise istikrarsız hâle gelmekte ve çatışmalara daha açık olmaktadır. Güvenlik ve hakların korunması olmadan insanların özgürce yaşamaları, öğrenmeleri, çalışmaları ve geleceklerini planlamaları zorlaşmaktadır.

BENİ TARA!

"Eğer ... olursa nereye başvurmalıyım?"
Tara ve günlük yaşamda hangi kurumun seni koruduğunu keşfet.

Güvenli Şehir, Güvenli Devlet "Güvenli Şehir" sistemi, yol güvenliğini artırmak ve kurallara uyulup uyulmadığını takip etmek amacıyla uygulanmaktadır.

Bir şeyin çalınırsa kime başvurabilirsin?

Bireysel hakların belirli sınırları vardır. Örneğin, ifade özgürlüğü başkaları hakkında yalan bilgiler yayma hakkını içermez.

Bir Sorunu Nasıl Bildirebilirim?

- Adım 1: Sorunun fotoğrafını çekiniz. (Örneğin: kırık bir bank, yoldaki çukur, çöpler)
- Adım 2: Hangi kurum sorumludur? (Belediye / Temizlik Hizmetleri)
- Adım 3: Sorunu kibar bir şekilde bildirdiğiniz ve çözüm talep ettiğiniz kısa bir e-posta veya tweet yazınız.

Devlet güvenliği ve düzeni sağlamasaydı hangi sonuçlar ortaya çıkardı?

- Trafikte kargaşa yaşanması;
- Suç oranının artması;
- Kurumlara olan güvenin azalması;
- Herkesin kendisini güvensiz hissetmesi;
- İnsanların dışarı çıkmaktan korkması.

Çevrenden, barışa ve düzene katkı sağlayan insanlara veya kurumlara örnek yazınız. (Örneğin: okul rehber öğretmeni, mahalle topluluğu, sivil toplum kuruluşları, gönüllüler...)

"Bir Eylem Planı Oluştur" – Hak ihlali veya okulda bir kargaşa ile karşılaşırsan neler yapacağını içeren kısa bir plan hazırlayınız.

Özgürlük ve Güvenlik Arasındaki İlişki

Bu iki görev farklı olsa da birbirine bağlıdır.

Bir yandan devlet, insanların kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ortam oluşturmalıdır. Diğer yandan ise bu güvenliği sağlarken hak ve özgürlükleri gerekli olandan daha fazla sınırlandırmamaya dikkat etmelidir.

- Polis, trafiği düzenleme hakkına sahiptir; ancak ayrımcı davranma hakkına sahip değildir.
- Devlet, kamu güvenliği için bazı önlemler alabilir; ancak haklı bir neden olmadan ifade özgürlüğünü sınırlandıramaz.

Bu nedenle demokratik bir toplumda her zaman bir denge aranır: Devlet güvenliği garanti altına alırken, aynı zamanda her vatandaşın haklarını da korumalı ve bunlara saygı göstermelidir.

Daha Fazla Öğren

MVR Kırmızı Düğme (Red Button) adlı özel bir uygulama ve internet sitesi bulunmaktadır. Burada herkes (isterse ismini belirtmeden de) çevrim içi şiddet, nefret söylemini veya çocukların internette kötüye kullanılmasını bildirebilir.

Görev: MVR'nin "Kırmızı Düğme" sayfasını açınız ve bildirilebilen üç şiddet türünü inceleyiniz. Örnek olarak sistemde şu kategoriler bulunmaktadır: Kötüye kullanım bildirimi, Nefret suçu, Şiddete teşvik / şiddet çağrısı. Sınıf arkadaşlarınızla tartışınız:

Devletin yalnızca sokaklarda değil, internette de var olması neden önemlidir?

Güvenliğin ve Düzenin Sağlanması

Polis: Suçu ve şiddeti önler, vatandaşları tehlikelere karşı korur.

İtfaiye ve kurtarma ekipleri: Yangın, sel, trafik kazaları ve diğer acil durumlarda müdahalede bulunurlar.

Trafik kuralları ve denetimler: Yayaaların, araçların ve bisikletlilerin güvenliğini korur. Bunlar olmadan sokaklarda kargaşa yaşanır. Trafik polisi ve belediye hizmetleri, sokakların herkes için güvenli olmasını sağlamaktadır.

"Kırmızı Düğme" uygulaması, çocukların kötüye kullanılması*, nefret suçları, şiddete çağrı ve insan ticareti ile ilgili her türlü bilgi veya ihbarın bildirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Daha fazla bilgi için aşağıdaki bağlantıyı inceleyiniz: <http://redbutton.mvr.gov.mk/>

Keşfettim

Hakların ve özgürlüklerin korunması, vatandaşların güvenliğinin sağlanması ve günlük yaşamda düzenin oluşturulması, her demokratik toplumun temelini oluşturmaktadır. Devlet bu görevleri yerine getirdiğinde vatandaşlar özgür, güvenli ve kurumlara güven duyarak yaşamaktadırlar. Bu görevler ihmal edildiğinde ise ortaya çıkan sonuçlardan herkes etkilenmektedir.

Etkinlik

Etkinlik 1

Gruplara ayrılınız. Grubunuz bir "Araştırma Ekibi" olacaktır. Belediyenizde bulunan şu kurumlardan birini seçiniz: (Polis Karakolu, Sağlık Merkezi, Belediye veya Sosyal Hizmet Merkezi).

Göreviniz:

"Bu kurum bana nasıl yardımcı oluyor?" başlıklı kısa bir video veya poster hazırlayınız.

Şunları içermelidir:

1. Kurumun bir fotoğrafı veya çizimi;
2. Tam olarak ne iş yapmaktadırlar? (Onların süper gücü)
3. Telefon numarası veya onlarla nasıl iletişime geçilebileceği.

Etkinlik 2

(İkili çalışma)

Aşağıdaki durumları iki sütuna ayırınız:

"Hak ihlali" veya "Güvenlik eksikliği"

1. Birisi Instagram hesabını hackliyor.
2. Okulun önündeki trafik ışıkları üç gündür çalışmıyor.
3. Müdür, sigara içilmesini önlemek amacıyla tuvaletlere kamera yerleştiriyor. (Tartışınız: Bu güvenlik midir yoksa özel hayatın gizliliğinin ihlali midir?)
4. Polis araçları durduruyor, ancak yalnızca yoksul görünen sürücülerini kontrol ediyor.

Son olarak herkes aşağıdaki cümleyi tamamlasın:

"Devlet ... yapmadığında vatandaşlar için tehlikeli olur."

"Kurumların rolü hakkında ne öğrendim?"

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Bu derste devletin hangi iki temel rolü ele alınmıştır?
2. Güvenlik ve özgürlük birbirleriyle nasıl ilişkilidir?
3. Eğer okulunda bir öğrenci ait olduğu grup nedeniyle ayrımcılığa uğrarsa, hangi kurumlar ona yardımcı olabilir?
4. Sana göre bu iki rolden hangisi daha önemlidir – hakların korunması mı yoksa güvenliğin sağlanması mı? Görüşünü açıkla.
5. Grup hâlinde tartışınız: "Artan güvenlik bazen özgürlüğün azalması anlamına gelebilir mi?" Örnekler veriniz ve bu iki değer dengelebileceği bir çözüm bul.
6. Okul koridoru için "Haklarım ve Güvenliğim" başlıklı bir poster hazırla. Posterde şunları göster: bir önemli vatandaşlık hakkı, kamu düzenini sağlayan önemli bir hizmet ve bunların senin için neden önemli olduğuna dair kısa bir açıklama.

Kamu Malları ve Hizmetleri

"Ortak yarar, her güçlü devletin temelidir."

- Aristoteles

Düşünelim

Bütün okullar veya parklar özel olsaydı ne olurdu?
Yaşadığınız toplumda ortak yararı oluşturan şeyler nelerdir?

Ortak Yarar Neyi İfade Eder?

En önemli antik filozoflardan biri olan Aristoteles, devletin yalnızca yönetmek için değil, herkes için iyi bir yaşam sağlamak amacıyla var olduğuna inanıyordu. Bütün vatandaşlar için yararlı olan şeyler – güvenlik, eğitim, temiz hava gibi – ortak (genel) yarar olarak adlandırıyoruz.

Ortak yarar, kamu hizmetleri ve kamu malları aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu, yalnızca bir kişiye değil, hepimize aittir.

Kamu Hizmetleri

Kamu hizmetleri, devletin eşit fırsatlar sağlamak amacıyla düzenlediği ve finanse ettiği (vergilerimiz aracılığıyla) faaliyetlerdir. Bunlar cinsiyet, yaş veya ekonomik durum fark etmeksizin herkes için erişilebilir durumdadır. Kamu hizmetlerine örnekler:

- Eğitim: öğretmenler, ücretsiz ders kitapları, öğrenciler için ulaşım;
- Sağlık: doktorlar, aşı hizmetleri, ambulans;
- Kültür: ücretsiz etkinlikler, Kültür Bakanlığı tarafından desteklenen festivaller;
- Sosyal yardım: maddi açıdan zor durumda olan ailelere ve kişilere destek sağlanması.

Eğitim Bakanlığı, okullara ücretsiz ders kitapları dağıtmaya başlamıştır – öğrenciler için bir kamu hizmeti.

Bazı belediyelerde öğrenciler, toplu taşıma araçlarıyla okula ücretsiz ulaşım hizmeti almaktadırlar.

Devlet ve yerel yönetimler, herkesin katılımına açık olan Bela Noč, Zlatno Slavejce gibi ücretsiz kültürel etkinlikler ve festivaller düzenlemektedirler.

Ulusal portal usluga.gov.mk gibi dijital kamu hizmetleri sayesinde vatandaşlar, mobil uygulamalar aracılığıyla kimlik kartları ve diğer belgeleri alabilmektedirler.

Oku, düşün ve tartış!

Nadya'nın mahallesinde bir akşam sokak aydınlatmaları çalışmayı durdurdu. Başlangıçta bu eğlenceli görünüyordu, ancak kısa süre içinde sorunlar ortaya çıktı: Anne ve babalar endişelenmeye başladı, sürücüler yayaları görmekte zorlandı ve çocuklar dışarıda oyun oynamayı bıraktı. Vatandaşlardan gelen bildirimlerin ardından belediye bir ekip gönderdi, eski kabloları değiştirdi ve sokak lambaları yeniden çalışmaya başladı. Bu olay, sokak aydınlatmasının güvenliği ve günlük yaşamı etkileyen bir kamu malı olduğunu göstermektedir.

1. Sokak aydınlatması neden Nadya'nın özel mülkü değil de bir kamu malıdır?
2. Bir kamu malı çalışmayı durdurduğunda hangi sorunlar ortaya çıkabilir?
3. Sokak aydınlatmasının bakımını kim yapmalıdır?
4. Vatandaşlar bu tür durumlarda nasıl yardımcı olabilir?

Kamu Malları

Kamu malları, herkesin kullanabileceği ve devletin bakımını üstlendiği alanlar veya kaynaklardır. Bunlar herkes için erişilebilirdir ve hiç kimse bunların kullanımından mahrum bırakılamaz. Kamu mallarına örnekler:

- Altyapı: yollar, köprüler, kaldırımlar;
- Çevre: şehir parkları (örneğin: Karpoş Parkı veya Üsküp Şehir Parkı), kamu temizliği;
- Güvenlik: kamu düzeni ve huzuru.

Devlet bu kamu mallarıyla ilgilenmezse yollar zarar görebilir, sokaklar kirlenebilir ve kamusal alanlar işlevsiz hâle gelebilir.

Devlet ve belediyeler kamu mallarıyla ilgili sorunlara (örneğin: yoldaki çukurların giderilmesi veya sokak aydınlatmalarının onarılması gibi) nasıl müdahale etmektedir?

Halk kütüphanesi bir "hibrit"tir. Binanın kendisi ve okuma alanı bir kamu malıdır, ancak kitap ödünç alma süreci ve kütüphanecinin sağladığı yardım bir kamu hizmetidir.

Şehir havuzu – su ve alan bir kamu malıdır, ancak yüzme dersleri bir kamu hizmetidir.

Özel hastane = kamu hizmeti değildir.

Özel havuz = kamu malı değildir.

Kamu hizmetleri, her çocuğun kendi imkânları ne olursa olsun katılım sağlayabilmesini güvence altına almalıdır.

Kamu hizmetlerinin gerçek değeri, en hassas durumda olan bireylere nasıl destek sağladıklarıyla anlaşılmaktadır.

- Tekerlekli sandalye rampaları yalnızca bir "beton yapı" değildir – onlar erişilebilirliktir.
- Sesli trafik ışıkları yalnızca bir "ses" değildir – onlar görme engelli bireyler için bağımsızlıktır.

Karpoş'ta Yeni Bir Park Açıldı

Belediye, oyun alanları ve yeşil alanların bulunduğu yeni bir park açtı. Bu alan ücretsizdir ve herkesin kullanımına açıktır – bir kamu malıdır.

Çevrende bulunan hangi kamu malı veya kamu hizmeti herkes için yeterince erişilebilir değildir?

Tür	Örnek	Ne sağlar?	Olmadığında ortaya çıkan sonuçlar
Kamu hizmeti	Temel eğitim 	Bütün çocuklar öğrenir, bilgi ve geleceğe yönelik beceriler kazanırlar.	Çocukların büyük bir kısmı eğitimsiz kalır, çalışma ve gelişim fırsatları azalır.
Kamu hizmeti	Kamu sağlığı 	Vatandaşlar hastalandıklarında tedavi, aşı ve sağlık hizmeti alırlar.	Daha fazla hastalık, daha yüksek ölüm oranı ve özellikle yoksullar için daha düşük yaşam kalitesi ortaya çıkar.
Kamu malı	Yollar ve köprüler 	İnsanların ve malların ülke içinde güvenli ve hızlı hareket etmesini sağlar.	Hasarlı yollar, trafik kazaları, yavaş ulaşım ve şehirler arasında zayıf bağlantılar ortaya çıkar.
Kamu malı	Parklar ve çocuk oyun alanları 	Çocuklar ve yetişkinler için dinlenme, sosyalleşme ve oyun alanı sağlar.	Oyun ve dinlenme alanı olmaz, çocuklar daha fazla zamanlarını kapalı alanlarda geçirirler.

Daha Fazla Öğren

Sokak aydınlatmaları en eski kamu mallarından biri olarak kabul edilmektedir – daha 17. yüzyılda Paris ve Londra, suç oranını azaltmak amacıyla sokak lambalarını kullanmaya başlamıştır. Skopje şehrinde yaklaşık 33.000 sokak lambası bulunmaktadır – bunların tamamı kamu mallarının bir parçasıdır. Bütün kamu hizmetleri ve kamu malları vergilerle finanse edilmektedir. Bu da para kazanan herkesin dolaylı olarak okullara, hastanelere, parklara ve yollara yatırım yaptığı anlamına gelmektedir.

Keşfettim

Kamu hizmetleri ve kamu malları, tüm vatandaşların daha iyi ve daha güvenli bir yaşam sürmelerini sağlamaktadır. Eğer bunlar var olmasaydı toplum daha eşitsiz hâle gelir ve günlük yaşam çok daha zor olurdu. Bu nedenle devletin, ortak yarara hizmet eden bu sistemleri koruma ve geliştirme sorumluluğu vardır.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Kamu hizmeti ile kamu malı arasındaki farkı açıklayınız. Her biri için yaşadığınız toplumdan bir örnek ver.
2. Durum: Mahallenizde sokak aydınlatmaları çalışmayı durdurmuştur. Belediye ve vatandaşlar nasıl hareket etmelidir?
3. Yolda çukurlar varsa belediye ne yapmalıdır?
4. Şehrinizde kamu hizmetleri ve kamu malları olmasaydı nasıl görüneceğini anlatan kısa bir hikâye yaz veya bir poster hazırla.
5. Devletin kamu hizmetleri ve kamu malları sağlamak için yeterince çaba gösterdiğini düşünüyor musun? Görüşünüzü açıkla.
6. Kamu malı ile kamu hizmeti arasındaki farkları açıklayan bir QR poster tasarla.

Etkinlik 1**Sınıfta Tartışma**

Konu 1: "Toplu taşıma bütün vatandaşlar için tamamen ücretsiz olmalı mıdır?"

- Grup A (EVET): Bunun kirliliği azaltacağını ve yoksul insanlara yardımcı olacağını savunur.
- Grup B (HAYIR): Bunun devlet için çok pahalı olduğunu ve paranın hastanelere aktarılması gerektiğini savunur.

Konu 2: "Bütün kamu hizmetleri internet üzerinden erişilebilir olmalı mıdır?"

- Grup A (EVET):
İddia: Kamu hizmetlerinin internet üzerinden erişilebilir olması, kamu yönetimini daha verimli ve daha hızlı hâle getirecektir.
- Grup B (HAYIR):
İddia: Her vatandaşın internet erişimi veya dijital becerileri yoktur, bu nedenle bazı insanlar dışlanabilir.

Tartışma Kuralları

- **Konuşmacılara saygı**
 - Birisi konuşurken söz kesilmez.
 - Nazik ve uygun bir dil kullanılır.
- **Açık ve kısa argümanlar**
 - Her takım, mantıklı, anlaşılır ve konuyla ilgili argümanlar sunar.
- **Konuşma süresi**
 - Her takımın kesintisiz konuşması için belirli bir süresi vardır (örneğin 2–3 dakika).
- **Karşı argüman sunma**
 - Sunumdan sonra diğer takım, hakaret etmeden gerçekler veya mantıklı karşı argümanlarla cevap verme hakkına sahiptir.
- **Kanıtlar ve örnekler**
 - Argümanlar günlük yaşam örnekleri, deneyimler veya toplumsal mantık ile desteklenmelidir.
- **Moderatörün rolü (öğretmen)**
 - Süreyi takip eder, söz verir, gerektiğinde tartışmaları sakinleştirir ve adil bir ortam sağlar.
- **Son konuşmalar**
 - Her takımın sonuç için kısa bir süresi vardır (1 dakika).
- **Kazanan**
 - Belirlenen ölçütlere göre (mantık, uygunluk, nezaket) daha açık, daha güçlü ve daha uygulanabilir argümanlar sunan takım kazanır.

Seviye 4: Proje Görevi "Benim Belediyem"

Üç kişilik gruplar hâlinde mahallenize çıkınız.

1. Zarar görmüş bir kamu malının fotoğrafını çekiniz (veya çiziniz).
(Kırık bir bank, yoldaki çukur, dolu bir çöp kutusu gibi)
2. Belediye başkanına kısa bir "Eylem Önerisi" yazınız:
 - Sorun nedir?
 - Bunun düzeltilmesi neden önemlidir?
 - Siz öğrenciler olarak nasıl yardımcı olabilirsiniz? (Örneğin: temizlik etkinliği)

Dijital kamu hizmetleri için QR kodları veya posterler hazırlayınız ve bunları okulda diğer kişilerle paylaşınız.

Piyanın Düzenlenmesi ve Dış Politika

"Piyasa etkili olabilir, ancak her zaman adil olmayabilir - bu nedenle devlet gerektiğinde müdahale etmelidir."

- John Maynard Keynes

Düşünelim

En sevdiğin çikolatayı satın almak için mağazaya gittiğini düşün, ancak son kullanma tarihinin geçmiş olduğunu fark ediyorsun. Kendini nasıl hissederdin? Ne yapardın?
Ülkemizdeki şarap üreticileri, artık Avrupa pazarına şarap ihraç edemezse ne olurdu?

Devlet Günlük Yaşamımızla Nasıl İlgilenir

Devlet yalnızca yasalar çıkarmak için var değildir. Vatandaşları günlük yaşamda da korur - yiyecek satın alırken, seyahat ederken, eğitim alırken veya yabancı devletlerle iş birliği yaparken. Piyasanın düzenlenmesi ve dış politika, devletin ekonomide adil kuralların bulunmasını ve dünyadaki diğer ülkelerle barışçıl, yararlı ilişkiler kurulmasını sağladığı iki önemli görevdir. Piyasada kargaşanın yaşandığını ve komşu ülkelerle ticaretin, seyahatin ve iş birliğinin olmadığını düşün. Böyle bir durumda günün nasıl geçerdi?

Piyanın Düzenlenmesi

Piyanın düzenlenmesi, devletin şirketlerin piyasada satış yaparken ve üretimde bulunurken uymaları gereken kuralları belirlemesi anlamına gelmektedir. Böylece tüketicileri korumak amacıyla dolandırıcılıkların, tehlikeli ürünlerin ve adil olmayan fiyatların önüne geçilmektedir. Devlet satın aldığımız her şeyi üretmez; ancak satın aldığımız ürünleri dört temel mekanizma aracılığıyla denetlemektedir:

1. Fiyat kontrolü: Temel ürünlerin (ekmek, yağ, ilaçlar) sıradan insanlar için çok pahalı hâle gelmesini önlemek;
2. Tüketicilerin korunması: Eğer bozulmuş bir yoğurt satın alırsan şikâyet etme hakkına sahipsin ve ilgili fabrika veya mağaza cezalandırılabilir;
3. Hijyen ve kalite: Müfettişler restoranların temiz olup olmadığını ve oyuncakların çocuklar için güvenli olup olmadığını denetlemektedir;
4. Tekellerden korunma: Devlet, bir şirketin bir ürünün tek satıcısı olmasını yasaklamaktadır; çünkü böyle bir durumda o şirket istediği fiyatı belirleyebilir (buna adil rekabet denilmektedir).

Devlet Piyasa Müfettişliği, bozulmuş veya güvenli olmayan ürünler satan mağazalara ceza vermektedir.

BENİ TARA!

Kodu taratınız ve yönergelerle uygun olarak "Gerçek Haber" başlıklı etkinliği gerçekleştiriniz.

Oku, düşün ve tartış!

Mahallendeki bir markette son kullanma tarihi geçmiş veya zehirlenmeye neden olabilecek bakteriler içeren yiyeceklerin satıldığını düşün.

- Güvenli olmayan yiyecekleri tespit edip piyasadan kaldıracak bir denetimin bulunması neden önemlidir?
- Şirketler kendilerini kimsenin denetlemediğini bilseydi, fiyatlar ve kalite üzerinde ne gibi etkiler ortaya çıkardı?
- Yüksek fiyatlardan ve kalitesiz ürünlerden hangi vatandaş grupları en fazla etkilenirdi?

Dış Politika

Dış politika, bir devletin diğer devletlerle nasıl davrandığını ve iş birliği yaptığını göstermektedir.

Buna şunlar dahildir:

- **Anlaşmalar** – Devletlerin kurallar ve iş birliği konusunda uzlaşmaları;
- **Diplomasi** – Devlet temsilcilerinin sorunları çatışma olmadan çözmek amacıyla görüşmeler yapmaları ve müzakerelerde bulunmaları;
- **Ticaret** – Devletler arasında mal alım ve satımı yapılması;
- **Uluslararası kuruluşlara katılım** – Devletlerin önemli konular üzerinde iş birliği yaptığı **Birleşmiş Milletler (BM)** veya **Avrupa Birliği (AB)** gibi kuruluşlar.

Dış politika; barışın, iş birliğinin, mal ve fikir alışverişinin sağlanması açısından önemlidir. Ayrıca devletin ekonomik ve siyasi olarak ilerlemesine de katkı sağlamaktadır.

Ülkemiz ve Dünya

Ülkemiz, komşu ülkelerle iş birliği yapmayı ve **Avrupa Birliği'ne (AB)** yaklaşmayı hedeflemektedir. Böylece ticaret, istihdam, eğitim ve seyahat alanlarında daha fazla fırsat ortaya çıkmaktadır. Eğer komşu ülkelerden biriyle diplomatik ilişkiler kesilirse, ticaret durabilir, ürünlerin fiyatları artabilir ve sınırın iki tarafındaki vatandaşlar arasındaki ilişkiler kötüleşebilir.

Ülkemiz **Avrupa Birliği ile diplomatik ilişkilerini kesserse**, bu durum mali desteğin kaybedilmesi, seyahat şartlarının daha zor hâle gelmesi ve ekonomi üzerinde ciddi olumsuz etkilerin ortaya çıkması anlamına gelecektir.

Hükümet, kriz dönemlerinde aşırı fiyat artışlarını önlemek amacıyla un, yağ ve ekmek gibi temel ürünler için çoğu zaman azami fiyat uygulaması getirmektedir.

Vatandaşların sağlığını korumak ve olası olumsuz sonuçları önlemek amacıyla her yıl binlerce denetim yapılmakta ve tonlarca güvenli olmayan gıda ürünü imha edilmektedir.

Gelişmiş ülkelerle aynı standartlara sahip olmak ve destek almak amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) üyesiyiz ve Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmayı istemekteyiz.

Ticaret anlaşmaları, Makedonya şarabının veya ajvarın Almanya'da yüksek gümrük vergileri olmadan satılabilmesini sağlamaktadır.

İşlev	Nasıl uygulanır? (Araçlar)	Olmadığında ortaya çıkan sonuçlar
Piyyasanın düzenlenmesi	Denetimler, cezalar, fiyatlarla ilgili yasalar	Zehirlenmeler, dolandırıcılıklar, aşırı yüksek fiyatlar
Dış politika	Anlaşmalar, büyükelçilikler, AB/BM üyeliği	Sınırların kapanması, çatışmalar, ihracatın olmaması

Keşfettim

Piyyasanın düzenlenmesi, güvenli ürünler ve adil fiyatlarla vatandaşları korumaktadır. Dış politika ise barışı, iş birliğini ve gelişim fırsatlarını oluşturmaktadır. Bu görevler birlikte, vatandaşların günlük yaşamını daha mutlu ve daha güvenli hâle getirmektedir.

Daha Fazla Öğren

2023 yılında ülkemizdeki müfettişler, bakteri içeren ithal et ürünlerini tespit etmiş ve vatandaşları korumak amacıyla bunları hemen mağazalardan toplatmışlardır.

Etkinlik 1

40 Dakikalığına Bakanlar

İki büyük gruba (veya daha fazla küçük gruba) ayrılınız.

- GRUP A: "Gıda ve Piyasa Ajansı"

Görev: Siz müfettişsiniz. Popüler bir cips fabrikasının ucuz ve zararlı yağ kullandığını tespit ettiniz. Büyük kağıda şunları yazınız: Ne yapacaksınız? Hangi yasaları kullanacaksınız? Halkı nasıl koruyacaksınız?

- GRUP B: "Dışişleri Bakanlığı"

Görev: Siz diplomasınız. Komşu ülke aniden bizim şeftali taşıyan kamyonlarımız için sınırları kapatmıştır. Şeftaliler bozulmaya başlamaktadır. Büyük kağıda şunları yazınız: – Sorunu tartışma yaşamadan çözmek için nasıl müzakere edeceksiniz?

Sunum: Her grubun çözümünü sınıf önünde sunmak için beş dakikası olacaktır.

BENİ TARA!

İkişerli gruplara ayrılınız, QR kodunu taratınız ve etkinliği gerçekleştiriniz.

Etkinlik 2

Altı gruba ayrılınız: Üç grup “Piyasanın Düzenlenmesi”, üç grup ise “Dış Politika” konusu üzerinde çalışacaktır.

Göreviniz:

- Devletin bu görevi nasıl yerine getirdiğini açıklayınız – hangi kurumların görev aldığını, hangi yasaların bunu düzenlediğini ve hangi faaliyetlerin yürütüldüğünü belirtiniz.
- Devlet bu görevi yerine getirmezse neler olacağını düşününüz – günlük yaşamdan örnekler kullanınız (piyasa, sınırlar, seyahat, fiyatlar, istihdam).
- Açık ve görsel örneklerle kısa bir sunum veya poster hazırlayınız.
(Örneğin: pazarda bir müfettiş, sınır kapısı, uluslararası bir anlaşmanın imzalanması, BM toplantısı)

Çözümlerinizi sunduktan sonra aşağıdaki sorular üzerinde tartışınız:

- Düzenli ve iyi yürütülen bir dış politikadan en fazla kim yarar sağlar?
- Piyasa düzenlenmezse bundan en çok kim zarar görür?
- Kendinizi bu durumlarda nerede görüyorsunuz – tüketici, gelecekte çalışan biri veya vatandaş olarak mı?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Piyasada denetim yapabilecek kurumlar hangileridir?
2. Tekelin ne olduğunu kendi sözlerinle açıkla ve neden zararlı olduğunu belirt.
3. Devletler arasında iyi bir dış politika, bir okulun yararına nasıl olabilir?
4. Aşağıda verilen durumu analiz et: Güvenli olmayan gıdaların ortaya çıkmasına hangi faktörler neden olmuştur?
2022 yılında ülkemizdeki müfettişler bir dizi skandal ortaya çıkardı. Bazı depolarda son kullanma tarihi geçmiş ürünler bulunmuş, bu ürünlerin üzerine yeni etiketler yapıştırıldığı veya yiyeceklerin sağlıksız koşullarda saklandığı tespit edilmiştir.
5. Temel ürünlerin fiyatlarının denetlenmesinin önemini değerlendir.
6. Kendini dışişleri bakanı olarak hayal et ve komşu ülkelerden biriyle yeni bir iş birliği türü öner.

SÖZLÜK

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi – Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni uygulayan mahkeme.

Avrupa Konseyi – Avrupa'nın en eski uluslararası siyasi kuruluşu olup, kıtadaki insan hakları alanında öncü kuruluştur.

Ayrımcılık – Vatandaşların farklı gruplarına, özellikle etnik köken, din, yaş, cinsiyet veya engellilik temelinde adaletsiz veya önyargılı davranılması.

Başkanlık demokrasisi – En yüksek yetkinin devlet başkanında bulunduğu yönetim biçimi.

Bildiri – Çok önemli bir konuya ilişkin temel ilkeleri ve görüşleri açıklayan resmî açıklama.

Cumhuriyet – En yüksek yetkinin halkta ve halkın seçtiği temsilcilerde bulunduğu, seçilmiş veya atanmış bir cumhurbaşkanının yer aldığı devlet biçimi.

Çocuk Hakları Sözleşmesi – On sekiz yaşını doldurmamış her insanın haklarını güvence altına alan uluslararası anlaşma.

Dayanışma – Güvene dayalı destek duygusu ve bu doğrultuda hareket etme.

Demokrasi – Bir devletin tüm halkı veya uygun şartları taşıyan üyeleri tarafından, genellikle seçilmiş temsilciler aracılığıyla yönetilmesi sistemi.

Demokratik devlet – Yönetimin tüm halk veya uygun şartları taşıyan üyeler tarafından, genellikle seçilmiş temsilciler aracılığıyla gerçekleştirildiği devlet.

Diplomasi – Uluslararası ilişkileri yönetme faaliyeti veya becerisi; genellikle devlet temsilcileri tarafından yürütülür.

Dış politika – Hükümetin diğer devletler veya milletlerle ilişkilerde izlediği strateji.

Federal devlet – Yetkilerin merkezi ulusal yönetim ile bölgesel yönetimler arasında paylaşıldığı, her iki düzeyin de anayasa ile belirlenmiş farklı yetkilere sahip olduğu ve ulusal birlik ile bölgesel özerkliğin sağlandığı devlet yapısı.

Girişim – Vatandaşlar tarafından başlatılan değişiklik önerisi.

Gönüllülük – Gönüllü ve ücretsiz çalışma.

Görev süresi – Demokratik bir toplumda belirli bir yönetim veya idare dönemi.

Haklar – Ahlaki açıdan doğru, hukuken adil veya dürüst olan şeyler.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi – İnsan haklarına ilişkin temel ilke ve görüşleri içeren, genel kabul görmüş resmî bildiri.

Kamu malı – Toplumun tüm üyelerine kâr amacı olmaksızın sağlanan kaynak veya hizmet.

Kamuoyu toplantısı – Vatandaşların kamu yararına ilişkin kararlar hakkında görüş alışverişini yapması.

Meşruiyet – Vatandaşların yönetimi kabul etmesi.

Medya – Bilgilerin mümkün olduğunca çok sayıda insana ulaştırılması için kullanılan farklı araçlar.

Medya sansürü – Hükümetler, medya kuruluşları veya diğer denetleyici kurumlar tarafından kabul edilemez, zararlı, hassas veya sakıncalı görülen konuşmaların, kamusal iletişimin veya diğer bilgilerin engellenmesi ya da yasaklanması.

Monark – Bir devletin egemen yöneticisi; kral, kraliçe veya imparator.

Monarşi – Devletin başında bir monarkın bulunduğu yönetim biçimi.

Mutlak monarşi – Bir yöneticinin (kral veya kraliçe) devlette en üstün ve sınırsız güce sahip olduğu; bu gücün yasalar, anayasa veya yasama organları tarafından sınırlandırılmadığı, çoğunlukla ilahi yönetim hakkıyla gerekçelendirilen ve genellikle kalıtsal olarak aktarılan yönetim biçimi.

Ombudsman (Kamu Denetçisi) – Devlet kurumları veya kamu kuruluşları hakkındaki şikâyetleri araştıran ve çözüme kavuşturan bağımsız görevli.

Onaylama (Ratifikasyon) – Bir anlaşma veya sözleşmenin imzalanması ya da resmî olarak kabul edilmesi işlemi; böylece yürürlüğe girmesi.

Otokrasi – Mutlak yetkiye sahip tek bir kişi tarafından yönetilen yönetim sistemi.

Otokratik devlet – Mutlak yetkiye sahip bir yönetici tarafından yönetilen devlet.

Pakt – Kişiler veya insan grupları arasında yapılan resmî anlaşma.

Parlamenter demokrasi – En yüksek yetkinin parlamento veya mecliste bulunduğu yönetim biçimi.

Pasiflik – Katılım göstermemek ve sorunların başkaları tarafından çözülmesini beklemek.

Sansür – Kitap, film, haber vb. içeriklerin uygunsuz, siyasi açıdan kabul edilemez veya güvenlik açısından tehdit olarak görülmesi nedeniyle engellenmesi veya yasaklanması.

Sivil toplum – Toplumun, herhangi bir otoritenin dışında faaliyet gösteren örgütlü gruplar veya bireylerden oluşan bağımsız bölümü.

Siyasi haklar – Vatandaşların siyasi özgürlük ve eşitlik hakları.

Sorumluluk – Bir şey veya bir kişi için görev ve yükümlülük durumu.

Sözleşme – Önemli konulara ilişkin uluslararası anlaşma.

Şeffaflık – Yapılan bütün çalışmalar hakkında açık ve kamuya erişilebilir bilgi verilmesi; böylece dürüstlük ve sorumluluğun gösterilmesi.

Totaliter rejim – Merkezi ve diktatörlük esasına dayalı yönetim sistemi olup, devlete tam bağlılık gerektirir.

Tüzük – Bir kuruluşun veya kurumun işleyişini düzenleyen yazılı kurallar bütünü.

Uluslararası pakt – Genellikle büyük siyasi öneme sahip, iş birliği, ittifak vb. amaçlarla karşılıklı yarar sağlayan uluslararası anlaşma.

Vatandaşlık aktivizmi – Vatandaşların, kamu yararı amacıyla kamu politikalarını, toplumsal normları veya ekonomik koşulları etkilemek için protestolar, savunuculuk, toplumsal fayda çalışmaları veya boykotlar gibi yöntemlerle örgütlenmeleri ve daha iyi bir toplum için sistemsel değişimler hedeflemeleri.

Vatandaşlık hakları – Vatandaşların siyasi ve sosyal özgürlük ile eşitlik hakları.

Yasa koyucu – Yasa çıkaran kişi veya yasama organının üyesi.

Özgürlükler – Kişinin engellenmeden veya sınırlandırılmadan istediği gibi davranma, konuşma veya düşünme hakkı ya da gücü.

KAYNAKLAR

- [1] Атанасов, П., Мултикултурализмот како теорија, политика и пракса, Скопје: Евро Балкан Пресс, 2003.
- [2] Академија за судин и јавни обвинители, Достапно на: <http://www.jpacademy.gov.mk>
- [3] A Handbook for Teachers, Cultural Heritage and Cultural Diversity Lessons, 2012.
- [4] Бајалџиев, Д., Вовед во правото, Скопје: Академски печат, 2007.
- [5] Бајалџиев, Д., Развоток на политичкиот и правниот систем на Република Македонија, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен Факултет, 2000.
- [6] Backman, E., Bernard, T., Demokratsko upravljajev školama, Council of Europe Publishing, 2007.
- [7] Божовиќ, С., Анастасовска, И., Учиме право, учебник за граѓански и политички слободи и права, Скопје: Младински образовен форум, 2015.
- [8] Валдерсон, Г., Натали Х.С., Меѓународни институции и институции на заедницата, Скопје: Конгресен сервисен центар, 2006.
- [9] Visnjic, F., Monteskie: O duhu zakona, Tom I i II, Beograd, 1989.
- [10] Gomien, D., Краток водич низ Европската конвенција за човекови права (Short Guide To The European Convention Of Human Rights), Македонска верзија, Совет на Европа, Стразбург, (1991).
- [11] Граѓанско образование за VIII одделение: водич за ученици, Скопје: Македонски центар за граѓанско образование, 2019.
- [12] Гир, С., Европска конвенција за човекови права, Скопје: Просветно дело, 2009.
- [13] Додовски, И., Мултикултурализмот во Македонија: модел во настанување, Скопје: Фондација Институт Отворено Општество, 2005.
- [14] EU institutions and other bodies, Достапно на: http://europa.eu/institutions/index_en.htm;3.
- [15] International Federation of Journalists. „Putting Children in the Right“, 2002, Достапно на: www.unicef.org/magic/resources/Childrightsandmediacoverage.pdf.
- [16] International Federation of Journalists. „Children’s Rights and Media“, Guidelines and Principles for Reporting Involving, 1998.
- [17] Клековски, С., Кржаловски, А., Јаковлевска, А. Г., Општествена одговорност на Граѓаните, Македонски центар за меѓународна соработка, 2008.
- [18] Lončarić-Jelačić, N., Ogrinšak, T., Основи на демократијата, Загреб, 2010.
- [19] Митрова, К., Низамовски, Д., Поповска, Т., и др., Реализација на наставата по граѓанско образование во основните училишта – Извештај од испитувањето, Македонски центар за граѓанско образование, 2016.
- [20] Петроска-Бешка, В., Најчевска, М., Николина, К., и др., Студија за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието, Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ, 2009.
- [21] Организација на обединетите нации (ООН). Универзалната декларација за човекови права, 1948, Достапно на: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.
- [22] Pavičević, V., Sociologija religije-sa elementima filozofije religije, Beograd: BIGZ, 1986.
- [23] Information all eaflet for the citizens of the European Union. Достапно на: ed.www.europaforum.lu.
- [24] Пачек-Баља, С., Рогинек, Н., Стојичевич, и др., Теорија на праведност, Скопје: Слово, 2002.
- [25] Петрески, В., Маглешов, В., Митревска, А.Т., Ѓонеска, Б., Прирачник за неформално образование за медиумска писменост, Скопје: Фондација за интернет и општество Метаморфозис, 2019.

- [26] Роулс, Х., Теорија на праведноста, Скопје: Слово, 2002.
- [27] Стојановски, С., Граѓанско општество, Штип, 2018.
- [28] Ташева, М., Етничките групи во земјата - современи состојби, Скопје: Филозофски факултет, 1997.
- [29] Трајансовски, Ж., Чаусидис, Т., Беличанец, Р., Медиумите, говорот на омраза и маргинализираните заедници, Скопје, 2013.
- [30] Трајковски, И., Граѓанско содружништво, Скопје: ГОЦМАР, 1997.
- [31] Темков, К., Поповска, Б., Етика Учебник за II година, 2013.
- [32] The European Union On-Line, Достапно на: <http://europa.eu/index.htm>.
- [33] Treaty of Nice, Official Journal of the European Communities, 2001.
- [34] UNICEF. Principles for Ethical Reporting on Children, Достапно на: http://www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.htm.
- [35] UN International Convention on the Elimination of All of Racial Discrimination, 1966.
- [36] Устав на Република Македонија, Службен весник на РМ, 52/1991.
- [37] Civil society Collins English Dictionary, Complete & Unabridged 11th Edition.
- [38] Retrieved 2nd August 2012 from Collins Dictionary.com website: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/civil-society>.
- [39] Човековите права како демократска вредност - Те drejtat e njeriut si vlerë Demokratike, Фондација Фридрих Еберт, 2003.
- [40] Џордан, Г., Ведон, К., Културна политика, Скопје: Темплум, 1999.
- [41] Шкариќ, С., Силјановска-Давкова, Г., Уставно право, Скопје: Култура, 2009.
- [42] Шопар, В., Темнугова, А., Аксентиевска, М., Медиумската писменост во Македонија, Скопје: Македонски институт за медиуми, 2010.
- [43] Štefan, J., Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse, Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj, 2017.
- [44] Граѓанско општество [Електронски извор] : учебник /Проф. д-р. Страшко Стојановски. - Штип : Универзитет „Гоце Делчев“, Правен факултет, 2018 Начин на пристап (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/762>. - Текст во PDF
- [45] Политички систем- Проф. д-р Рената Тренеска Дескоска; Проф. д-р Јелена Трајковска-Христовска; Доц. д-р Марко Кртолица. Издавач: Фондација „Фридрих Еберт“ 2023
- [46] Уставен суд на Република Северна Македонија, искуства и перспективи -
- [47] Маргарита Цаца Николовска; Игор Спировски; Мартин Сопронув. Издавач Институт за човекови права 2021 Скопје

